

Universitätsbibliothek Wuppertal

Xenophons Kyropaedie

Xenophon

Leipzig, 1878

Buch VIII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-2560](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-2560)

παρόντας, εἰ ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω, ἐγὼ τε ὑμᾶς κατανοῶν
 86 τούτους τιμήσω. καὶ τοὺς παῖδας δέ, οἷς ἂν ἡμῶν γίγνωνται,
 ἐνθάδε παιδεύωμεν· αὐτοὶ τε γὰρ βελτίονες ἐσόμεθα, βουλό-
 μενοι τοῖς παισὶν ὥς βέλτιστα παραδείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέ-
 χειν, οἳ τε παῖδες οὐδ' ἂν εἰ βούλονται ῥαδίως πονηροὶ γί-
 γνουντο, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν μῆτε ὀρῶντες μῆτε ἀκούοντες, ἐν
 δὲ καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασι διημερεύοντες.

VIII.

- 1 Κύρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάντας
 καὶ εἶπεν ὧδε. Ἀλλὰ πολλάκις μὲν δὴ, ὧ ἄνδρες, καὶ ἄλλοτε
 κατενόησα, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ·
 οἳ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων, ὅπως μήποτε αὐτοὺς
 τὰγαθὰ ἐπιλείψει, Κύρός τε μοι δοκεῖ νῦν συμβουλευεῖν ἡμῖν
 ἀφ' ὧν μάλιστ' ἂν εὐδαιμονοῦντες διατελοῖμεν· ὃ δέ μοι δοκεῖ
 2 μὴ εἰδότας διδάξαι. ἐννοήσατε γὰρ δὴ, τίς ἂν πόλις πολεμία
 ὑπὸ μὴ πειθομένων ἀλοίη; τίς δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων

ἀγορὰ ἡ περὶ τὰ ἀρχεῖα. — παρόν-
 τας, nähere Bestimmung zu ἐμὲ
 ὀρῶντας κατανοεῖν.

86. αἰσχρὸν μὲν μηδὲν — ἀκούον-
 τες. Ueber die Sache vergl. Anab.
 I, 9, 3: ἐνθά πολλὴν μὲν σωφροσύ-
 νην καταμάθοι ἂν τις, αἰσχρὸν οὐ-
 δὲν οὐτ' ἀκούσαι οὐ τε ἰδεῖν ἔστι.

1. Inhalt: Chrysantas lobt den
 Gehorsam als das beste Mittel zur
 Erhaltung wie zur Gewinnung der
 Herrschaft und empfiehlt deshalb,
 sich täglich am Hofe des Kyros
 einzufinden. Viele Andere stimmen
 ihm bei. Die höchsten Beamten
 sucht Kyros sich selbst zu bilden,
 indem er ihnen mit gutem Beispiel
 vorangeht. Diesen vertraut er die
 einzelnen Theile der Verwaltung
 an, um Musze zur Leitung des
 Ganzen zu haben. Wer vom Adel
 nicht am Hofe erschien, den ver-
 anlasste oder nöthigte er dazu, die
 Erscheinenden bemühte er sich zur

Tugend hinzuführen, insbesondere
 zur Gottesfurcht, Gerechtigkeit,
 Züchtigkeit, Bescheidenheit, Ent-
 haltbarkeit. Auch in der Jagd
 und anderen edlen Künsten übte
 er sie ebenso wie sich selbst und
 hielt auch sonst auf äusseren
 Schmuck und Anstand. Die zur
 Knechtschaft bestimmt waren, hielt
 er fern von den freien Uebungen,
 liesz es aber für ihr äusseres Wohl-
 befinden an nichts fehlen. Die
 Vornehmsten unter den Assyriern
 suchte er sich zu Freunden zu
 machen.

1. οἳ τε γὰρ πατέρες — Κύρος
 τε —, denn wie die Väter —
 so — Kyros. So dient τὲ — τέ
 öfter dem Vergleich. S. zu Me-
 mor. I, 3, 1. II, 1, 9. Unten VIII,
 2, 14.

2. ὑπὸ μὴ πειθομένων. Ueber
 dasselbe Thema verbreitet sich
 Xen. am ausführlichsten Memor. IV,

διαφυλαχθείη; ποῖον δ' ἂν ἀπειθούντων στρατεύμα νίκης τύχοι; πῶς δ' ἂν μᾶλλον ἐν μάχαις ἡττῶντο ἄνθρωποι ἢ ἐπειδὴν ἄρ-
ξονται ἰδίᾳ ἕκαστος περὶ τῆς σωτηρίας βουλευέσθαι; τί δ' ἂν
ἄλλο ἀγαθὸν τελεσθείη ὑπὸ μὴ πειθομένων; ποῖαι δὲ πόλεις
νομίμως ἂν οἰκήσειαν; ἢ ποῖοι οἴκοι σωθείησαν; πῶς δ' ἂν
νῆες ὅποι δεῖ ἀφίκοιντο; ἡμεῖς δὲ ἂ νῦν ἀγαθὰ ἔχομεν διὰ 3
τί ἄλλο μᾶλλον κατεπράξαμεν ἢ διὰ τὸ πελθεσθαι τῷ ἄρχοντι;
διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ταχὺ μὲν ὅποι ἔδει παρε-
γινόμεθα, ἀθροοὶ δὲ τῷ ἄρχοντι ἐπόμενοι ἀνυπόστατοι ἦμεν,
τῶν δ' ἐπιταχθέντων οὐδὲν ἡμιτελὲς κατελείπομεν. εἰ τοίνυν
μέγιστον ἀγαθὸν τὸ πειθαρχεῖν φαίνεται εἰς τὸ καταπραττεῖν
τὰ ἀγαθὰ, οὕτως εὖ ἴστε ὅτι αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασώζειν
ἂ δεῖ μέγιστον ἀγαθὸν ἐστὶ. καὶ πρόσθεν μὲν δὴ πολλοὶ ἡμῶν 4
ἦρχον μὲν οὐδενός, ἦρχοντο δέ· νῦν δὲ κατεσκεύασθε οὕτω
πάντες οἱ παρόντες, ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλειόνων, οἱ δὲ μειό-
νων. ὥσπερ τοίνυν αὐτοὶ ἀξιῶσθε ἄρχειν τῶν ὑφ' ὑμῖν, οὕτω
καὶ αὐτοὶ πειθώμεθα οἷς ἂν ἡμᾶς καθήκη. τοσοῦτον δὲ δια-
φέρειν δεῖ τῶν δούλων, ὅσον οἱ μὲν δοῦλοι ἄκοντες τοῖς δεσπό-
ταις ὑπηρετοῦσιν, ἡμᾶς δ', εἴπερ ἀξιούμεν ἐλεύθεροι εἶναι,
ἐκόντας δεῖ ποιεῖν ὃ πλείστον ἄξιον φαίνεται εἶναι. εὐρήσετε
δ', ἔφη, καὶ ἐνθα ἄνευ μοναρχίας πόλις οἰκεῖται, τὴν μάλιστα
τοῖς ἄρχουσιν ἐθέλουσαν πελθεσθαι ταύτην ἥμισα τῶν πολε-
μίων ἀναγκαζομένην ὑπακούειν. παρῶμὲν τε οὖν, ὥσπερ Κῦ- 5
ρος κελεύει, ἐπὶ τόδε τὸ ἀρχεῖον, ἀσκησόμεν τε δι' ὧν μάλιστα
δυνησόμεθα κατέχειν ἂ δεῖ, παρέχωμὲν τε ἡμᾶς αὐτοὺς χρῆσθαι
Κύρῳ ὃ τι ἂν δέη. καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναι χρή, ὅτι οὐ μὴ
δυνήσεται Κῦρος εὐρεῖν ὃ τι αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρήσεται,
ἡμῖν δὲ οὐ, ἐπεὶπερ τά γε αὐτὰ ἡμῖν συμφέρει καὶ οἱ αὐτοὶ
εἰσὶν ἡμῖν πολέμιοι.

4, 14ff. — οἰκήσειαν, verwaltet werden, wie Memor. I, 2, 64. Hellen. IV, 8, 5. VII, 5, 5. S. zu Hellen. I, 6, 32.

3. οὕτως nach εἰ, wie III, 3, 25 nach ἐπεὶ, unten §. 30 noch ὅταν im Vordersatze: so = dann.

4. οἷς ἂν ἡμᾶς, nämll. πελθεσθαι. — ὅσον. S. zu VI, 2, 19. Auch hier liegt ein Vergleich zu Grunde: als unsere Stellung eine edlere ist als die der Sklaven. —

οἱ μὲν δοῦλοι — ἡμᾶς δὲ. Ueber μὲν — δὲ s. zu I, 1, 4, wo diese Partikeln ebenso wie hier angewendet sind. — ταύτην, wie τοῦτο VII, 5, 75. Xen. hat hier Athen im Auge. Vergl. Memor. III, 5, 14ff. IV, 4, 15. S. d. Einleit. §. 3.

5. τόδε τὸ ἀρχεῖον, den Palast des Kyros. — ὃ τι ἂν δέη, nämll. χρῆσθαι. — οὐ μὴ, sicherlich nicht. S. zu III, 2, 8. — ὃ τι, wozu. — χρήσεται, nämll. ἡμῖν;

- 6 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὴ καὶ ἄλλοι ἀνίσταντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων συνεροῦντες· καὶ ἔδοξε τοὺς ἐντίμους αἰεὶ παρεῖναι ἐπὶ θύρας καὶ παρέχειν αὐτοὺς χρῆσθαι ὅτι ἂν βούληται, ἕως ἀφείη Κῦρος. ὥς δὲ τότε ἔδοξεν, οὕτω καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ 7 βασιλεῖ ὄντες, θεραπεύουσι τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας. ὥς δ' ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται Κῦρος καταστησάμενος εἰς τὸ διαφυλάττειν αὐτῷ τε καὶ Πέρσαις τὴν ἀρχήν, ταῦτά καὶ οἱ μετ' ἐκείνον βασιλεῖς νόμιμα ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι ποιοῦντες.
- 8 οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὥσπερ καὶ ἄλλα· ὅταν μὲν ὁ ἐπιστάτης βελτίων γένηται, καθαρώτερον τὰ νόμιμα πράττεται, ὅταν δὲ χείρων, φανυλότερον. ἐφοίτων μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κῦρον οἱ ἐντιμοὶ σὺν τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς αἰχμαῖς, συνδόξαν 9 πᾶσι τοῖς ἀρίστοις τῶν συγκатаστρεψαμένων τὴν ἀρχήν.
- Κῦρος δ' ἐπὶ μὲν ἄλλα καθίστη ἄλλους ἐπιμελητάς, καὶ ἦσαν αὐτῷ καὶ προσόδων ἀποδεκτῆρες καὶ δαπανημάτων δοτῆρες καὶ ἔργων ἐπιστάται καὶ κτημάτων φύλακες καὶ τῶν εἰς τὴν δίαίταν ἐπιτηδεῖων ἐπιμεληταί· καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθίστη οὓς ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βοσκήματα βέλ- 10 τιστ' ἂν παρέχειν αὐτῷ χρῆσθαι. οὓς δὲ συμφύλακας τῆς εὐδαιμονίας οἱ ᾤετο χρῆναι ἔχειν, τούτους ὅπως ὥς βέλτιστοι ἔσονται οὐκέτι τούτου τὴν ἐπιμέλειαν ἄλλοις προσέταττεν, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνόμιζε τοῦτο ἔργον εἶναι. ἦδει γάρ, ὅτι, εἴ τι μάχης ποτὲ δεήσοι, ἐκ τούτων αὐτῷ καὶ παραστάτας καὶ ἐπιστάτας ληπτέον εἶη, σὺν οἷσπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξιάρχους δὲ καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων ἐγίνωσκεν ἐκ τούτων καταστατέον

aber αὐτῷ wie ἡμῖν sind dat. commodi oder hängen von ἐπ' ἀγαθῷ ab: zu seinem — zu unserem Vortheil.

6. οὕτω δὴ. S. zu III, 3, 25. — ἐπὶ θύρας, bei Hofe. — ὁ τι ἂν, wie §. 5. — ποιοῦσι —, θεραπεύουσι. Wegen des Asyndeton s. zu III, 3, 26. Die Phrase θεραπεύειν τὰς θύρας, bei Hofe aufwarten ebenso VIII, 3, 47. 6, 14. Vergl. nachher §. 18.

7. ἐν τῷ λόγῳ, näml. VII, 5, 72 ff. — καταστησάμενος, seine Einrichtungen gemacht hat, wie VIII, 6, 9. — ταῦτά, als ob nicht ὥς, sondern ἀ oder ὅσα vorherginge.

8. καὶ — ὥσπερ καί. S. zu I, 5, 1. — συνδόξαν, accus. absol. S. zu δέον IV, 6, 3.

9. ἔργων, (öffentliche) Arbeiten. — βέλτιστ' — χρῆσθαι zu verbinden.

10. συμφύλακας — οἱ. Vergl. VIII, 6, 11: συμφύλακα Πέρσαις τε καὶ ἑμοί. — τούτους, im Casus wohl von οὓς beeinflusst, für οὗτοι, wobei etwa vorschwebte: ἄλλοις ἐπέτρπευ, wofür dann mit dem epinaleptischen τούτων eine andere Wendung eintritt. — οὐκέτι, wie I, 5, 8. — τοῦτο, Subject, ἔργον, Prädicat. — σὺν οἷσπερ κίνδυνοι, näml. αὐτῷ ἔσονται.

εἶναι. εἰ δὲ δέοι καὶ στρατηγῶν που ἄνευ αὐτοῦ, ἥδει, ὅτι 11
ἐκ τούτων πεμπτέον εἶη· καὶ πόλεων δὲ καὶ ὅλων ἐθνῶν
φύλαξι καὶ σατραπαις ἥδει ὅτι τούτων τισὶν εἶη χρηστέον καὶ
πρέσβεις γε τούτων τινὰς πεμπτέον, ὅπερ ἐν τοῖς μεγίστοις
ἡγεῖτο εἶναι εἰς τὸ ἄνευ πολέμου τυγχάνειν ὧν δέοιτο. μὴ 12
ὄντων μὲν οὖν οἷων δεῖ, δι' ὧν αἱ μέγιστα καὶ πλείστα πρά-
ξεις ἡμελλον εἶναι, κακῶς ἡγεῖτο τὰ αὐτοῦ ἔξιν. εἰ δ' οὗτοι
εἶεν οἷους δέοι, πάντα ἐνόμιζε καλῶς ἔσεσθαι. ἐνέδυν μὲν οὖν
οὕτω γνοὺς εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν· ἐνόμιζε δὲ τὴν αὐτὴν
καὶ αὐτῷ ἄσκησιν εἶναι τῆς ἀρετῆς. οὐ γὰρ ᾤετο οἷόν τε εἶναι
μὴ αὐτόν τινα ὄντα οἷον δεῖ ἄλλους παρορμᾶν ἐπὶ τὰ καλὰ
καὶ τὰ γὰρ ἀῖμα. ὥς δὲ ταῦτα διανοήθη, ἡγήσατο σχολῆς προ- 13
τον δεῖν, εἰ μέλλοι δυνήσεσθαι τῶν κρατίστων ἐπιμελεῖσθαι.
τὸ μὲν οὖν προσόδων ἀμελεῖν οὐχ οἷόν τε ἐνόμιζεν εἶναι, προ-
νοῶν, ὅτι πολλὰ καὶ τελεῖν ἀνάγκη ἔσοιτο εἰς μεγάλην ἀρχήν·
τὸ δ' αὖ πολλῶν κτημάτων ὄντων ἀμφὶ ταῦτα αὐτὸν αἰετὶ ἔχειν
ἥδει ὅτι ἀσχολίαν παρέξει τῆς τῶν ὅλων σωτηρίας ἐπιμελεῖ-
σθαι. οὕτω δὲ σκοπῶν, ὅπως ἂν τὰ τε οἰκονομικά καλῶς 14
ἔχοι καὶ ἡ σχολὴ γένοιτο, κατενόησέ πως τὴν στρατιωτικὴν
σύνταξιν. ὥς γὰρ τὰ πολλὰ δεκάδαρχοι μὲν δεκάδων ἐπιμέ-
λονται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων, χιλιάρχοι δὲ λοχαγῶν, μυρί-
αρχοὶ δὲ χιλιάρχων, καὶ οὕτως οὐδείς ἀτημέλητος γίγνεται,
οὐδ' ἦν πάννυ πολλὰ μυριάδες ἀνθρώπων ᾧσι, καὶ ὅταν ὁ
στρατηγὸς βούληται χρῆσασθαι τι τῇ στρατιᾷ, ἀρκεῖ, ἦν τοῖς
μυριάρχοις παραγγείλη· ὥσπερ οὖν ταῦτα ἔχει, οὕτω καὶ ὁ 15
Κύρος συνεκεφαλαιώσατο τὰς οἰκονομικάς πράξεις· ὥστε καὶ
τῷ Κύρῳ ἐγένετο ὀλίγοις διαλεγομένῳ μὴδὲν τῶν οἰκείων ἀτη-
μελήτως ἔχειν· καὶ ἐκ τούτου ἤδη σχολὴν ἦγε πλείω ἢ ἄλλος
μῖα οἰκία καὶ μῖα νεὼς ἐπιμελούμενος. οὕτω δὲ καταστη-

11. μεγίστοις — εἰς, sehr wichtig zu oder für.

12. ὅλων δεῖ, d. i. τοιούτων, οἷους δεῖ. — ἡμελλον εἶναι, debent fieri. — ἔσεσθαι, wie vorher ἔξιν. — ἐνόμιζε εἶναι, adhibendum sibi existimabat. S. zu Oekon. XX, 29. Oben zu II, 4, 22. Kr. 55, 3, 15.

13. τῶν κρατίστων, wofür nachher τῆς τῶν ὅλων σωτηρίας. — καὶ vor τελεῖν mit Bezug auf προσόδων.

— ἀμφὶ ταῦτα — ἔχειν, wie IV, 5, 15.

14. καὶ vor ἡ σχολή: und doch zugleich. — ὥς — τὰ πολλὰ, plerumque. S. I, 6, 37. II, 1, 30. — οὐδ' ἦν, ne tum quidem, si.

15. συνεκεφαλαιώσατο, fasste zusammen, centralisirte. — τὰς οἰκονομικάς πράξεις, wofür §. 14 τὰ οἰκονομικά: die Geschäfte der Verwaltung. — ἐγένετο. S. zu V, 2, 12.

σάμενος τὰ αὐτοῦ ἐδίδαξε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ταύτῃ τῇ καταστάσει χρῆσθαι.

- 16 Τὴν μὲν δὴ σχολὴν οὕτω κατεσκευάσατο αὐτῷ τε καὶ τοῖς περὶ αὐτόν, ἥρχετο δ' ἐπιστατεῖν τοῦ εἶναι οἷους δεῖ τοὺς κοινῶνας. πρῶτον μὲν ὁπόσοι ὄντες ἱκανοὶ ἄλλων ἐργαζομένων τρέφεσθαι μὴ παρῆεν ἐπὶ τὰς θύρας, τούτους ἐπέζητει, νομίζων τοὺς μὲν παρόντας οὐκ ἂν ἐθέλῃν οὔτε κακὸν οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν ἂν πράττειν καὶ διὰ τὸ παρὰ ἄρχοντι εἶναι καὶ διὰ τὸ εἰδέναι, ὅτι ὁρῶντ' ἂν ὅ τι πράττειεν ὑπὸ τῶν βελτίστων· οἱ δὲ μὴ παρῆεν, τούτους ἡγεῖτο ἢ ἀκρατεῖα τιλὴ ἢ
- 17 ἀδικία ἢ ἀμελεία ἀπειναι. τοῦτο οὖν πρῶτον διηγησόμεθα, ὡς προσηνάγκαζε τοὺς τοιούτους παρῆναι. τῶν παρ' ἑαυτῷ μάλιστα φίλων ἐκέλευσεν ἂν τινα λαβεῖν τὰ τοῦ μὴ φοιτῶντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ ἑαυτοῦ· ἐπεὶ οὖν τοῦτο γένοιτο, ἦκον
- 18 ἂν εὐθύς οἱ στερόμενοι ὡς ἡδικημένοι. ὁ δὲ Κῦρος πολὺν μὲν χρόνον οὐκ ἐσχόλαζε τοῖς τοιούτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσειεν αὐτῶν, πολὺν χρόνον ἀνεβάλλετο τὴν διαδικασίαν. ταῦτα δὲ ποιῶν ἡγεῖτο προσεθίζειν αὐτοὺς θεραπεύειν, ἥττον
- 19 δὲ ἐχθρῶς, ἢ εἰ αὐτὸς κολάζων ἡνάγκαζε παρῆναι. εἷς μὲν τρόπος διδασκαλίας ἦν αὐτῷ οὗτος τοῦ παρῆναι· ἄλλος δὲ τὸ τὰ ῥᾶστα καὶ κερδαλεώτατα τοῖς παροῦσι προστάττειν· ἄλλος
- 20 δὲ τὸ μηδὲν ποτε τοῖς ἀποῦσι νέμειν· ὁ δὲ δὴ μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης ἦν, εἰ τούτων μηδενὸς ὑπακούοι, ἀφελόμενος ἂν τοῦτον ἃ ἔχοι ἄλλῳ ἐδίδου, ὃν ᾤετο δύνασθαι ἂν ἐν τῷ δέοντι παρῆναι· καὶ οὕτως ἐγίνετο αὐτῷ φίλος χρήσιμος

16. κοινῶνας. Diese ihm eigenthümliche Form braucht Xen. neben der gewöhnlichen (κοινωνός) auch §. 25. 38. 40. — πρῶτον μὲν. Dieses μὲν wird §. 21 noch einmal aufgenommen, worauf dann δὲ folgt, — ἱκανοὶ — τρέφεσθαι. Reiche und Vornehme, die am Erscheinen bei Hofe (ἐπὶ τὰς θύρας, wie §. 6) durch nichts gehindert würden. — οὐκ ἂν — οὐδὲν ἂν. S. zu II, 1, 6. Beide ἂν gehören zu ἐθέλῃν.

17. ἐκέλευσεν ἂν. S. zu ἐνεπετάωντες ἂν I, 6, 40. Ebenso nachher ἦκον ἂν. — φοιτῶντος, nämll. ἐπὶ τὰς θύρας, — ἐπεὶ — γένοιτο. Ueber d. Opt. s. zu I, 3, 10.

18. οὐκ ἐσχόλαζε, d. i. er wollte keine Zeit für sie haben. — θεραπεύειν, nämll. αὐτόν, ohne Zusatz wie vorher φοιτῶντος. Vgl. §. 6. — κολάζων, puniendo.

20. μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης, stärkste Art des Zwanges. Nach ἦν ist kein ὅδε oder ὅτι zu vermissen. Ebenso Anab. VI, 1, 8: ὁ δὲ τρόπος τῆς ὀρχήσεως ἦν, ὁ μὲν — σπεῖρει. Vergl. über das Fehlen von ὅτι zu Memor. II, 1, 17. — εἰ — ὑπακούοι. Das Subject dazu ist aus dem folgenden τοῦτον zu entnehmen. — ἂν — ἐδίδου, wie ἐκέλευσεν ἂν §. 17. — δύνασθαι. Man erwartet eher βούλεσθαι (Hertlein). — ἐν τῷ δέοντι, im

ἀντὶ ἀρχήστου. ἐπιζητεῖ δὲ καὶ ὁ νῦν βασιλεύς, ἦν τις ἀπὴ οἷς παρεῖναι καθήκει.

Τοῖς μὲν δὴ μὴ παροῦσιν οὕτω προσεφέρετο. τοὺς δὲ ²¹ παρέχοντας ἑαυτοὺς ἐνόμιζε μάλιστα' ἂν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐπαίρειν, [ἐπεὶ περ ἄρχων αὐτῶν ἐνόμιζε δικαίως εἶναι,] εἰ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύνειν πειρῶτο τοῖς ἀρχομένοις πάντων μάλιστα κεκοσμημένον τῇ ἀρετῇ. αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ ἐδόκει ²² καὶ διὰ τοὺς γραφομένους νόμους βελτίους γιγνομένους ἀνθρώπους· τὸν δὲ ἀγαθὸν ἄρχοντα βλέποντα νόμον ἀνθρώποις ἐνόμισεν, ὅτι καὶ τάττειν ἱκανός ἐστι καὶ ὁρᾶν τὸν ἀτακτοῦντα καὶ κολάζειν. οὕτω δὴ γινώσκων πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς ²³ θεοὺς μᾶλλον ἐκπονοῦντα ἐπεδείκνυνεν ἑαυτὸν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐπεὶ εὐδαιμονέστερος ἦν. καὶ τότε πρῶτον κατεστάθησαν οἱ μάγοι, ὕμνει τε αἰεὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς θεοὺς καὶ ἔθυνεν ἂν' ἐκάστην ἡμέραν οἷς οἱ μάγοι θεοῖς εἴποιεν. οὕτω ²⁴ δὴ τὰ τότε κατασταθέντα ἔτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῷ αἰεὶ ὄντι βασιλεῖ. ταῦτα οὖν πρῶτον ἐμιμοῦντο αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, νομίζοντες καὶ αὐτοὶ εὐδαιμονέστεροι ἔσεσθαι, ἦν θεραπεύωσι τοὺς θεοὺς, ὥσπερ ὁ εὐδαιμονέστατός τε ὢν καὶ ἄρχων· καὶ Κύρῳ δ' ἂν ἡγοῦντο ταῦτα ποιοῦντες ἀρέσκειν. ὁ δὲ Κῦ- ²⁵

nöthigen Falle. — οἷς nach collectivem τις.

21. [ἐπεὶ περ ἄρχων αὐτῶν ἐνόμιζε δικαίως εἶναι]. Diese Worte sind dem Zusammenhang fremd, auch wenn man ἐπεὶ περ — εἶναι mit Bornemann hinter εἰ αὐτός einreicht. Mochte Kyros rechtmäßiger oder unrechtmäßiger Herrscher zu sein glauben, sein Beispiel blieb immer das beste Mittel, seine Unterthanen zum Guten anzuspornen, ja er hätte dies sogar noch in höherem Grade zu thun für nothwendig halten müssen, wenn er seine Herrschaft für unrechtmäßig hielt. Was den Gedanken anlangt, so vergl. die Ansicht des Sokrates über die Macht des guten Beispiels Mem. I, 2, 3. 8 u. a.

22. μὲν γὰρ ἐδόκει, denn er glaubte zwar. — καὶ, auch schon. — βλέποντα νόμον, ein sehendes, wie wir etwa von einem lebendigen Gesetz reden. Cic. de

Leg. III, 13: magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum.

23. ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ. Vergl. I, 6, 3: ὅτι — πρακτικώτερος εἴη — ὅστις — ὅτε τὰ ἄρσιτα πράττοι, τότε μάλιστα τῶν θεῶν μεμῶτο. — καὶ τότε — οἱ μάγοι. Nach Schneider und Heeren war IV, 5, 51. 6, 11. VII, 3, 1. 5, 35 von Medischen Magiern die Rede. Damit stimmt die Angabe bei Duncker Gesch. d. Alterthums I, 343, dass die Medische Institution der Magier, als die Perser der Herrschaft der Meder ein Ende machten, zugleich mit anderen Sitten und Einrichtungen von den Persern übernommen wurde.

24. οὕτω gehört zu κατασταθέντα: diese damals getroffene Einrichtung. — τῷ αἰεὶ ὄντι, dem jedesmaligen. — ταῦτα, in eifriger Verehrung der Götter nach Anordnung der Magier.

- ρος τὴν τῶν μεθ' αὐτοῦ εὐσέβειαν καὶ ἑαυτῷ ἀγαθὸν ἐνόμιζε, λογιζόμενος ὥσπερ οἱ πλεῖν αἰρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ἡσεβηκέναι τι δοκούντων· πρὸς δὲ τοῦτοις ἐλογίζετο, ὥς, εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἥττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περὶ τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν καὶ περὶ
- 26 ἑαυτόν, εὐεργέτης νομίζων εἶναι τῶν κοινωνῶν. ἐμφανίζων δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο μηδὲνα μῆτε φίλον ἀδικεῖν μῆτε σύμμαχον, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἰσχυρῶς ὀρῶν, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλλους ᾧετ' ἂν τῶν μὲν αἰσχυρῶν κερδῶν ἀπέχεσθαι,
- 27 διὰ τοῦ δίκαιον δ' ἐθέλειν πορίζεσθαι. καὶ αἰδοῦς δ' ἂν ἡγεῖτο μᾶλλον πάντας ἐμπιπλάναι, εἰ αὐτὸς φανερός εἴη πάντας οὕτως αἰδούμενος, ὥς μὴτ' εἰπεῖν ἂν μῆτε ποιῆσαι μηδὲν
- 28 αἰσχυρόν. ἐτεκμαίρετο δὲ τοῦτο οὕτως ἔξιν ἐκ τοῦδε· μὴ γὰρ ὅτι ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ οὓς οὐ φοβοῦνται, μᾶλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται τῶν ἀναιδῶν οἱ ἀνθρωποι· καὶ γυναῖκας δὲ ἅς ἂν αἰδουμένας αἰσθάνωνται, ἀνταιδεῖσθαι μᾶλλον ἐθέ-
- 29 λουσιν ὀρῶντες. τὸ δ' αὖ πείθεσθαι οὕτω μάλιστα ἂν ᾧετο ἔμμονον εἶναι τοῖς περὶ αὐτόν, εἰ τοὺς ἀπροφασίστως πειθόμενους φανερός εἴη μᾶλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπονωτάτας δοκούντων παρέχεσθαι. γινώσκων δ' οὕτω
- 30 καὶ ποιῶν διετέλει. καὶ σωφροσύνην δ' αὐτοῦ ἐπιδεικνὺς μᾶλλον ἐποίει καὶ ταύτην πάντας ἀσκεῖν. ὅταν γὰρ ὀρῶσιν, ᾧ μάλιστα ἔξεστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφρονοῦντα, οὕτω μᾶλλον οἱ γε ἀσθενέστεροι ἐθέλουσιν οὐδὲν ὑβριστικὸν ποιοῦντες φανε-
- 31 ροὶ εἶναι. διήρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῇδε, ὥς τοὺς μὲν αἰδουμένους τὰ ἐν τῷ φανερῷ αἰσχυρὰ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώ-
- 32 φρονας καὶ τὰ ἐν τῷ ἀφανεῖ. καὶ ἐγκράτειαν δὲ οὕτω μάλιστα

25. εὐσέβειαν — ἀγαθόν, wie ἀγαθόν — τοὺς πόνοὺς II, 1, 29. — λογιζόμενος. Der hier ausgesprochene Gedanke war den Römern ebenso geläufig als den Griechen. Horat. Carm. III, 2, 26: vetabo, qui Cereris sacrum Vulgarit arcanae, sub isdem Sit trabibus fragilemque mecum Solvat phaselon. Saepe Dis-piter Neglectus incesto addidit integrum. — ὥς — ἐθέλειν. S. zu I, 6, 18. — κοινῶνες. S. zu §. 16.

26. ἰσχυρῶς ὀρῶν, fest in's Auge fassend. Vergl. II, 2, 8. Es steht aber hier das Participium, als ob

vorausginge φανερῶς δὲ καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος. — διὰ τοῦ δίκαιον — πορίζεσθαι, näml. κέρδη, d. i. = δίκαια κέρδη πορ.

28. μὴ — ὅτι. S. zu VII, 2. 17. — οὓς —, τοὺς, d. i. τούτων, οὓς —, τοὺς. — ἀνταιδεῖσθαι — ὀρῶντες. Meyer: wiederum mit schamhaften Augen ansehen.

30. ὅταν — οὕτω. S. zu III, 3, 25. — ᾧ μάλιστα — ὑβρίζειν, wie einem Selbstherrscher.

31. ὥς — φεύγοντας, indem er meinte, dasz. S. zu I, 4, 21.

32. ἐγκράτειαν. Von §. 25 an

ἂν ᾤετο ἀσκεῖσθαι, εἰ αὐτὸς ἐπιδεικνύοι ἑαυτὸν μὴ ὑπὸ τῶν
 παραντίκα ἡδονῶν ἐλκόμενον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ προπονεῖν
 ἐθέλοντα πρῶτον σὺν τῷ καλῷ τῶν εὐφροσυνῶν. τοιγαροῦν 33
 τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρό-
 νων εὐταξίαν, ὑπεικόντων τοῖς ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ
 εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. ἐπέγνων δ' ἂν ἐκεῖ οὐδένα οὔτε
 ὀργιζόμενον κραυγῇ οὔτε χαίροντα ὑβριστικῶς γέλῳ, ἀλλὰ
 ἰδὼν ἂν αὐτοὺς ἡγήσω τῷ ὄντι εἰς κάλλος ζῆν.

Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες καὶ ὁρῶντες ἐπὶ θύραις διῆγον. 34
 τῆς πολεμικῆς δ' ἔνεκα ἀσκήσεως ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν οὐσπερ
 ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως ἀρίστην
 ἀσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. καὶ 35
 γὰρ ἐπόχους ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὕτη μάλιστα ἀποδείκνυσι
 διὰ τὸ θηρίοις φεύγουσιν ἐφέπεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἵππων ἐνερ-
 γοὺς αὕτη μάλιστα ἀπεργάζεται διὰ τὴν τοῦ λαμβάνειν φιλο-
 τιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν. καὶ τὴν ἐγκράτειαν δὲ καὶ πόρους καὶ 36
 ψύχην καὶ θάλαπην καὶ λιμὸν καὶ δῖψον δύνασθαι φέρειν ἐνταῦθα
 μάλιστα προσεΐθιζε τοὺς κοινῶνας. καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς
 καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν.
 ὅτι μὲν οὖν οὐκ ᾤετο προσήκειν οὐδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ βελ- 37
 τίων εἴη τῶν ἀρχομένων, καὶ τοῖς προειρημένοις πᾶσι δῆλον,
 καὶ ὅτι οὕτως ἀσκῶν τοὺς περὶ αὐτὸν πολὺ μάλιστα αὐτὸς
 ἐξεπόνει καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς πολεμικὰς τέχνας καὶ τὰς
 μελέτας. καὶ γὰρ ἐπὶ θήραν τοὺς μὲν ἄλλους ἐξῆγεν, ὁπότε 38
 μὴ μένειν ἀνάγκη τις εἴη· αὐτὸς δέ, ὁπότε ἀνάγκη εἴη, οἴκοι

bis hierher wird von den Tugenden
 gehandelt, die in der Sokratischen
 Lehre die erste Stelle einnehmen,
 nächst der εὐσέβεια die δικαιοσύνη,
 ἐγκράτεια, σωφροσύνη. Nur die ἀν-
 δρεία fehlt, deren Erwähnung nicht
 hierher gehörte. — τῶν παραντίκα
 ἡδονῶν. S. zu I, 5, 9. — σὺν τῷ
 καλῷ, in Uebereinstimmung mit
 dem —, wie VIII, 2, 23: σὺν τῷ
 δικαίῳ — σὺν τῷ καλῷ, I, 3, 17: σὺν
 τῷ νόμῳ. — τῶν εὐφροσυνῶν hängt
 ab von der Präposition in προπονεῖν.
 wobei πρῶτον ähnlich pleonastisch
 wie Hell. III, 3, 10: ἀκούσαι πρῶ-
 τον ἐβούλοντο τοῦ Κινάδωνος —,
 πρὶν αἰσθῆσθαι αὐτούς.

33. ἐπέγνων — ἂν. S. zu III,

3, 70. — εἰς κάλλος ζῆν. Vergl.
 zu Ages. IX, 1: τῷ — εἰς κάλλος βίω.

34. ταῦτα, näml. τὰ τῆς πολεμι-
 κῆς, wie Memor. III, 6, 10 αὐτῶν
 auf πολέμον geht. S. zu I, 3, 16.
 — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

35. ἐπόχους, sattelfest wie I,
 4, 4. Dort vergl. auch ἀπὸ τῶν
 ἵππων. Denn bei ἐνεργούς ist an
 Speerwerfen u. dergl. zu denken.

36. φέρειν sowie ἐγκράτειαν hän-
 gen von προσεΐθιζε ab, πόρους u.
 die folg. Accusative von φέρειν. —
 κοινῶνας. S. zu §. 16.

37. καὶ ὅτι, d. i. καὶ τούτῳ (δῆ-
 λον), ὅτι. — τὰς μελέτας, die (dazu
 gehörigen) Uebungen.

38. μένειν ohne οἴκοι, wie zwei-

- ἐθήρα τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα· καὶ οὔτε αὐτός ποτε πρὶν ἰδρῶσαι δεῖπνον ἤρειτο οὔτε ἵπποις ἀγνυμένοις σῖτον ἐνέβαλλε· συμπαρεκάλει δὲ καὶ εἰς ταύτην τὴν
- 39 θήραν τοὺς περὶ αὐτὸν σκηπτούχους. τοιγαροῦν πολὺ μὲν αὐτὸς διέφερεν ἐν πᾶσι τοῖς καλοῖς ἔργοις, πολὺ δὲ οἱ περὶ ἐκείνον, διὰ τὴν αἰετὴν μελέτην. παράδειγμα μὲν δὴ τοιόνδε ἑαυτὸν παρείχετο. πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τῶν ἄλλων οὔστινας μάλιστα ὁρῶν τὰ καλὰ διώκοντας, τούτους καὶ δώροις καὶ ἀρχαῖς καὶ ἔδραις καὶ πάσαις τιμαῖς ἐγέραιεν· ὥστε πολλὴν πᾶσι φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν, ὅπως ἕκαστος ἄριστος φανείη τῷ Κύρῳ.
- 40 Καταμαθεῖν δὲ τοῦ Κύρου δοκοῦμεν, ὥς οὐ τούτῳ μόνῳ ἐνόμιζε χρῆναι τοὺς ἄρχοντας τῶν ἀρχομένων διαφέρειν, τῷ βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ καταγοητεύειν ᾧετο χρῆναι αὐτούς. στολὴν τε γοῦν εἴλετο τὴν Μηδικὴν αὐτός τε φορεῖν καὶ τοὺς κοινῶνας ταύτην ἔπεισεν ἐνδύεσθαι· αὕτη γὰρ αὐτῷ συγκρούπειν ἐδόκει, εἴ τίς τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεὲς ἔχοι, καὶ
- 41 καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπιδεικνύναι τοὺς φοροῦντας. καὶ γὰρ τὰ ὑποδήματα τοιαῦτα ἔχουσιν, ἐν οἷς μάλιστα λαθεῖν ἔστι καὶ ὑποτιθεμένους τι, ὥστε δοκεῖν μείζους εἶναι ἢ εἰσὶ. καὶ ὑποχρίεσθαι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσέτετο, ὥς εὐοφθαλ-

mal I, 2, 12. — ἐν τοῖς παραδείσοις. Solche Gärten hatten die Perserkönige überall, wo sie residierten, u. sie waren πάντων καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν μεστοί, ὅσα ἡ γῆ φέρειν θέλει. Oekon. IV, 13. — τρεφόμενα. Stellung des Participiums wie VI, 1, 18. — πρὶν ἰδρῶσαι. So der jüngere Kyros Oekon. IV, 24: ὁμνυμί σοι τὸν Μίθρην, ὅταν περ ὑγιαίνω, μηπώποτε δειπνῆσαι πρὶν ἰδρῶσαι ἢ τῶν πολεμικῶν τι ἢ τῶν γεωργικῶν ἔργων μελετῶν. — ἐνέβαλλε, näml. εἰς τὴν φάτιν, wie VIII, 6, 12.

39. ἔδραις. Vergl. VIII, 4, 3. Oekon. IV, 8: καὶ οὐς μὲν ἂν αἰσθάνηται τῶν ἀρχόντων συνοικουμένην τε τὴν χώραν παρεχομένους καὶ ἐνεργὸν οὖσαν τὴν γῆν —, τοῖς μὲν χώραν τε ἄλλην προστίθῃσι καὶ δάροις κοσμεῖ καὶ ἔδραις ἐντίμοις γεραίρει.

40. τοῦ Κύρου. Ueber die Constr. s. zu V, 2, 18: ἐνερόησε — αὐτῶν

— ὥς. — δοκοῦμεν wie I, 1, 1. — τούτῳ. So führt τούτο, zuweilen auch ἐκεῖνο, einen folgenden Infinitiv ein: Oekon. XII, 10: τοῦτο γὰρ δὴ ἐγὼ παντάπασιν οὐ διδασκὸν ᾧμην εἶναι, τὸ ἐπιμελῆ εἶναι. Vergl. VIII, 3, 19. — στολὴν τε. S. zu §. 41. — Μηδικήν. Auch Herod. I, 135 erzählt, dasz die Perser Medische Kleidung annahmen. — κοινῶνας. S. zu §. 16. — μεγίστους. S. zu V, 1, 5.

41. ἐν οἷς μάλιστα, in quibus potissimum (mehr als in anderen Sch.). Vergl. Oekon. X, 2: ὑποδήματα δ' ἔχουσιν ὕψηλά, ὅπως μείζων δοκοῖν εἶναι ἢ ἐπεφύκει. — λαθεῖν — ὑποτιθεμένους τι, ohne dasz es bemerkt wird, etwas unterlegen kann. — καὶ — δέ entspricht dem τε nach στολὴν §. 40 u. tritt nach den Zwischensätzen kräftiger ein als ein einfaches καὶ oder τέ. Wegen ὑποχρίεσθαι — τοὺς ὀφθαλμούς vergl. I, 3, 2.

μότεροι φαίνονται ἢ εἰσί, καὶ ἐντρίβεσθαι, ὥς εὐχρωότεροι ὀρῶντο ἢ πεφύκασιν. ἐμελέτησε δὲ καί, ὥς μήτε πτύοντες 42 μήτε ἀπομυτιττόμενοι φανεροὶ εἶεν, μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ θάαν μηδενός, ὥς οὐδὲν θαυμάζοντες. πάντα δὲ ταῦτα ᾤετο φέρειν τι εἰς τὸ δυσκαταφρονητοτέρους φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις.

Οὗς μὲν δὴ ἀρχεῖν ᾤετο χοῖναι, δι' ἑαυτοῦ οὕτω κατε- 43 σκεύασε καὶ μελέτη καὶ τῷ σεμνῶς προσεσθάναι αὐτῶν· οὗς δ' αὖ κατεσκεύαζεν εἰς τὸ δουλεύειν, τούτους οὔτε μελετᾶν τῶν ἐλευθερίων πόνων οὐδένα παρῶρα οὔτε ὅπλα κεκτῆσθαι ἐπέ- τρεπεν· ἐπεμελεῖτο δέ, ὅπως μήτε ἄσιτοι μήτε ἄποτοί ποτε ἔσονται ἐλευθερίων ἔνεκα μελετημάτων. καὶ γὰρ ὁπότε ἐλαύ- 44 νοιεν τὰ θηρία τοῖς ἱππεῦσιν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι σῖτον εἰς θήραν τούτοις ἐπέτρεπε, τῶν δὲ ἐλευθέρων οὐδενί· καὶ ὁπότε πορεῖα εἴη, ἤγεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὕδατα ὥσπερ τὰ ὑποζύγια. καὶ ὁπότε δὲ ὦρα εἴη ἀρίστου, ἀνέμενεν αὐτοὺς ἔστε ἐμφάγοιεν τι, ὥς μὴ βουλιμιῶν· ὥστε καὶ οὗτοι αὐτὸν ὥσπερ οἱ ἀριστοὶ πατέρα ἐκάλουν, ὅτι ἐπεμέλετο αὐτῶν, ὅπως ἀναμφιλόγως αἰεὶ ἀνδράποδα διατελοῖεν.

Τῇ μὲν δὴ ὅλῃ Περσῶν ἀρχῇ οὕτω τὴν ἀσφάλειαν κατε- 45 σκεύαζεν. ἑαυτῷ δὲ ὅτι μὲν οὐχ ὑπὸ τῶν καταστραφέντων κίνδυνος εἴη παθεῖν τι ἰσχυρῶς ἐθάρρει· καὶ γὰρ ἀνάκλιδας ἤγειτο εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀσυντάκτους ὄντας ἑώρα, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ ἐπλησίαζε τούτων οὐδεὶς αὐτῷ οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας. οὗς δὲ κρατίστους τε ἤγειτο καὶ ὀπλισμένους καὶ 46 ἀθρόους ὄντας ἑώρα, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἱππέων ἡγεμόνας ὄντας, τοὺς δὲ πεζῶν· πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ φρονήματα ἔχον-

42. πτύοντες. Vergl. I, 2, 16. — μηδὲ, und (auch) nicht einmal. — μεταστρεφόμενοι. Vergl. Lykurgs Vorschrift de rep. Lac. III, 4: σιγή — πορεύεσθαι, περιβλέπειν δὲ μηδαμοῦ, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πρὸ τῶν ποδῶν ὀρᾶν. — οὐδὲν θαυμάζοντες, im Sinne des Horazischen nil admirari. — φέρειν, beitragen.

43. δι' ἑαυτοῦ, durch sein Beispiel trieb er sie an. Hierzu bildet nachher den Gegensatz οὐδένα παρῶρα. — ἐλευθερίων ἔνεκα μελετημάτων, quod attinet ad studia liberalia, wie auch wir: um der (ihnen

versagten) freien Uebungen willen. Vergl. ἐκείνον ἔνεκεν III, 2, 30.

44. πατέρα. Vergl. VIII, 2, 9. — ὅπως — διατελοῖεν. Obwohl ἀνδράποδα nicht immer in so ganz verächtlichem Sinne steht, so scheinen doch die Worte, auch als Bemerkung im Sinne des Schriftstellers, gar seltsam und sind wohl nur der ironische Zusatz eines Abschreibers.

45. ἀσυντάκτους. Den Gegensatz giebt nachher ὀπλισμένους καὶ ἀθρόους.

46. καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν, für καὶ ὧν τοὺς μὲν. S. zu V, 2, 15. —

- τας ἡσθάνετο ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἄρχειν· καὶ τοῖς φύλαξι δὲ αὐτοῦ οὗτοι μάλιστα ἐπλησίαζον, καὶ αὐτῷ δὲ τῷ Κύρῳ τούτων πολλοὶ πολλὰκις συνεμίγνυνσαν· ἀνάγκη γὰρ ἦν, εἰ τι καὶ χρῆσθαι ἐμελλεν αὐτοῖς· ὑπὸ τούτων οὖν καὶ κίνδυνος ἦν
- 47 αὐτὸν μάλιστα παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους. σκοπῶν οὖν, ὅπως ἂν αὐτῷ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο, τὸ μὲν περιελέσθαι αὐτῶν τὰ ὅπλα καὶ ἀπολέμους ποιῆσαι ἀπεδοκίμασε, καὶ ἄδικον ἡγούμενος καὶ κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς ταύτην νομίζων· τὸ δ' αὖ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἀπιστοῦντα
- 48 φανερόν εἶναι ἀρχὴν ἡγήσατο πολέμου· ἐν δ' ἀντὶ πάντων τούτων ἔγνω καὶ κράτισταν εἶναι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν καὶ κάλλιστον, εἰ δύναίτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἑαυτῷ μᾶλλον φίλους ἢ ἀλλήλοις. ὡς οὖν ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δοκεῖ ἡμῖν ἐλθεῖν, τοῦτο πειρασόμεθα διηγήσασθαι.
- 2 Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ παντὸς αἰε τοῦ χρόνου φιλανθρωπίαν τῆς ψυχῆς ὡς ἡδύνατο μάλιστα ἐνεφάνιζεν, ἡγούμενος, ὥσπερ οὐ ῥᾷδιόν ἐστι φιλεῖν τοὺς μισεῖν δοκοῦντας οὐδ' εὐνοεῖν τοῖς κακονόοις, οὕτω καὶ τοὺς γνωσθέντας, ὡς φιλοῦσι καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνασθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι ἡγου-
- 2 μένων. ἕως μὲν οὖν χρήμασιν ἀδυνατώτερος ἦν εὐεργετεῖν, τῷ τε προνοεῖν τῶν συνόντων καὶ τῷ προπονεῖν καὶ τῷ συνηδόμενος μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανερός εἶναι, συναχθόμενος δ' ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τούτοις ἐπειρᾶτο θηρεύειν· ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο αὐτῷ, ὥστε χρήμασιν εὐεργετεῖν, δοκεῖ ἡμῖν γινῶναι πρῶτον

ὑπὸ τούτων geht auf οὗς zu Anfang des §. Ueber οὖν nach den vielen Zwischensätzen s. zu V, 1, 6.

47. τὰ ἀπὸ τούτων, das, was von diesen ausging, d. i. das Verhalten dieser gegen ihn. — ταύτην Object, κατάλυσιν Prädicat.

2. Inhalt: Kyros war leutselig, theilnehmend am Glück wie am Unglück seiner Freunde, theilte mit besonders kluger Berechnung von seiner Tafel mit, die ausgezeichnet war, und machte viele und reiche Geschenke. So wurde es ihm möglich viele Ohren und Augen im Reiche zu haben, die über seine und seines groszen Reiches Sicherheit wachten. Da er seine Aufgabe als die eines guten Hirten erkannte,

so besasz er in seinen Freunden unermeszliche Schätze, wovon er dem Krösos einen glänzenden Beweis lieferte. Er sorgte auch für die besten Aerzte und Arzneien und besuchte kranke Freunde. Sogar Eifersucht unter diesen zu erregen verschmähte er nicht als Mittel dazu, dasz sie vor Allen an ihm einen festen Halt suchten.

1. κακονόοις die nicht-contrahirte Form auch Anab. II, 4, 16. Hellen. II, 1, 2.

2. χρήμασιν zu verbinden mit εὐεργετεῖν. — τούτοις. S. zu VII, 5, 75 zu τούτο. — θηρεύειν, näml. τοὺς συνόντας. Vergl. II, 4, 10: τούτους — ἀγαθοῖς θηρατέον εἶναι καὶ λόγοις καὶ ἔργοις. — πρῶτον

μέν, ὥς εὐεργέτημα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους οὐδέν ἐστιν ἀπὸ
 τῆς αὐτῆς δαπάνης ἐπιχαριώτερον ἢ σίτων καὶ ποτῶν μετά-
 δοσις. τοῦτο δ' οὕτω νομίσας πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τρά- 3
 πεξαν συνέταξεν ὅπως οἷς αὐτὸς σιτοῖτο σίτοις, τούτοις ὅμοια
 ἀεὶ παρατίθιοιτο αὐτῷ ἱκανὰ παμπόλλοις ἀνθρώποις· ὅσα δὲ
 παρατεθείη, ταῦτα πάντα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδειπνοι
 χρῆσαιτο, διεδίδου οἷς ἀεὶ βούλοιτο τῶν φίλων μνήμην ἐνδεί-
 κνυσθαι ἢ φιλοφροσύνην. διέπεμπε δὲ καὶ τούτοις, οὓς ἀγα-
 σθείη ἢ ἐν φυλακαῖς ἢ ἐν θεραπέαις ἢ ἐν αἰστισινοῦν πρῶ-
 ξεσιν, ἐνσημαινόμενος τοῦτο, ὅτι οὐκ ἂν λανθάνοιεν χαρίζεσθαι
 βουλόμενοι. ἐτίμα δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀπὸ τῆς τραπέξης ὁπότε 4
 τινα ἐπαινέσειε· καὶ τὸν πάντα δὲ σῖτον τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὴν
 αὐτοῦ τράπεζαν ἐπετίθετο, οἴόμενος ὥσπερ καὶ τοῖς κυσὶν ἐμποι-
 εῖν τινα καὶ τοῦτο εὖνοιαν. εἰ δὲ καὶ θεραπευέσθαι τινα βού-
 λοιτο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τούτοις ἐπεμπεν ἀπὸ τρα-
 πέξης· καὶ νῦν γὰρ ἔτι οἷς ἂν ὀρῶσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς
 βασιλέως τραπέξης, τούτους πάντες θεραπεύουσι μᾶλλον, νομί-
 ζοντες αὐτοὺς ἐντίμους εἶναι καὶ ἱκανοὺς διαπράττειν, ἣν τι
 δέωνται. ἔτι δὲ καὶ οὐ τούτων μόνον ἔνεκα τῶν εἰρημένων
 εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ
 ἡδονῇ πολὺ διαφέρει τὰ ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέξης. καὶ τοῦτο 5
 μέντοι οὕτως ἔχειν οὐδέν τι θαυμαστόν· ὥσπερ γὰρ καὶ αἱ
 ἄλλαι τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξειργα-
 σμέναι εἰσὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλεῖ σίτα
 πολὺ διαφερόντως ἐκπεπόνηται. ἐν μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλε-
 σιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν, πολ-

μέν. S. zu §. 7. — εὐεργέτημα —
 οὐδέν — ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης,
 d. i. οὐδέν τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δα-
 πάνης εὐεργετημάτων: unter vielen
 denkbaren Wohlthaten, die dasselbe
 kosten würden.

3. Constr. συνέταξεν ὅπως ἐπὶ τ.
 αὐ. τράπεζαν — παρατίθιοιτο. — διε-
 δίδου. Ebenso Kyros in der Anab.
 I, 9, 25 f. Vergl. Ages. V, 1. Unten
 VIII, 4, 6.

4. ὁπότε — ἐπαινέσειε. S. zu
 I, 3, 10. — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.
 Ueber die Stellung τὸν πάντα s. B.
 127, 9. K. 50, 11, Anm. 12. — τῶν

οἰκετῶν. Die Sache anlangend vergl.
 Plut. Mor. 7, 4. p. 703 E: καὶ τὸ
 δούλων καὶ τὸ τῶν κυνῶν ἀεὶ δεῖ-
 πνον ἐπὶ τῆς ἐκείνων (τῶν Περσῶν
 βασιλέων) προτιθέσθαι τραπέξης· —
 ἡμεροῦνται γὰρ τῇ τῆς τροφῆς μετα-
 δόσει καὶ τὰ συνθηροπότατα τῶν
 θηρίων. — ὥσπερ καὶ. S. zu I, 5,
 1. — τοῖς κυσὶν. Was auf die H.
 paszt, ist dazu aus ἐπὶ τὴν αὐτοῦ
 τράπεζαν ἐπετίθετο zu ergänzen.
 Auch erwartet man eigentlich καὶ
 τοῖς οἰκέταις τοῦτο. — τινα —, τού-
 τοις. S. zu I, 2, 2. — ἡδονῇ,
 Wohlgeschmack, wie Anab. II,
 3, 16.

- λάκεις δ' ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ, ἣν καὶ οὕτως ἱκανοὺς αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνη· ἀδύνατον οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσι διὰ τὸ πολλοὺς ἐκάστου δεῖσθαι ἀρκεῖ καὶ μία ἐκάστῃ τέχνῃ εἰς τὸ τρέφεσθαι, πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα· ἔστι δὲ ἐνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευρορραφῶν μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σχίζων, ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δὲ γε τούτων οὐδὲν ποιῶν, ἀλλὰ συντιθεὶς ταῦτα. ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατρίβοντα τοῦτον καὶ ἄριστα διηναγμάσθαι τοῦτο ποιεῖν.
- 6 τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαιταν. ὃ μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην στρώννυσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μάττει, ὅψα ἄλλοτε ἄλλοια ποιεῖ, ἀνάγκη, οἶμαι, τούτῳ, ὥς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, οὕτως ἔχειν· ὅπου δὲ ἱκανὸν ἔργον ἐνὶ ἔψειν κρέα, ἄλλῳ ὅπτειν, ἄλλῳ δὲ ἰχθὺν ἔψειν, ἄλλῳ ὅπτειν, ἄλλῳ ἄρτους ποιεῖν, καὶ μηδὲ τούτους παντοδαπούς, ἀλλ' ἀρκεῖ ἂν ἐν εἶδος εὐδοκιμοῦν παρὰσχη, ἀνάγκη, οἶμαι, ταῦτα οὕτω ποιούμενα πολὺ διαφερόντως ἐξεργάσθαι ἕκαστον.
- 7 Τῇ μὲν δὴ τῶν σίτων θεραπείᾳ τοιαῦτα ποιῶν πολὺ ὑπερεβάλλετο πάντας· ὥς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων πολὺ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγῆσθαι· πολὺ γὰρ διενεγκὼν ἀνθρώπων τῷ πλείστας προσόδους λαμβάνειν πολὺ ἔτι πλέον διήνεγκε τῷ πλείστα ἀνθρώπων δωρεῖσθαι. κατῆρξε μὲν οὖν τοῦτου Κῦρος, διαμένει δ' ἔτι καὶ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ἡ πολυδωρία.
- 8 τίνι μὲν γὰρ φίλοι πλουσιώτεροι ὄντες φανεροὶ ἢ Περσῶν βασιλεῖς; τίς δὲ κοσμῶν κάλλιον φαίνεται στολαῖς τοὺς περὶ αὐτὸν ἢ βασιλεὺς; τίνας δὲ δῶρα γιγνώσκεται ὥσπερ ἕνα τῶν

5. καὶ οὕτως, auch so, d. i. ob-schon er so vielerlei versteht. — ἐκάστον, nämll. τεχνίτον. — ἔστι δ' ἐνθα, in manchen Städten. — σχίζων, ausschneiden. — χιτῶνας, die Theile des Oberleders. — συντέμνων, zuschneiden. — ταῦτα, die einzelnen Theile des Schuhs. — τοῦτον, wie §. 2. — ἀνάγκη οὖν — διηναγμάσθαι. Der Gedanke ist: die nothwendige Folge von dieser Theilung der Arbeit ist, dass jeder dahin getrieben oder gebracht wird, seinen Theil (in Folge der fortwährenden Uebung) mit grösster Meisterschaft anzufertigen.

6. κλίνην, Tischlager. — κοσμεῖ, servirt. — ὥς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, wie jedes eben geräth. — ἂν = ἐάν.

7. τῇ μὲν. Es wird recapitulirt was §. 2 mit πρῶτον μὲν begann, bei welchem μὲν der erst hier folgende Gegensatz (ὥς δὲ) bereits vorschwebte. — τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων, in jeder anderen Art von freundlicher Aufmerksamkeit.

8. δῶρα — βασιλέως. Vergl. Anab. I, 2, 27. Dieselben Geschenke werden oben I, 3, 3 erwähnt. — γιγνώσκεται, erkennt man, nämll. ge-

βασιλέως, ψέλια καὶ στρεπτοὶ καὶ ἵπποι χρυσοχάλινοι; οὐ γὰρ
 δὴ ἔξεστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν ὃ ἂν μὴ βασιλεὺς δῶ. τίς δ' 9
 ἄλλος λέγεται δώρων μεγέθει ποιεῖν αἰρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἀντ'
 ἀδελφῶν καὶ ἀντὶ πατέρων καὶ ἀντὶ παίδων; τίς δ' ἄλλος ἐδ-
 νάσθη ἐχθροὺς ἀπέχοντας πολλῶν μηνῶν ὁδὸν τιμωρεῖσθαι
 ὡς Περσῶν βασιλεὺς; τίς δ' ἄλλος καταστρεφάμενος ἀρχὴν ὑπὸ
 τῶν ἀρχομένων πατὴρ καλούμενος ἀπέθανεν ἢ Κῦρος; τοῦτο
 δὲ τοῦνομα δῆλον ὅτι εὐεργετοῦντός ἐστι μᾶλλον ἢ ἀφαιρου-
 μένου. κατεμάθομεν δέ, ὡς καὶ τοὺς βασιλέως καλουμένους 10
 ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὅτα οὐκ ἄλλως ἐκτῆσατο ἢ τῷ
 δωρεῖσθαι τε καὶ τιμᾶν· τοὺς γὰρ ἀπαγγελλαντας ὅσα καιρὸς
 αὐτῷ εἰη πεπύσθαι μεγάλως εὐεργετῶν πολλοὺς ἐποίησεν ἀνθρώ-
 πους καὶ ὠτακουστέιν καὶ διοπτρεύειν, τί ἂν ἀγγελλαντες ὠφε-
 λήσειαν βασιλέα. ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομιόσθησαν βασι- 11
 λέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὅτα. εἰ δέ τις οἶεται ἓνα αἰρετὸν
 εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἶεται· ὀλίγα γὰρ εἰς γ'
 ἂν ἴδοι καὶ εἰς ἀκούσειε· καὶ τοῖς ἄλλοις ὥσπερ ἀμελεῖν ἂν
 παραγγελλόμενον εἴη, εἰ ἐνὶ τούτῳ προστεταγμένον εἴη· πρὸς
 δὲ καὶ ὄντινα γινώσκουσιν ὀφθαλμὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἰδεῖεν
 ὅτι φυλάττεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τοῦ φάσκον-
 τος ἀκούσαι τι ἢ ἰδεῖν ἄξιον ἐπιμελείας παντὸς βασιλεὺς ἀκούει.
 οὕτω δὴ πολλὰ μὲν βασιλέως ὅτα, πολλοὶ δὲ ὀφθαλμοὶ νομί- 12
 ζονται· καὶ φοβοῦνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασι-
 λεῖ, ὥσπερ αὐτοῦ ἀκούοντος, καὶ ποιεῖν ἢ μὴ σύμφορα, ὥσπερ

rade als dessen Geschenke. — ὥσπερ,
 d. i. ebenso sicher wie. — οὐ γὰρ
 δὴ ἔξεστιν. Nicht einmal einen
 Ring, oder einen Gürtel, oder eine
 Spange von Gold durfte ein Perser
 tragen, wenn sie nicht ein Geschenk
 des Königs waren, nach Prokop.
 Pers. I, 17 p. 49 D.

9. ποιεῖν αἰρεῖσθαι αὐτὸν, er
 bewirke, dasz man ihn vor-
 zieht, d. i. dasz man ihm mehr
 ergeben ist, als. — ἐδννάσθη. S.
 zu I, 1, 5. — πατὴρ καλούμενος.
 Vergl. VIII, 1, 44. 8, 1. Herod. III,
 89: λέγουσι Πέρσαι, ὡς Δαρεῖος μὲν
 ἦν κάπηλος, Καμβύσης δὲ δεσποτης,
 Κῦρος δὲ πατὴρ. S. d. Einl. §. 25.

10. τοὺς καλουμένους. S. zu I,
 2, 3. — ὀφθαλμοὺς — ὅτα. Solche

κατάσκοποι und κατήκοι hatte der
 Perserkönig nach Herod. I, 100 über-
 all in seinem Reiche, δι' ὧν, sagt
 Suidas, πάντα ὁ βασιλεὺς ἐπισκοπεῖ
 —, δι' ὧν ἀκούει τὰ πραττόμενα
 ἐκάστῳ πανταχοῦ.

11. ἓνα — βασιλεῖ, d. K. haben nur
 ein auserwähltes Auge. — ἂν
 ist bei ἀκούσειε zu wiederholen. —
 ὥσπερ — παραγγελλόμενον, gleich-
 sam anbefohlen, sich nicht darum
 zu bekümmern: so oft sich Veran-
 lassung zu einer Anzeige fände,
 wiederholt gedachter Befehl; nach-
 her part. perf. προστεταγμένον, d. i.
 ein für alle Mal aufgetragen. —
 πρὸς δέ, wie II, 1, 31. — τοῦτον
 — εἰδεῖεν ὅτι. S. zu I, 1, 6. —
 τοῦ φάσκοντος — παντὸς, jeden,
 der da sagt.

αὐτοῦ παρόντος. οὐκ οὖν ὅπως μνησθῆναι ἂν τις ἐτόλμησε πρὸς τινὰ περὶ Κύρον φλαυρὸν τι, ἀλλ' ὥς ἐν ὀφθαλμοῖς πᾶσι καὶ ὡς βασιλέως τοῖς ἀεὶ παροῦσιν οὕτως ἕκαστος διέκειτο. τοῦ δὲ οὕτω διακεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ὅ τι ἂν τις αἰτιάσαιτο μᾶλλον ἢ ὅτι μεγάλα ἤθελεν ἀντὶ μικρῶν εὐεργετεῖν.

- 13 Καὶ τὸ μὲν δὴ μεγέθει δώρων ὑπερβάλλειν πλουσιώτατον ὄντα οὐ θαυμαστόν· τῇ δὲ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγίγνεσθαι, τοῦτο ἄξιολογώτερον. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται κατὰδηλος εἶναι μηδεὶ ἂν οὕτως αἰσχυρθεῖς
14 ἡττώμενος, ὥς φίλων θεραπείᾳ καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται, ὥς λέγοι παραπλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ· τὸν τε γὰρ νομέα χρῆναι ἔφη εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς, ἢ δὴ προβάτων εὐδαιμονία, τὸν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς. οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἴπερ ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονίκως ἔχειν πάντων ἀνθρώπων θερα-
15 πείᾳ περιγίγνεσθαι. καλὸν δ' ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο λέγεται Κύρος ἐπιδείξαι Κροίσῳ, ὅτε ἐνουθέτει αὐτόν, ὥς διὰ τὸ πολλὰ διδόναι πένης ἔσοιτο, ἐξὸν αὐτῷ θησαυροὺς χρυσοῦ πλείστους ἐνὶ γὰρ ἀνδρὶ ἐν τῷ οἴκῳ καταθέσθαι· καὶ τὸν Κύρον λέγεται

12. οὐκ οὖν ὅπως, weit entfernt also, dasz. S. über οὐχ ὅπως B. 150. 1. K. 67, 14, Anm. 3. C. 622, 4. — οὕτως verhält sich zu ὥς — παρ-οῦσι wie VII, 5, 75 τοῦτο zu τὸ — γενέσθαι: unter den jedesmal Anwesenden, wie unter lauter Augen u. O. des K. Vergl. zu I, 6, 4. — τοῦ διακεῖσθαι, dieses Verhaltens, abhängig von ὅ τι — αἰτιάσαιτο, was man als Grund angeben könnte.

13. Dasselbe Lob und in ganz ähnlicher Form wird dem jüngeren Kyros Anab. I, 9, 24 ertheilt: καὶ τὸ μὲν — οὐδὲν θαυμαστόν — τὸ δὲ τῇ ἐπιμελείᾳ περιεῖναι τῶν φίλων — ταῦτα ἔμοιγε μᾶλλον δοκεῖ ἀγαθὰ εἶναι. — βασιλεύοντα, als König. — τοίνυν, profecto. — ἂν — αἰσχυρθεῖς gehören zusammen, ἡττώμενος = εἰ ἡττάτο.

14. λόγος —, ὥς λέγοι. Ebenso

Anab. I, 9, 11: καὶ εὐχὴν δέ τινες αὐτοῦ ἐξέφερον, ὥς εὐχοίτο — νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ. Ueber den Gedanken vergl. Memor. III, 2, 1 ff. — τὸν τε — νομέα —, τὸν τε βασιλέα ὡσαύτως, denn wie —. S. zu VIII, 1, 1. — ἢ δὴ προβάτων εὐδαιμονία, quae scilicet — est, d. h. soweit der Begriff εὐδαιμονία auf Schaafte anwendbar ist. — τὸ — ἔχειν, erklärende Apposition zu γνώμην. Vergl. VII, 5, 52: ἡ δεινὴ ἀγγελία, τὸ — συλλέγεσθαι. — πάντων ἀνθρώπων, abhängig von περιγίγνεσθαι.

15. ἐπίδειγμα, näml. ταύτης τῆς γνώμης. — ἐξόν. S. zu δέον I, 5, 11. — πλείστους ἐνὶ γὰρ ἀνδρὶ, die wenigstens für einen M. grössten, d. h. grösser als sonst ein einzelner Mann aufhäufen könne. — καὶ τὸν Κύρον, als ob nicht ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο vorausgegangen wäre, wonach man

ἐρέσθαι, Καὶ πόσα ἂν ἦδη οἶμι μοι χρήματα εἶναι, εἰ συνέλεγον
 χρυσίον, ὥσπερ σὺ κελεύεις, ἐξ ὅτου ἐν τῇ ἀρχῇ εἰμι; καὶ τὸν 16
 Κροῖσον εἰπεῖν πολὺν τινα ἀριθμὸν. καὶ τὸν Κῦρον πρὸς
 ταῦτα, Ἄγε δὴ, φάναι, ὦ Κροῖσε, σύμπεμψον ἄνδρα σὺν Ὑστά-
 σπα τούτῳ, ὅτῳ σὺ πιστεύεις μάλιστα. σὺ δέ, ὦ Ὑστάσπα,
 ἔφη, περιελθὼν πρὸς τοὺς φίλους λέγε αὐτοῖς, ὅτι δέομαι χρυ-
 σίου πρὸς πρᾶξιν τινα· καὶ γὰρ τῷ ὄντι προσδέομαι· καὶ
 κέλευε αὐτοὺς ὅποσα ἂν ἕκαστος δύναιτο πορίσαι μοι χρήματα
 γράψαντας καὶ κατασημνημένους δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῷ
 Κροῖσον θεράποντι φέρειν. ταῦτα δέ, ὅσα ἔλεγε, καὶ γράψας 17
 καὶ σημηνάμενος ἐδίδου τῷ Ὑστάσπα φέρειν πρὸς τοὺς φίλους,
 ἐνέγραψε δὲ πρὸς πάντας καὶ Ὑστάσπαν ὡς φίλον αὐτοῦ δέχε-
 σθαι. ἐπεὶ δὲ περιῆλθε καὶ ἤνεγκεν ὁ Κροῖσον θεράπων τὰς
 ἐπιστολάς, ὁ δὲ Ὑστάσπας εἶπεν, ὦ Κῦρε βασιλεῦ, καὶ ἐμοὶ
 ἦδη χρὴ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι· πάμπολλα γὰρ ἔχων πάρεμι
 δῶρα διὰ τὰ γράμματα. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Εἰς μὲν τοῖνυν 18
 καὶ οὗτος ἦδη θησαυρὸς ἡμῖν, ὦ Κροῖσε· τοὺς δ' ἄλλους
 καταθεῶ καὶ λόγισαι, πόσα ἐστὶν ἔτοιμα χρήματα, ἣν τι δέωμαι
 χρῆσθαι. λέγεται δὲ λογιζόμενος ὁ Κροῖστος πολλαπλάσια εὐρεῖν
 ἢ ἔφη Κύρῳ ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς ἦδη, εἰ συνέλεγεν.
 ἐπεὶ δὲ τοῦτο φανερὸν ἐγένετο, εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος, Ὅρα, 19
 φάναι, ὦ Κροῖσε, ὡς εἰσὶ καὶ ἐμοὶ θησαυροί; ἀλλὰ σὺ μὲν
 κελεύεις με παρ' ἐμοὶ αὐτοὺς συλλέγοντα φθονεῖσθαι τε δι'
 αὐτοὺς καὶ μισεῖσθαι, καὶ φύλακας αὐτοῖς ἐφιστάντα μισθο-
 φόρους τούτοις πιστεύειν· ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους πλουσίους ποιῶν
 τούτους μοι νομίζω θησαυροὺς καὶ φύλακας ἅμα ἐμοῦ τε καὶ
 τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν πιστοτέρους εἶναι ἢ εἰ φρουροὺς μισθο-

ein γὰρ erwarten sollte, sondern etwa Κροῖστος ἐνουθέτει ποτὲ αὐτόν.

16. ὅποσα — χρήματα γράψαν-
 τας, wie viel ein jeder —
 könnte, das sollten sie auf-
 schreiben. — δοῦναι — φέρειν,
 dare — ferendam.

17. διὰ τὰ τὰ γράμματα. In
 dem Schreiben war Hystaspas zu
 freundlicher Aufnahme empfohlen
 und auch für seinen Theil reich
 beschenkt worden.

18. Εἰς μὲν — τοὺς δ' ἄλλους.
 Hystaspas mit seinen Geschenken

und die Gelder, welche dem Kyros
 gewährt wurden, diese zunächst
 nur als Verschreibung. — εἰ συνέ-
 λεγεν, wenn er gesammelt hätte
 und noch sammelte; daher das Im-
 perfectum.

19. εἰπεῖν — φάναι. S. zu I, 3, 6.
 — τοὺς φίλους — θησαυροὺς. Vgl.
 Hier. XI, 13: θησαυροὺς γε μὴν
 ἔχοις ἂν πάντας τοὺς παρὰ τοῖς
 φίλοις πλούτους. ἀλλὰ θαρσῶν, ὡς
 ἱέρων, πλούτιζε μὲν τοὺς φίλους·
 αὐτὸν γὰρ πλουτιεῖς. — καὶ φύ-
 λακας — πιστοτέρους — ἢ εἰ —

- 20 φόρους ἐπεστησάμην. καὶ ἄλλο δέ σοι ἐρῶ· ἐγὼ γάρ, ὦ Κροῖ-
σε, ὃ μὲν οἱ θεοὶ δόντες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐποί-
ησαν ὁμοίως πάντας πένητας, τούτου μὲν οὐδ' αὐτὸς δύναμαι
περιγενέσθαι, ἀλλ' εἰμὶ ἅπληστος καὶ γὰρ ὥσπερ οἱ ἄλλοι χρη-
21 μάτων· τῇ δέ γε μέντοι διαφέρειν μοι δοκῶ τῶν πλείστων,
ὅτι οἱ μὲν, ἐπειδὴ τῶν ἀρκούντων περιττὰ κτήσονται, τὰ μὲν
αὐτῶν αὖ κατορύττουσι, τὰ δὲ κατασῇπουσι, τὰ δὲ ἀριθμοῦντες
καὶ μετροῦντες καὶ ἰστάντες καὶ διαψύχοντες καὶ φυλάττοντες
πράγματα ἔχουσι, καὶ ὅμως ἔνδον ἔχοντες τοσαῦτα οὔτε ἐσθί-
ουσι πλείω ἢ δύνανται φέρειν, διαρραγεῖεν γὰρ ἂν, οὔτ' ἀμφιέν-
νυνται πλείω ἢ δύνανται φέρειν, ἀποπνιγεῖεν γὰρ ἂν, ἀλλὰ
22 τὰ περιττὰ χρήματα πράγματα ἔχουσιν· ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶ μὲν
τοῖς θεοῖς καὶ ὀρέγομαι αἰεὶ πλείονων, ἐπειδὴ δὲ κτήσωμαι,
ἂ ἂν ἴδω περιττὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τὰς τ'
ἐνδείας τῶν φίλων ἐξακοῦμαι καὶ πλουτίζω καὶ εὐεργετῶν
ἀνθρώπους εὖνοίαν ἐξ αὐτῶν κτῶμαι καὶ φιλίαν, καὶ ἐκ τού-
των καρποῦμαι ἀσφάλειαν καὶ εὐκλειαν· ἂ οὔτε κατασῇπεται
οὔτε ὑπερπληροῦντα λυμáινεται, ἀλλὰ ἡ εὐκλεία ὅσῃ ἂν πλείων
ἦ, τοσούτῳ καὶ μείζων καὶ καλλίων καὶ κουφοτέρα φέρειν γί-
γνεται, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς φέροντας αὐτὴν κουφοτέρους παρ-
23 χεται. ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἰδῆς, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐγὼ οὐ τοὺς
πλείεστα ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλείεστα εὐδαιμονεστάτους
ῆροῦμαι· οἱ γὰρ τὰ τεύχη φυλάττοντες οὕτως ἂν εὐδαιμονέ-

ἐπεστησάμην, und dass sie treuere
Wächter — sind als es Miethlinge
sein würden, die ich (als Wächter)
anstellte.

20. ὃ μὲν — δόντες εἰς τὰς ψυ-
χάς, näml. die Liebe zum Besitz,
welche ἅπληστος ist und daher,
weil sie Allen gemeinsam und an-
geboren ist, alle sich als πένητας
erscheinen lässt. Dem doppelten
μὲν nach ὃ und τούτου entspricht
nachher μέντοι.

21. περιττὰ in comparativer Be-
deutung, daher mit dem Genitiv.
— ὅμως. S. zu V, 1, 26. — διαρ-
ραγεῖεν γὰρ ἂν, denn sonst —.
Vergl. §. 23: οἱ γὰρ — ἂν — εἴη-
σαν, wo noch οὕτως eingeschaltet
ist. — πράγματα, Prädicat: als
Last.

22. ἐγὼ δὲ. Dazu (es entspricht

dem vorhergehenden οἱ μὲν) gehört
als Hauptgedanke τούτοις ἐξακοῦ-
μαι u. s. w., welchem der logisch
subordinirte Satz ὑπηρετῶ μὲν
grammatisch coordinirt ist. S. zu
II, 2, 5. — Die Worte ὑπηρετῶ —
τοῖς θεοῖς sind zu verstehen aus
dem vorhergehenden ὃ — οἱ θεοὶ
δόντες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώ-
ποις: diesem von den Göttern uns
eingepflanzten Triebe widerstrebe
ich zwar nicht. — καὶ vor ὀρέγο-
μαι steht explicativ; es konnte
auch heißen ὀρεγόμενος ohne καί.
— ἐξ αὐτῶν, näml. περιττῶν, aber
ἐκ τούτων und ἂ gehen auf εὖνοι-
αν — καὶ φιλίαν. S. zu τούτων
φανέντων I, 6, 1. — κουφοτέρους,
d. i. ἐπικουφιζομένους (vergl. I, 6,
25), aber wegen des vorgehenden
κουφοτέρα gewählt.

στατοι εἶσαν· πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττουσιν. ἀλλ' ὅς ἂν κτᾶσθαι τε πλείστα δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ, χρῆσθαι τε πλείστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονέστατον νομίζω. καὶ ταῦτα μὲν δὴ φανερός ἦν ὥσπερ καὶ ἔλεγε πράττων.

Πρὸς δὲ τούτοις κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ²⁴ ὅτι, ἦν μὲν ὑγιαίνοντες διατελῶσι, παρασκευάζονται, ὅπως ἔξουσιν τὰ ἐπιτήδεια, καὶ κατατίθενται τὰ χρήσιμα εἰς τὴν τῶν ὑγιαίνοντων δίαιταν· ὅπως δέ, ἦν ἀσθενήσωσι, τὰ σύμφορα παρέσται, τούτου οὐ πάνυ ἐπιμελουμένους ἑώρα· ἔδοξεν οὖν καὶ ταῦτα ἐκπονήσαι αὐτῷ, τοὺς τε ἰατροὺς τοὺς ἀρίστους συν-εκομίσαστο πρὸς αὐτὸν τῷ τελεῖν ἐθέλειν, καὶ ὁπόσα ἢ ὄργανα χρήσιμα ἔφη τις ἂν αὐτῶν γενέσθαι ἢ φάρμακα ἢ σῖτα ἢ ποτά, οὐδὲν τούτων ὃ τι οὐχὶ παρασκευάσας ἐθησαύριζε παρ' αὐτῷ. καὶ ὁπότε δέ τις ἀσθενήσῃ τῶν θεραπεύεσθαι ἐπικαιρίων, ²⁵ ἐπεσκόπει καὶ παρῆχε πάντα, ὅτου ἔδει· καὶ τοῖς ἰατροῖς δὲ χάριν ἤδει, ὁπότε τις ἰάσαιτό τινα τοῖς παρ' ἐκείνου λαμβάνων.

Ταῦτα μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ πρω- ²⁶ τεύειν παρ' οἷς ἐβούλετο ἑαυτὸν φιλεῖσθαι. ὧν δὲ προηγόρευε τε ἀγῶνας καὶ ἄθλα προὔτιθαι, φιλονικίας ἐμποιεῖν βουλό-μενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων, ταῦτα μὲν τῷ Κύρῳ ἔπαινον παρῆχεν, ὅτι ἐπεμέλετο, ἥ πως ἀσχοῖτο ἢ ἀρετῇ· τοῖς μὲντοι ἀρίστοις οἱ ἀγῶνες οὗτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ξριδας καὶ φιλονικίας ἐνέβαλλον. πρὸς δὲ τούτοις ὥσπερ νόμον κατεστή- ²⁷

23. σὺν τῷ δικαίῳ — σὺν τῷ καλῷ. S. zu VIII, 1, 32. — ὥσπερ καί. S. zu I, 5, 1.

24. κατανοήσας τοὺς — ὅτι. S. zu I, 1, 6. — ἑώρα, als ob ἐπεὶ δὲ κατενόησε vorausgegangen wäre. S. zu III, 3, 9, wo ἐκ τούτων οὖν ἐπεθύμει, wie hier ἔδοξεν οὖν — αὐτῷ als Nachsatz mit οὖν folgt. — τοὺς τε — συνεκομίσαστο, schliesst sich mit τε (vergl. §. 22: καὶ ὀρέγομαι) an ἔδοξεν — ταῦτα ἐκπονήσαι an. — οὐδὲν τούτων ὃ τι οὐχί, horum nihil erat quod non, oder horum nihil non —. Vergl. I, 4, 25.

25. ὁπότε — ἀσθενήσῃ. S. zu I, 3, 10. — τῶν θεραπεύεσθαι ἐπικαιρίων, deren Heilung von Wichtigkeit war. — πάντα, ὅτου. S. zu V, 3, 50. — τοῖς παρ'

ἐκείνου, mit seinen (des Kyros) Mitteln, λαμβάνων, indem er sie sich von ihm geben liesz. Vergl. II, 3, 17 zu ἀναιρουμένους. Wegen παρ' ἐκείνου für παρ' ἐκείνῳ zu I, 3, 4.

26. πρωτεύειν zu ergänzen aus φιλεῖσθαι. Vergl. §. 28: πρωτεύειν φίλῳ. — Ueber ἑαυτὸν bei φιλεῖσθαι s. zu V, 1, 21. Der Gegen-satz ist ausgesprochen §. 28 a. E. — ὧν, worin (näml. im Guten und Schönen). Darauf wird ταῦτα ungenau bezogen, denn wie gleich gesagt wird, dasz Kyros die Wettkämpfe anstellen liesz, brachte ihm Lob. Dem Sinne nach geht also ταῦτα auf προηγόρευε — προὔ-τιθαι. — ταῦτα μὲν τῷ. Ueber die Stellung von μὲν vergl. III, 1, 32.

σατο ὁ Κύρος, ὅσα διακρίσεως δέοιτο εἴτε δίκη εἴτε ἀγωνίσματι, τοὺς δεομένους διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς. δῆλον οὖν ὅτι ἐστοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοι τι ἀμφοτέρω τῶν κρατίστων καὶ τῶν μάλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ νικῶν τοῖς μὲν νικῶσιν ἐφθόνηι, τοὺς δὲ μὴ ἐαντὸν κρίνοντας ἐμίσει· ὁ δ' αὖ νικῶν τῷ δικαίῳ προσεποιεῖτο νικᾶν, ὥστε χάριν οὐδενὶ 28 ἡγεῖτο ὀφείλειν. καὶ οἱ πρωτεύειν δὲ βουλόμενοι φιλία παρὰ Κύρῳ, ὥσπερ ἄλλοι ἐν πόλεσι, καὶ οὗτοι ἐπιφθόνως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, ὥσθ' οἱ πλείονες ἐκποδῶν ἐβούλυντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μᾶλλον ἢ συνέπραξαν ἂν τι ἀλλήλοις ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν δεδήλωται, ὡς ἐμηχανᾶτο τοὺς κρατίστους αὐτὸν μᾶλλον πάντας φιλεῖν ἢ ἀλλήλους.

3 Νῦν δὲ ἤδη διηγησόμεθα, ὡς τὸ πρῶτον ἐξήλασε Κύρος ἐκ τῶν βασιλείων· καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐξελάσεως ἡ σεμνότης ἡμῖν δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μεμηχανημένων τὴν ἀρχὴν μὴ εὐκαταφρόνητον εἶναι. πρῶτον μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐξε-

27. δίκη, für einen Rechtsstreit. — συντρέχειν τοῖς κριταῖς, d. i. sich über die Wahl der Schiedsrichter vereinigten. — τῶν κρατίστων, wie §. 28. Man suchte sich die Vornehmsten und Befreundetsten zu Schiedsrichtern aus: das war es gerade, was Kyros wollte; denn bei für sie ungünstiger Entscheidung grollten sie diesen und wurden dadurch um so mehr zur Freundschaft mit Kyros hingetrieben. — τοὺς — μὴ ἐαντὸν κρίνοντας, die sich nicht für ihn entschieden. — τῷ δικαίῳ zu verbinden mit νικᾶν.

28. ἐν πόλεσι, natürl. in griechischen, d. i. in Freistaaten, im Gegensatz zur Persischen Monarchie. Es schwebt also bei ὥσπερ ἄλλοι etwa παρὰ τῷ δήμῳ vor. — ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον, wie VII, 5, 9.

3. Inhalt: Kyros theilt zum feierlichen Aufzug medische Kleider unter seine Freunde. Die Anordnung des Zuges überträgt er dem Pheraulas, den er auch den übrigen Anführern kostbare Anzüge überbringen lässt. Zwischen zwei von Fuszgängern, Reitern u. Wagen

gebildeten Reihen ziehen zuerst die den Göttern geweihten Stiere, dann die der Sonne zu opfernden Pferde, dann die Wagen des Zeus und der Sonne mit weissen Rossen; hinter einem dritten Wagen kommt das heilige Feuer, dann der Wagen des Kyros, dem die anderen Theilnehmer des Zuges in bestimmter Ordnung folgen. Es nahen ihm während des Zuges zahlreiche Bittsteller, deren Gesuche er sich durch seine Reiteranführer überreichen lässt. An den heiligen Stätten angelangt, vollbringen sie die Opfer. Dann wird ein Wettrennen zu Pferde angestellt: die Sieger erhalten Preise. Nachdem sie nach Hause zurückgekehrt sind, ladet Pheraulas einen Saken, den er bei dem Wettrennen zum Freund gewonnen hat, zu sich ein, unterhält sich mit ihm über das Glück, inwiefern es durch den Besitz von Geld und Gut bedingt wird, und schenkt ihm alles was er hat unter der Bedingung, dass er ihn, soweit er es bedürfe und nur als Gast, daran Theil haben lasse. Seitdem leben sie glücklich und zufrieden mit einander.

1. μὴ εὐκαταφρόνητον, Litotes.

λάσεως εἰσκαλέσας πρὸς αὐτὸν τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν
 τε καὶ τῶν ἄλλων διέδωκεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολὰς· καὶ
 τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν· διαδιδούς τε
 ἅμα τάδε ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ἐλάσαι βούλοιοτο εἰς τὰ τεμένη τὰ
 τοῖς θεοῖς ἐξηρημένα καὶ θῦσαι μετ' ἐκείνων. Πάρεστε οὖν, ²
 ἔφη, ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντες ταῖς στολαῖς ταύταις πρὶν
 ἥλιον ἀνατέλλειν, καὶ καθίστασθε ὥς ἂν ὑμῖν Φεραύλας ὁ Πέρ-
 σης ἐξαγγείλῃ παρ' ἐμοῦ· καὶ ἐπειδὴν, ἔφη, ἐγὼ ἡγῶμαι, ἐπε-
 σθε ἐν τῇ ῥηθείᾳ χώρᾳ. ἦν δ' ἄρα τιμὴ δοκῇ ὑμῶν ἄλλη
 κάλλιον εἶναι ἢ ὥς ἂν νῦν ἐλαύνωμεν, ἐπειδὴν πάλιν ἔλθωμεν,
 διδασκέτω με· ὅπῃ γὰρ ἂν κάλλιστον καὶ ἄριστον ὑμῖν δοκῇ
 εἶναι, ταύτῃ ἕκαστα δεῖ καταστήσασθαι. ἐπεὶ δὲ τοῖς κρατί- ³
 στοῖς διέδωκε τὰς καλλίστας στολὰς, ἐξέφερε δὴ καὶ ἄλλας
 Μηδικὰς στολὰς, παμπόλλας γὰρ παρεσκευάσατο, οὐδὲν φειδό-
 μενος οὔτε πορφυρίδων οὔτε ὀρφνίνων οὔτε φοινικίδων οὔτε
 καρυκίνων ἱματίων· νείμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἐκάστω τῶν
 ἡγεμόνων ἐκέλευσεν αὐτοὺς τούτοις κοσμεῖν τοὺς αὐτῶν φίλους,
 ὥσπερ, ἔφη, ἐγὼ ὑμᾶς κοσμῶ. καὶ τις τῶν παρόντων ἐπήρето ⁴
 αὐτόν, Σὺ δέ, ὦ Κῦρε, ἔφη, πότε κοσμήσῃ; ὁ δ' ἀπεκρίνατο,
 Οὐ γὰρ νῦν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι ὑμᾶς κοσμῶν;
 ἀμέλει, ἔφη, ἦν δύνωμαι ὑμᾶς τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, ὁποῖαν
 ἂν ἔχων τυγχάνω στολὴν, ἐν ταύτῃ καλὸς φανοῦμαι. οὕτω ⁵
 δὴ οἱ μὲν ἀπελθόντες μεταπεμπόμενοι τοὺς φίλους ἐκόσμου-
 ν ταῖς στολαῖς. ὁ δὲ Κῦρος νομίζων Φεραύλαν τὸν ἐκ τῶν δημο-
 τῶν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ φιλόκαλον καὶ εὐτακτον καὶ τοῦ
 χαρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμελῇ, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι
 ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν συνεῖπε, τοῦτον δὴ καλέσας συνεβου-
 λεύετο αὐτῷ, πῶς ἂν τοῖς μὲν εὖνοῖς κάλλιστα ἰδεῖν ποιοῖτο
 τὴν ἐξέλασιν, τοῖς δὲ δυσμενέσι φοβερώτατα. ἐπεὶ δὲ σκοποῦν- ⁶
 τοιν αὐτοῖν τα αὐτὰ συνέδοξεν, ἐκέλευσε τὸν Φεραύλαν ἐπι-
 μεληθῆναι, ὅπως ἂν οὕτω γένηται αὐριον ἢ ἐξέλασις, ὥσπερ
 ἔδοξε καλῶς ἔχειν. Εἰρηκα δὲ ἐγὼ, ἔφη, πάντας πείθεσθαι
 σοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξέλασει τάξεως· ὅπως δ' ἂν ἥδιον παραγ-

Vergl. zu VII, 1, 17. — τῶν ἄλλων,
 nämlich τῶν συμμάχων. Vergl. §.
 10. — τὰ τεμένη — ἐξηρημένα. S.
 VII, 5, 35.

2. ἦν — ἄρα, wenn — etwa.
 — πάλιν, zurück. — ὅπῃ, wie.

3. τὸ μέρος ἐκάστω, jedem den
 ihm zukommenden Theil.

4. γὰρ. S. zu I, 4, 12.

5. τὸν — δημοτῶν. S. II, 3, 7.
 — συνεῖπε, einverstanden war,
 II, 3, 15.

- γέλλοντός σου ἀκούωσι, φέρε λαβών, ἔφη, χιτῶνας μὲν του-
τουσὶ τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι, κασᾶς δὲ τούσδε τοὺς
ἐφιππίους τοῖς τῶν ἱππέων ἡγεμόσι δός, καὶ τῶν ἀρμάτων τοῖς
7 ἡγεμόσιν ἄλλους τούσδε χιτῶνας. ὁ μὲν δὲ ἔφερε λαβών· οἱ
δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδοιεν αὐτόν, ἔλεγον, Μέγας δὲ σύ γε,
ὦ Φεραύλα, ὁπότε γε καὶ ἡμῖν τάξεις ἂν ᾖν δέη ποιεῖν. Οὐ
μὰ Δί', ἔφη ὁ Φεραύλας, οὐ μόνον γε, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ
σκενοφορήσω· νῦν γοῦν φέρω τῷδε δύο κασᾶ, τὸν μὲν σοί,
8 τὸν δὲ ἄλλῳ· σὺ μέντοι τούτων λαβὲ ὁπότερον βούλει. ἐκ
τούτου δὴ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κασᾶν τοῦ μὲν φθόνου ἐπε-
λέληστο, εὐθύς δὲ συνεβουλευέτο αὐτῷ, ὁπότερον λαμβάνοι·
ὁ δὲ συμβουλευσας ἄν, ὁπότερος βελτίων εἴη, καὶ εἰπών, "Ἦν
μου κατηγορήσης, ὅτι αἵρεσίν σοι ἔδωκα, εἰς αὐθις ὅταν δια-
κονῶ, ἐτέρῳ μοι χρήσῃ διακόνῳ, ὁ μὲν δὲ Φεραύλας οὕτω
διαδοὺς ἢ ἐτάχθη εὐθύς ἐπεμελεῖτο τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν, ὅπως
ὡς κάλλιστα ἕκαστα ἔξει.
- 9 Ἦνίκα δ' ἡ ὑστεραία ἦκε, καθαρὰ μὲν ἦν πάντα πρὸ ἡμέ-
ρας, στίχοι δὲ ἐστίησαν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ καὶ
νῦν ἔτι ἴστανται ἢ ἂν βασιλεὺς μέλλῃ ἐλαύνειν· ὧν ἐντὸς
οὐδενὶ ἔστιν εἰσεῖναι τῶν μὴ τετιμημένων· μαστιγοφόροι δὲ
καθίστασαν, οἳ ἔπαιον, εἰ τις ἐνοχλοῖ. ἔστασαν δὲ πρῶτον
μὲν τῶν δορυφόρων εἰς τετρακισχίλους ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν
10 εἰς τέτταρας, δισχιλίοι δ' ἑκατέρωθεν τῶν πυλῶν. καὶ οἱ ἱππεῖς
δὲ πάντες παρῆσαν καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρ-

6. κασᾶς, d. i. στολὰς πηλτάς (von Filz), die den ganzen Körper bis auf die Augen verhüllten.

7. ἐπεὶ ἴδοιεν. Der Optativ: er kam nämlich zu einem nach dem anderen. S. zu I, 3, 10. — Μέγας δὲ σύ γε, ironisch (vergl. τοῦ φθόνου §. 8): du bist ja ein grosser Mann. — ὁπότε γε, quandoquidem. — οὐ μὰ Δί' verneint zugleich das zu denkende verbum, also: οὐ μὰ Δί' — οὐ μόνον οὐ τάξω. — ἀλλὰ καὶ, sondern (vielmehr) sogar.

8. ἐπελέληστο. Ueber das Plusquamperf. s. zu I, 4, 1. — συμβουλευσας ἄν. Da Pheraulas von einem zum andern ging, so wiederholte sich diese Scene; daher ἄν, worüber s. I, 6, 40 zu ἐνεπετάναντες ἄν. —

εἰς αὐθις, ein andermal. — ἐτέρῳ, d. i. nicht so gefälligen, ebenso wie ἄλλος Oekon. XXI, 5: τοὺς αὐτοὺς τούτους, πολλάκις δὲ καὶ ἄλλους (d. i. schlechtere) παραλαμβάνοντες. Vergl. oben II, 3, 6 zu ἄλλον τινός. — ὁ μὲν δὲ Φεραύλας. Als ob nicht bereits ὁ δὲ συμβουλευσας vorausgegangen wäre, tritt das Subject noch einmal ein, um an dasselbe die Worte οὕτω διαδοὺς ἢ ἐτάχθη anzuknüpfen, die die Episode von der Vertheilung der Reittröcke durch Pheraulas abschliessen sollen.

9. καθαρὰ, in Ordnung. — Das erste εἰς ist: bis zu, ungefähr 4000 Speerträger, das zweite: vier Mann tief, wie VI, 3, 21.

κότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν κανδύων, ὥσπερ καὶ νῦν ἐτι διείρου-
σιν, ὅταν ὀρᾷ βασιλεύς. ἔστασαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιᾶς, οἱ
δὲ ἄλλοι σύμμαχοι ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ὁδοῦ, καὶ τὰ ἄρματα ὡσαύ-
τως τὰ ἡμίσεα ἐκατέρωθεν. ἐπεὶ δ' ἀνεπετάνυντο αἱ τοῦ βασι- 11
λείου πύλαι, πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διὶ ταῦροι πάγκαλοι εἰς
τέτταρας καὶ οἷς τῶν ἄλλων θεῶν οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο· πολὺ
γὰρ οἴονται Πέρσαι χρῆναι τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον τεχνί-
ταις χρῆσθαι ἢ περὶ τᾶλλα. μετὰ δὲ τοὺς βοῦς ἵπποι ἤγοντο 12
θῦμα τῷ Ἥλιῳ· μετὰ δὲ τούτους ἐξήγετο ἄρμα λευκὸν χρυσό-
ζυγον ἐστεμμένον Διὸς ἱερὸν· μετὰ δὲ τοῦτο Ἥλιου ἄρμα
λευκόν, καὶ τοῦτο ἐστεμμένον ὥσπερ τὸ πρόσθεν· μετὰ δὲ
τοῦτο ἄλλο τρίτον ἄρμα ἐξήγετο, φοινικίσι καταπεπταμένοι οἱ
ἵπποι, καὶ πῦρ ὀπισθεν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἀνδρες
εἶποντο φέροντες. ἐπὶ δὲ τούτοις ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν 13
προῦφαίνεται ὁ Κῦρος ἐφ' ἄρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν
καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, ἄλλῳ δ' οὐκ ἔξεστι μεσό-
λευκον ἔχειν, καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγρινοβαφεῖς,
καὶ κἀνδυν ὀλοπόρφυρον. εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τῇ τιάρᾳ·
καὶ οἱ σιγγενεῖς δὲ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο σημεῖον εἶχον,

10. διὰ τῶν κανδύων, durch die
Kaftane. Vgl. §. 14: ἔξω τῶν χειρί-
δων, ausserhalb der Aermel der K.
und Hellen. II, 1, 8: διὰ τῆς κό-
ρης, wobei die Erklärung: ἡ δὲ
κόρη ἐστὶ μακρότερον ἢ χειρὶς, ἐν
τῇ χεὶρᾷ ἔχων οὐδὲν ἀν δύναιτο
ποιῆσαι. — οἱ — ἄλλοι σύμμαχοι,
die anderen, nämll. die Bun-
desgenossen. S. zu I, 6, 38.

11. εἰς τέτταρας, wie ἐπὶ τεττά-
ρων §. 18: vier nebeneinander. So
II, 1, 26: εἰς ἕνα. — οἷς = τού-
τοις —, οὓς —. — πολὺ gehört zu
μᾶλλον. S. zu VI, 4, 8. — τοῖς
περὶ τοὺς θεοὺς — τεχνίταις, die
sich auf göttliche Dinge ver-
stehen. — ἡ περὶ τᾶλλα, nach der
bekannten Kürze bei Vergleichen
für ἡ τοῖς περὶ τᾶλλα.

12. ἵπποι. Dem Sonnengott wur-
den bei den Persern Pferde geopfert.
S. Herod. I, 216 z. E. Xen.
Anab. IV, 5, 35. — λευκόν, mit
einem Gespann weisser Pferde. Ein
solches von 8 weissen Pferden hat
der Wagen des Zeus auch Herod.

VII, 40. Curt. III, 11: currum
deinde Iovi sacratum albescentes ve-
hebat equi. — φοινικίσι — οἱ ἵπ-
ποι reiht sich an wie eine Apposi-
tion zu ἄρμα. Vergl. VI, 3, 2. —
πῦρ. Herod. III, 16: Πέρσαι θεὸν
νομίζουσι εἶναι τὸ πῦρ. — ἐπ' ἐσχά-
ρας. Curt. III, 3, 9: Ignis, quem
ipsi sacrum et aeternum vocabant,
argenteis altaribus praeferebatur.
In dem Aufzug, den Curtius
beschreibt, nimmt das heilige Feuer
die erste Stelle ein.

13. ὀρθὴν, aufrechtstehend. Anab.
II, 5, 23: τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν
βασιλεὶ μόνῳ ἔξεστιν ὀρθὴν
ἔχειν. Arrian. Anab. III, 25, 5:
ἡγελλόν Βῆσσον τὴν τε τιάραν ὀρ-
θὴν ἔχειν καὶ τὴν Περσικὴν στο-
λὴν φοροῦντα Ἀρταξέρξην τε καλεῖ-
σθαι ἀντὶ Βῆσσον καὶ βασιλεῖα φά-
σκειν εἶναι τῆς Ἀσίας. Die στρα-
τηγὸι der Perser trugen eine ὑπο-
κεκλιμένη τιάραν. — μεσόλευκον.
Plutarch Alex. 51 u. Diodor. XVII,
77 nennen es διάλευκον. Curt. III,
3, 17: purpureae tunicae medium

- 14 καὶ νῦν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι. τὰς δὲ χεῖρας ἔξω τῶν χειρῶν εἶχε. παρωχεῖτο δὲ αὐτῷ ἡνίοχος μέγας μὲν, μείων δ' ἐκείνου εἶτε καὶ τῷ ὄντι εἶτε καὶ ὁπωσοῦν· μεῖζων δ' ἐφάνη πολὺν Κύρος. ἰδόντες δὲ πάντες προσεκύνησαν, εἶτε καὶ ἄρξαι τινὲς κεκελευσμένοι εἶτε καὶ ἐκπλαγέντες τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ δόξαι μέγαν τε καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κύρον. πρόσθεν δὲ
- 15 Περσῶν οὐδείς Κύρον προσεκύνει. ἐπεὶ δὲ προῆει τὸ τοῦ Κύρου ἄρμα, προηγοῦντο μὲν οἱ τετρακισχίλιοι δορυφόροι, παρείποντο δὲ οἱ δισχίλιοι ἐκατέρωθεν τοῦ ἄρματος· ἐφείποντο δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκηπτοῦχοι ἐφ' ἵππων κεκοσμημένοι σὺν τοῖς
- 16 παλτοῖς ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους. οἱ δ' αὖ τῷ Κύρῳ τρεφόμενοι ἵπποι παρήγοντο χρυσοχάλινοι, θαβδωτοῖς ἱματίοις καταπεπταμένοι, ἀμφὶ τοὺς διακοσίους· ἐπὶ δὲ τούτοις δισχίλιοι ξυστοφόροι· ἐπὶ δὲ τούτοις ἱππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι μύριοι, εἰς
- 17 ἑκατὸν πανταχῇ τεταγμένοι· ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Χρυσάντας. ἐπὶ δὲ τούτοις μύριοι ἄλλοι Περσῶν ἱππεῖς τεταγμένοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Ὑστάσπας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι μύριοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Δατάμας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, ἡγεῖτο
- 18 δ' αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τούτοις Μῆδοι ἱππεῖς, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρμένιοι, μετὰ δὲ τούτους Ὑρκάνιοι, μετὰ δὲ τούτους Καδοῦσιοι, ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι· μετὰ δὲ τοὺς ἱππέας ἄρματα ἐπὶ τεττάρων τεταγμένα, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Ἀρταβάτας Πέρσης.
- 19 Πορευομένου δὲ αὐτοῦ παρείποντο ἀμύπολλοι ἄνθρωποι ἔξω τῶν σημείων, δεόμενοι Κύρου ἄλλος ἄλλης πράξεως. πέμψας οὖν πρὸς αὐτοὺς τῶν σκηπτούχων τινάς, οἱ παρείποντο

album intextum erat, also weiszgestreift.

14. ἔξω τῶν χειρῶν. S. zu §. 10. — ὁπωσοῦν. Kyros konnte sich nämlich durch künstliche Mittel ein größeres Aussehen gegeben haben. Vergl. zu VIII, 1, 41. — ἄρξαι, damit (mit dem προσκυνεῖν) den Anfang zu machen. — δόξαι — φανῆναι, sich darzustellen schien. Comm. II, 1, 22: ὥστε λευκότεραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι. — πρόσθεν δέ, vorher nämlich. S. zu γινώσκετε δὲ IV, 5, 2. Nichtperser thaten es schon IV, 4, 13. V, 3, 18. Nach Arrian. IV, 11, 9 war Kyros überhaupt der erste,

dem die προσκύνσεις erwiesen wurde.

15. οἱ τετρακισχίλιοι —, οἱ δισχίλιοι. S. §. 9. — σὺν τοῖς, mit ihnen. — ἀμφὶ τοὺς. S. zu I, 2, 13.

16. ἱππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι, die zuerst beritten gemacht. S. VI, 2, 7. Vgl. VII, 4, 14. — πανταχῇ wie VI, 3, 20.

17. ἄλλοι μύριοι ὡσαύτως, näml. τεταγμένοι. Von dem folgenden ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, ist, wie Hertlein verm., entweder μύριοι oder τοσοῦτοι ausgefallen. Denn nach VII, 4, 16 waren es 4 Myriaden Pers. Reiter.

18. ἐπὶ τεττάρων. S. zu §. 11.

19. τῶν σημείων, d. i. τῶν στί-

αὐτῷ τρεῖς ἐκατέρωθεν τοῦ ἄρματος αὐτοῦ τούτου ἕνεκα τοῦ διαγγέλλειν, ἐκέλευσεν εἰπεῖν αὐτοῖς, εἴ τις τι αὐτοῦ δέοιτο, διδάσκειν τῶν ἱππάρχων τινὰ ὃ τι τις βούλοιο, ἐκείνους δ' ἔφη πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν. οἱ μὲν δὴ ἀπιόντες εὐθύς κατὰ τοὺς ἱππείας ἐπορεύοντο καὶ ἐβουλεύοντο, τίμιν ἕκαστος προσίοι. ὁ 20 δὲ Κῦρος οὗς ἐβούλετο μάλιστα θεραπεύεσθαι τῶν φίλων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τούτους πέμπων τινὰ πρὸς αὐτὸν ἐκάλει καθ' ἓνα ἕκαστον καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἦν τις ὑμᾶς διδάσκη τι τούτων τῶν παρεπομένων, ὃς μὲν ἂν μηδὲν δοκῇ ὑμῖν λέγειν, μὴ προσέχετε αὐτῷ τὸν νοῦν· ὃς δ' ἂν δικαίως δεῖσθαι δοκῇ, εἰσαγγέλλετε πρὸς ἐμέ, ἵνα κοινῇ βουλευόμενοι διαπράττωμεν αὐτοῖς. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι, ἐπεὶ καλέσειεν, ἀνὰ κράτος ἐλεύ- 21 νοντες ὑπήκουον, συναύξοντες τὴν ἀρχὴν τῷ Κύρῳ καὶ ἐνδεικνύμενοι, ὅτι σφόδρα πεύθονται. Δαΐφερνης δέ τις ἦν σολικότερος ἀνθρώπος τῷ τρώῳ, ὃς ᾤετο, εἰ μὴ ταχὺ ὑπακούοι, ἐλευθερώτερος ἂν φαίνεσθαι. αἰσθόμενος οὖν ὁ Κῦρος τούτο, 22 πρὶν προσελθεῖν αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι αὐτῷ, ὑποπέμψας τινὰ τῶν σκηπτούχων εἰπεῖν ἐκέλευσε πρὸς αὐτόν, ὅτι οὐδὲν ἔτι δέοιτο· καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐκάλει. Ὡς δ' ὁ ὕστερον κληθεὶς 23 αὐτοῦ πρότερος αὐτῷ προσήλασεν, ὁ Κῦρος καὶ ἵππον αὐτῷ ἔδωκε τῶν παρεπομένων καὶ ἐκέλευσε τῶν σκηπτούχων τινὰ συναπαγαγεῖν αὐτῷ ὅπου κελεύσειε. τοῖς δὲ ἰδοῦσιν ἐντιμόν τι τοῦτο ἔδοξεν εἶναι, καὶ πολὺ πλείονες ἐκ τούτου αὐτὸν ἐθερά- 24 πεινον ἀνθρώπων.

Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τα τεμένη, ἔθυσαν τῷ Διὶ καὶ ὠλοκαύτησαν τοὺς ταύρους· ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ καὶ ὠλοκαύτη-

χων §. 9. — τούτου ἕνεκα τοῦ. S. zu VIII, 1, 40. — ἐκείνους, näml. τοὺς ἱππάρχους. — οἱ μὲν, näml. οἱ δεόμενοι. — κατὰ τοὺς ἵππους, wo sie eben die ἱππαρχοὶ zu suchen hatten.

20. καθ' ἓνα ἕκαστον, jeden einzeln, wie I, 6, 22. — μηδὲν δοκῇ — λέγειν. Vergl. das entgegengesetzte ἔδοξε τι λέγειν I, 4, 20. — ὃς δ' ἂν = ἐάν τις. S. zu I, 2, 12. Wegen des folgenden αὐτοῖς s. zu ταῦτα nach ὅτι I, 6, 11.

21. ἐπεὶ καλέσειεν. S. zu §. 7. — ἀρχήν, Herrscherglanz. — ὃς ᾤετο giebt den Hauptgedanken. S. zu I, 1, 3.

22. δέοιτο, näml. αὐτοῦ.

23. ὕστερον — αὐτοῦ, später gerufen als Daïphernes kam er doch früher, als dieser, der auch herankommen wollte, aber nicht so schnell. — τῶν παρεπομένων, eines von den §. 16 (παρήγοντο) erwähnten Pferden. — ὅπου. S. zu V, 1, 24.

24. ὠλοκαύτησαν, gewöhnlich wurden bei den Griechen nur die fetten Theile des Opferthiers mit den Schenkelknochen verbrannt, in einigen Fällen aber wie Anab. VII, 8, 4 und 5 das ganze Opferthier. Die Perser opferten nach Herod. I, 132 ohne Altar und ohne Feuer. —

- σαν τοὺς ἵππους· ἔπειτα Γῇ σφάξαντες ὡς ἐξηγήσαντο οἱ μάχοι
 25 ἐποίησαν· ἔπειτα δὲ ἤρωσι τοῖς Συρίαν ἔχουσι. μετὰ δὲ ταῦτα
 καλοῦ ὄντος τοῦ χωρίου ἔδειξε τέρμα ὡς ἐπὶ πέντε σταδίων
 χωρίου, καὶ εἶπε κατὰ φῦλα ἀνὰ κράτος ἐνταῦθα ἀφείναι τοὺς
 ἵππους. σὺν μὲν οὖν τοῖς Πέρσαις αὐτὸς ἤλασε καὶ ἐνίκα
 πολὺ· μάλιστα γὰρ ἐμεμελήκει αὐτῷ ἱππικῆς· Μήδων δὲ
 Ἀρτάβαζος ἐνίκα· Κῦρος γὰρ αὐτῷ τὸν ἵππον ἐδεδώκει· Σύ-
 ρων δὲ, τῶν ἀποστάντων Γαδάτας, Ἀρμενίων δὲ Τιγράνης,
 Ὑρκανίων δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἱπάρχου, Σακῶν δὲ ἰδιώτης ἀνὴρ·
 ἀπέλιπεν ἄρα τῷ ἵππῳ τοὺς ἄλλους ἵππους ἐγγὺς τῷ ἡμίσει
 26 τοῦ δρόμου. ἐνθα δὴ λέγεται ὁ Κῦρος ἐρέσθαι τὸν νεανίσκον,
 εἰ δεῖξαιτ' ἂν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ἵππου. τὸν δ' ἀποκρίνασθαι,
 ὅτι Βασιλείαν μὲν οὐκ ἂν δεξαίμην, χάριν δὲ ἀνδρὶ ἀγαθῷ
 27 καταθέσθαι δεξαίμην ἂν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Καὶ μὴν ἐγὼ
 δεῖξαι σοι θέλω ἐνθα, κἄν μύων βάλης, οὐκ ἂν ἀμάρτοις ἀνδρὸς
 ἀγαθοῦ. Πάντως τοίνυν, ὁ Σάκας ἔφη, δεῖξόν μοι· ὡς βαλῶ
 28 γε ταύτῃ τῇ βώλῳ, ἔφη ἀνελόμενος. καὶ ὁ μὲν Κῦρος δείκνυ-
 σιν αὐτῷ ὅπου ἦσαν πλείστοι τῶν φίλων· ὁ δὲ καταμύων
 ἴησι τῇ βώλῳ καὶ παρελάνοντος Φεραύλα τυγχάνει· ἔτυχε
 γὰρ ὁ Φεραύλας παραγγέλλων τι τακτὸς παρὰ τοῦ Κῦρου·
 βληθεὶς δὲ οὐδὲ μετεστράφη, ἀλλ' ὥχeto ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη.
 29 ἀναβλέψας δὲ ὁ Σάκας ἐρωτᾷ, τίνος ἔτυχεν. Οὐ μὰ τὸν Δί',
 ἔφη, οὐδενὸς τῶν παρόντων. Ἀλλ' οὐ μέντοι, ἔφη ὁ νεανί-
 σκος, τῶν γε ἀπόντων. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, σύ γε ἐκεί-
 30 νου τοῦ παρὰ τὰ ἄρματα ταχὺ ἐλάνοντος τὸν ἵππον. Καὶ
 πῶς, ἔφη, οὐ μεταστρέφεται; καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Μαινόμενος
 γὰρ τίς ἐστιν, ὡς ἔοικεν. ἀκούσας ὁ νεανίσκος ὥχeto σκεψό-
 μενος, τίς εἴη· καὶ εὗρίσκει τὸν Φεραύλαν γῆς τε κατάπλεων

Γῇ. Vergl. III, 3, 22. — ἤρωσι. S. II, 1, 1. III, 3, 22. — Συρίαν, d. i. Assyrien.

25. τέρμα — χωρίου, Grenze, Ziel einer Strecke von ungefähr 5 St. — τῶν ἀποστάντων ist die Emendation Madvigs für ὁ προστατῶν. — ἄρα, nämlich. Vergl. zu I, 3, 8. — ἐγγὺς, prope.

26. εἰ, ob. — ὅτι führt die directe Rede ein. S. zu I, 6, 18. — χάριν — καταθέσθαι. Vgl. Ages. IV, 4: οἱ πρόδικα εὐ πεπονθότες οὗτοι αἰεὶ ἡδέως ὑπηρετοῦσι τῷ εὐ-

εργέτῃ καὶ διότι εὐ ἔπαθον καὶ διότι προεπιστεύθησαν ἄξιοι εἶναι παρακαταθήκην χάριτος φυλάττειν. Sinn: einen braven Mann mir zu Dank zu verpflichten.

27. ἐνθα, wie III, 2, 11: einen Ort, wo. — ἀνελόμενος. Vergl. II, 3, 17: ὅτι βάλλειν δεήσει ἀναιρουμένους ταῖς βώλοις.

28. ὅπου, wie vorher ἐνθα.

29. πῶς, quomodo, d. i. quomodo fit, ut —.

30. Μαινόμενος γὰρ. Vgl. wegen γὰρ zu I, 4, 12.

τὸ γένειον καὶ αἵματος· ἐρρῦν γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς θινὸς βλη-
θέντι. ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, ἤρето αὐτόν, εἰ βληθείη. ὁ δὲ 31
ἀπεκρίνατο, Ὡς ὁρᾷς. Δίδωμι τοίνυν σοι, ἔφη, τοῦτον τὸν
ἵππον. ὁ δ' ἐπῆρето, Ἀντὶ τοῦ; ἐκ τούτου δὲ διηγείτο ὁ Σά-
κας τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος εἶπε, Καὶ οἶμαί γε οὐχ ἡμαρτηκέναι
ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἀλλὰ πλουσιωτέρῳ 32
μὲν ἂν, εἰ ἐσφρόνεις, ἢ ἔμοι ἐδίδους· νῦν δὲ κἀγὼ δέξομαι.
ἐπεύχομαι δέ, ἔφη, τοῖς θεοῖς, οἵπερ με ἐποίησαν βληθῆναι
ὑπὸ σοῦ, δοῦναί μοι ποιῆσαι μὴ μεταμέλειν σοι τῆς ἐμῆς δω-
ρεᾶς. καὶ νῦν μὲν, ἔφη, ἀπέλα, ἀναβάς ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἵππον·
αὐθις δ' ἐγὼ παρέσομαι πρὸς σέ. οἱ μὲν δὲ οὕτω διηλλάξαντο.
Καδουσίαν δ' ἐνίκα Ῥαθίνης. ἀφίει δὲ καὶ τὰ ἄρματα καθ' 33
ἕκαστον· τοῖς δὲ νικῶσι πᾶσιν ἐδίδου βοῦς τε, ὅπως ἂν θύσαν-
τες ἐστιῶντο, καὶ ἐκπώματα. τὴν μὲν οὖν βοῦν ἔλαβε καὶ
αὐτὸς τὸ νικητήριον· τῶν δὲ ἐκπωμάτων τὸ αὐτοῦ μέρος
Φεραύλας ἔδωκεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν αὐτοῦ τὴν ἐκ τοῦ βασι-
λείου ἔλασιν διατάξαι. οὕτω δὲ ἢ τότε ὑπὸ Κύρου καταστα- 34
θεῖσα ἔλασις οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἢ βασιλέως ἔλασις;
πλὴν τὰ ἱερὰ ἄπεστιν, ὅταν μὴ θύῃ. ὥς δὲ ταῦτα τέλος εἶχεν,
ἀφικνουῦνται πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐσκήνησαν, οἷς μὲν ἐδό-
θησαν οἰκίαι, κατ' οἰκίας, οἷς δὲ μὴ, ἐν τάξει.

Καλέσας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκαν τὸν δόντα τὸν 35
ἵππον ἐξένιζε, καὶ τᾶλλα τε παρεῖχεν ἐκπλεω, καὶ ἐπεὶ ἐδεδει-
πνήκεσαν, τὰ ἐκπώματα αὐτῷ, ᾧ ἔλαβε παρὰ Κυρου, ἐμπιμ-

32. ἢ ἔμοι, als ich bin. — νῦν
δὲ, nun aber, da du es nun ein-
mal mir gabst. — ποιῆσαι ent-
spricht dem ἐποίησαν: die Götter
waren es, die mich von deinem
Wurf getroffen werden lieszen,
nun mögen sie mir verleihen, dass
ich dich das mir zu Theil gewor-
dene (τῆς ἐμῆς) Geschenk nicht be-
renen lasse. — ἀπέλα, weit weg.
Die poetische Form ἐλᾶν statt ἐλα-
νειν findet sich auch Hellen. II, 4,
32. — αὐθις, später. — οἱ μὲν
δύ. Damit wird die Episode ab-
geschlossen und in der §. 25 z. E.
unterbrochenen Erzählung weiter
fortgeführt.

33. βοῦς, jedem Sieger einen. Da-
her nachher τὸν — βοῦν, den ihm

zukommenden. — ὅπως ἂν, damit
sie — könnten. — τὸν νικητή-
ριον, den festgesetzten Siegespreis.
— αὐτοῦ τὴν — ἔλασιν, den Aus-
zug des Kyros.

34. οὕτω, mit κατασταθεῖσα zu
verbinden, ist ebenso VIII, 1, 24
gestellt. — ἔλασις wird wiederholt,
weil βασιλέως anzubringen war,
woraus das Subject zu θύῃ zu ent-
nehmen. Vergl. auch wegen der
Wiederholung VII, 2, 11. VIII, 5,
13. — πλὴν, nur dass. — τὰ ἱερὰ,
d. i. das zum Opfer Gehörige, vor-
zugsweise die Thiere, aber sie nicht
allein; sonst müsste λερεῖα stehen.
— ἐσκήνησαν, wie VI, 1, 49. — ἐν
τάξει, d. i. da, wo jeder Truppen-
theil seine Stellung hatte.

- 36 πλὰς προὔπινε καὶ ἐδωρεῖτο. καὶ ὁ Σάκας ὁρῶν πολλὴν μὲν καὶ καλὴν στρωμνὴν, πολλὴν δὲ καὶ καλὴν κατασκευὴν, καὶ οἰκέτας δὲ πολλοὺς, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Φεραύλα, ἣ καὶ οἶκοι
 37 τῶν πλουσίων ἦσθα; καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε, Ποίων πλουσίων; τῶν μὲν οὖν σαφῶς ἀποχειροβιῶτων. ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατήρ τὴν μὲν τῶν παιδῶν παιδεῖαν γλίσχρους αὐτὸς ἐργαζόμενος καὶ τρέφων ἐπαίδευεν· ἐπεὶ δὲ μεираκιον ἐγενόμην, οὐ δυνάμενος τρέφειν ἄργον, εἰς ἄργον ἀπαγαγὼν ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι.
 38 ἔνθα δὴ ἐγὼ ἀντέτρεφον ἐκείνον, ἕως ἔξη, αὐτὸς σκάπτων καὶ σπείρων καὶ μάλα μικρὸν γῆδιον, οὐ μὲντοι πονηρόν γε, ἀλλὰ πάντων δικαιοτάτον· ὅ τι γὰρ λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαίως ἀπεδίδου αὐτό τε καὶ τόκον οὐδὲν τι πολὺν· ἤδη δὲ ποτε ὑπὸ γενναιότητος καὶ διπλάσια ἀπέδωκεν ὧν ἔλαβεν. οἶκοι μὲν οὖν οὕτως ἔργω ἐξων· νῦν δὲ ταῦτα πάντα, ἃ ὁρᾷς,
 39 Κῦρός μοι ἔδωκε. καὶ ὁ Σάκας εἶπεν, ὦ μακάριε σὺ τὰ τε ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκ πένητος πλούσιος γεγένησαι· πολὺ γὰρ οἶομαι σε καὶ δια τοῦτο ἥδιον πλουτεῖν, ὅτι πεινήσας χορημά-
 40 των πεπλούτηκας. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἡ γὰρ οὕτως, ὦ Σάκα, ὑπολαμβάνεις, ὥς ἐγὼ νῦν τοσούτῳ ἥδιον ζῶ, ὅσῳ πλείω κέκτημαι; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐσθίω μὲν καὶ πίνω καὶ καθεύδω οὐδ' ὅτιοι νῦν ἥδιον ἢ τότε, ὅτε πένης ἦν. ὅτι δὲ ταῦτα πολλὰ ἐστί, τοσοῦτον κερδαίνω, πλείω μὲν φυλάττειν δεῖ, πλείω

35. προὔπινε καὶ ἐδωρεῖτο. Vgl. Anab. VII, 3, 26: Προπίνω σοι, ὦ Σεύθῃ, καὶ τὸν ἵππον τοῦτον δωροῦμαι. An diesen Stellen streicht Cobet καὶ ἐδωρεῖτο und καὶ — δωροῦμαι, weil schon das bloße προπίνω einem durch Zutrinken etwas schenken bedeute, wie Demosth. de fals. leg. §. 139: ἄλλα τε δὴ πολλὰ οἷον αἰγμάλωτα καὶ τοιαῦτα καὶ τελευτῶν ἐκπώματα ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ προὔπινεν αὐτοῖς u. a. St., die für unsere Stellen nichts beweisen. Ob Anab. VII, 2, 23 bei den Worten κατὰ τὸν Θερσικιον νόμον νέματα οἶνον προὔπινον an mehr als an ein bloßes Zutrinken zu denken ist, lässt sich nicht entscheiden. Aber Pindar Ol. VII, 1 f. heisst es φιάλαν — δωρήσεται — γαμβρῷ προπίνων.

37. Ποίων πλουσίων; was denn für Reichen? wie I, 4, 28: ποίων ὀλίγων. — μὲν οὖν, vielmehr.

Vgl. V, 2, 29. — τὴν — παιδεῖαν. Ueber d. Sache vergl. I, 2, 15.

38. καὶ μάλα, wie καὶ ταχύ I, 1, 1. — μικρὸν γῆδιον. S. zu Ages. I, 21: παιδάρια μικρά. Caes. Bell. Civ. III 104: naviculam parvulam. — δικαίως ἀπεδίδου. Vgl. Oekon. V, 12: ἐτι δὲ ἡ γῆ θέλουσα τοὺς δυνάμενους καταμανθάνειν καὶ δικαιοσύνην διδάσκει· τοὺς γὰρ ἄριστα θεραπεύοντας αὐτὴν πλείιστα ἀγαθὰ ἀντιποιεῖ. Aristot. Oekon. 2: ἡ δὲ γεωργικὴ μέλιστα, ὅτι δικαία. Den Humor der ganzen Stelle erkennt man besonders an den Worten ὑπὸ γενναιότητος: aus Groszmuth sogar das Doppelte u. s. w.

39. πολὺ mit ἥδιον zu verbinden. — καί, schon.

40. τοσοῦτον, nur soviel, dasz ich — musz. S. zu III, 3, 26. VIII, 1, 6. — πλείω — πλείονα. Wegen der Formen zu VI, 3, 17, über

δὲ ἄλλοις διανέμειν, πλείονα δὲ ἐπιμελούμενον πράγματα ἔχειν.
 νῦν γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκείται σίτον αἰτοῦσι, πολλοὶ δὲ 41
 πιεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια· οἱ δὲ ἱατρῶν δέονται· ἤκει δέ τις
 ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων ἢ τῶν βοῶν κατακεκορημι-
 σμένα ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν· ὥστε μοι
 δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν πλείω λυπεῖ-
 σθαι ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔχειν. καὶ ὁ Σάκας, Ἀλλὰ ναι 42
 μὰ Δί', ἔφη, ὅταν σῶα ἦ, πολλὰ ὀρῶν πολλαπλάσια ἐμοῦ
 εὐφραίνῃ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Οὔτοι, ὦ Σάκα, ἡδύ ἐστι
 τὸ ἔχειν χρήματα ὥς ἀνιαρὸν τὸ ἀποβάλλειν. γνώσῃ δ', ὅτι
 ἐγὼ ἀληθῆ λέγω· τῶν μὲν γὰρ πλουτούντων οὐδεὶς ἀναγκά-
 ζεται ὑφ' ἡδονῆς ἀρροπνεῖν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων τι ὅφει
 οὐδένα δυνάμενον καθευθεῖν ὑπὸ λύπης. Μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας, 43
 οὐδέ γε τῶν λαμβανόντων τι νυστάζοντα οὐδένα ἂν ἴδοις ὑφ'
 ἡδονῆς. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· εἰ γὰρ τοι τὸ ἔχειν οὕτως, 44
 ὥσπερ τὸ λαμβάνειν ἡδύ ἦν, πολὺ ἂν διέφερον εὐδαιμονία οἱ
 πλούσιοι τῶν πενήτων. καὶ ἀνάγκη δέ τοι ἐστίν, ἔφη, ὦ Σάκα,
 τὸν πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν καὶ εἰς θεοὺς καὶ εἰς
 φίλους καὶ εἰς ξένους· ὅστις οὖν ἰσχυρῶς χρήμασιν ἥδεται,
 εὖ ἴσθι τοῦτον καὶ δαπανῶντα ἰσχυρῶς ἀνιᾶσθαι. Μὰ Δί', 45
 ἔφη ὁ Σάκας· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων εἰμί, ἀλλὰ καὶ εὐδαι-
 μονίαν τοῦτο νομίζω τὸ πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν.
 Τί οὖν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὁ Φεραύλας, οὐχὶ σὺ γε αὐτίκα 46
 μάλα εὐδαίμων ἐγένου καὶ ἐμὲ εὐδαίμονα ἐποίησας; λαβὼν γάρ,
 ἔφη, ταῦτα πάντα κέκτησο καὶ χρῶ γέ ὅπως βούλει αὐτοῖς·
 ἐμὲ δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ὥσπερ ξένον τρέφε, καὶ ἔτι εὐτελέστερον
 ἢ ξένον· ἀρκέσει γάρ μοι, ὅ τι ἂν καὶ σὺ ἔχῃς, τούτων μετέ-

den Accus. bei ἐπιμ. zu I, 3, 5. Hell. IV, 1, 40. Mem. II, 9, 4.

41. πιεῖν, wie I, 3, 9. — τῶν βοῶν κατακεκορημισμένα, ein seltener Gebrauch, etwa wie κοινῶν παίδων κοινὰ für παῖδες κοινοί Soph. Oed. R. 261. Vielleicht schwebte aber auch ῥῶα vor, wenn nicht etwa das zweite Neutrum von einem Abschreiber nur dem ersten nachgebildet worden und κατακεκορημισμένους herzustellen ist.

43. οὐδέ — οὐδένα, aber auch — Niemanden, ein Einwurf; wenn auch nicht das Haben, so bereitet doch das Bekommen viel Vergnügen.

44. Ἀληθῆ — λέγεις· εἰ γάρ, ein Zugeständnis, das aber zugleich den Saken darauf hinweist, worauf es hier allein ankommt. Denn dieser nannte §. 39 den Pheraulas μακάριος. — καὶ — δέ, dazu kommt noch. S. zu I, 1, 2. — ὅστις. S. zu VII, 3, 7.

45. οὐκ — εἰμί, ich gehöre nicht zu denen, die δαπανῶντες ἰσχυρῶς ἀνιῶνται.

46. Τί οὖν — οὐχὶ — ἐποίησας; S. zu II, 1, 4. — μηδὲν ἄλλο, näml. ποιεῖ. — ὅ τι —, τούτων. S. zu I, 6, 11.

47 χεῖν. Παίξεις, ἔφη ὁ Σάκας. καὶ ὁ Φεραύλας ὁμόσας εἶπεν ἢ μὴν σπουδῇ λέγειν. καὶ ἄλλα γέ σοι, ὦ Σάκα, προσδιαπράξομαι παρὰ Κύρου, μήτε θύρας τὰς Κύρου θεραπεύειν μήτε στρατεύσθαι· ἀλλὰ σὺ μὲν πλουτῶν οἶκοι μένε· ἐγὼ δὲ ταῦτα ποιήσω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ· καὶ ἐάν τι ἀγαθὸν προσλαμβάνω διὰ τὴν Κύρου θεραπείαν ἢ καὶ ἀπὸ στρατείας τινός, οἶσω πρὸς σέ, ἵνα ἔτι πλείονων ἄρχῃς· μόνον, ἔφη, ἐμὲ ἀπόλυσον ταύτης τῆς ἐπιμελείας· ἦν γὰρ ἐγὼ σχολὴν ἄγω ἀπὸ τούτων,

48 ἐμοὶ τέ σε οἶομαι πολλὰ καὶ Κύρῳ χρήσιμον ἔσθαι. τούτων οὕτω δηθέντων ταῦτα συνέθεντο καὶ ταῦτα ἐποιοῦν. καὶ ὁ μὲν ἡγρεῖτο εὐδαίμων γεγενῆσθαι, ὅτι πολλῶν ἤρχε χρημάτων· ὁ δ' αὖ ἐνόμιζε μακαριώτατος εἶναι, ὅτι ἐπίτροπον ἔξει, σχολὴν παρέχοντα πράττειν ὅ τι ἂν αὐτῷ ἡδὺν ᾖ.

49 Ἦν δὲ τοῦ Φεραύλα ὁ τρόπος φιλέταιρός τε καὶ θεραπεύειν οὐδὲν ἡδὺν αὐτῷ οὕτως ἐδόκει εἶναι οὐδ' ὠφέλιμον, ὥς ἀνθρώπους. καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν ζῶων ἡγρεῖτο ἀνθρώπον εἶναι καὶ εὐχαριστότατον, ὅτι ἑώρα τοὺς τε ἐπαινουμένους ὑπὸ τινος ἀντεπαινοῦντας τούτους προθύμως τοῖς τε χαρίζομένοις πειρωμένους ἀντιχαρίζεσθαι, καὶ οὓς γνοῖεν εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τούτοις ἀντεννοοῦντας, καὶ οὓς εἶδεῖν φιλοῦντας αὐτούς, τούτους μισεῖν οὐ δυναμένους, καὶ γονέας δὲ πολὺ μᾶλλον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζῶων ἐθέλοντας καὶ ζῶντας καὶ τελευτήσαντας· τὰ δ' ἄλλα πάντα ζῶα καὶ ἀχαριστότερα καὶ ἀγνωμονέστερα ἀνθρώπων ἐγίνωσκεν εἶναι. οὕτω δὴ ὁ τε Φεραύλας ὑπερήδετο, ὅτι ἐξέσοιτο αὐτῷ ἀπαλλαγέντι τῆς τῶν ἄλλων κτημάτων ἐπιμελείας ἀμφὶ τοὺς φίλους ἔχειν, ὁ τε Σάκας, ὅτι ἔμελλε πολλὰ ἔχων πολλοῖς χρήσεσθαι. ἐφίλει δὲ ὁ μὲν Σάκας τὸν Φεραύλαν, ὅτι προσέφερε τι αἰε· ὁ δὲ τὸν Σάκαν, ὅτι παραλαμβάνειν πάντα ἤθελε καὶ αἰε πλείονων ἐπιμελούμενος οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ ἀσχολίαν παρεῖχε. καὶ οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διῆγον.

47. ἢ μὴν. S. zu II, 3, 12. — θύρας — θεραπεύειν. S. zu VIII, 1, 6. — ταῦτα ποιήσω, nämll. θύρας θεραπ. und στρατ. — μόνον. Vergl. IV, 2, 7. — ἀπὸ τούτων geht auf ἐπιμελείας. S. zu ταῦτα I, 3, 16. VIII, 1, 34.

49. Constr. καὶ οὐδὲν θεραπεύειν οὕτως ἡδὺν αὐτῷ ἐδόκει εἶναι οὐδ' ὠφέλιμον, ὥς ἀνθρώπους (θε-

ραπεύειν). Es hängt also οὐδὲν von θεραπεύειν ab ebensowie ἀνθρώπους: das lehrt ebenso die Wortstellung wie der folgende Gedanke: καὶ γὰρ — τούτους geht auf τινος, wie εαυτῶν auf τις I, 2, 2. — ζῶντας — τελευτήσαντας gehören natürlich zu γονέας. — ἀγνωμονέστερα, unerkennlicher.

50. διῆγον, nämll. τὸν βίον.

Θύσας δὲ καὶ ὁ Κῦρος νικητήρια ἐστιῶν ἐκάλεσε τῶν φίλων 4
οἱ μάλιστα αὐτὸν αὖξιν τε βουλόμενοι φανεροὶ ἦσαν καὶ τιμῶ-
τες εἰνοκώτατα. συνεκάλεσε δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀρτάβαζον τὸν
Μῆδον καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον καὶ τὸν Ὀρκάνιον ἱπ-
παρχον καὶ Γωβρύαν. Γαδάτας δὲ τῶν σκηπτούχων ἤρχεν αὐτῷ, 2
καὶ ἡ ἐκεῖνος διεκόσμησεν ἢ πᾶσα ἔνδον δάιτα καθεισθήκει·
καὶ ὁπότε μὲν συνδειπνοῖέν τινες, οὐδ' ἐκάθιζε Γαδάτας, ἀλλ'
ἐπεμελεῖτο· ὁπότε δὲ αὐτοὶ εἶεν, καὶ συνεδείπνει· ἦδετο γὰρ
αὐτῷ ξυνών· ἀντὶ δὲ τούτων πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐτιμάτο
ὑπὸ τοῦ Κύρου, διὰ δὲ Κῦρον καὶ ὑπ' ἄλλων. ὥς δ' ἦλθον 3
οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὐχ ὅποι ἔτρχεν ἕκαστον ἐκά-
θιζεν, ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα,
ὥς. εὐεπιβουλευτοτέρας ταύτης οὔσης ἢ τῆς δεξιᾶς, τὸν δὲ δεύ-
τερον παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστε-
ράν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν· καὶ ἦν πλεονες ὥσιν,
ὡσαύτως. σαφηνίζεσθαι δέ, ὥς ἕκαστον ἐτίμα, τοῦτο ἐδόκει 4
αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι, ὅτι ὅπου μὲν οἴονται οἱ ἄνθρωποι τὸν
κρατιστεύοντα μῆτε κηρυχθήσεσθαι μῆτε ἄθλα λήψεσθαι, δῆλοί
εἰσιν ἐνταῦθα οὐ φιλονίκως πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· ὅπου δὲ

4. Inhalt: Kyros feiert mit seinen Freunden das Siegesmahl, wobei er durch die angewiesenen Sitze jeden nach Verdienst ehrt. Nachdem Gobryas seine Menschenfreundlichkeit gepriesen hat und der Wein bereits die Herzen öffnet, nimmt die Unterhaltung eine freimüthige Wendung: Hystaspas beklagt sich, den Chrysantas mehr als sich geehrt zu sehn, Gobryas bietet seine Tochter aus, dem Chrysantas verspricht Kyros eine passende Frau zu verschaffen, Anderen theilt er Geschenke aus, dem Hystaspas wirbt er Gobryas Tochter zur Frau, den Chrysantas ehrt er durch einen Kusz. Am andern Tag entläßt er die Kriegsgenossen, die nicht zu bleiben vorziehen, in ihre Heimath und beschenkt sie mit den Schätzen aus Sardes. Ueber das, was er selbst noch besitzt, giebt er den Freunden genaue Rechenschaft und fordert sie auf, so oft es Noth thue, davon Gebrauch zu machen.

1. καὶ ὁ Κῦρος, wie die ande-

ren Sieger, nach VIII, 3, 33. — νικητήρια ἐστιῶν, den Sieges- schmaus halten. Dasselbe Plutarch. Phok. 20. B. 131, Anm. 11a. K. 46, 6. C. 400 c.

2. ὁπότε — συνδειπνοῖεν. S. zu I, 3, 10. — ἐκάθιζε. So §. 3 u. 25. Vergl. Herod. III, 32: τράπεζαν περικαθήμενον. Aber II, 2, 3. 28 nach griechischer Sitte κατακειμένων u. παρακατακείμενον. Hier ist ἐκάθιζε intransitiv, §. 3 transitiv. — αὐτοί, für sich, allein. — ἦδετο, Kyros. — τούτων geht auf ἐπεμελεῖτο.

3. ἔτρχε, nämll. καθίζων. S. K. 56, 16. — τῆς δεξιᾶς, durch Attraction wie VI, 1, 54. — ἦν — ὥσι. Hier ist nicht mehr bloß von dem die Rede, was Kyros zu thun pflegte, sonst würde εἰ — εἶεν gesagt sein; sondern von der Sitte, wie die Perserkönige ihre Tischgenossen zu setzen pflegten, im Allgemeinen.

4. τοῦτο weist auf σαφηνίζεσθαι kräftig zurück, wie nachher zweimal ἐνταῦθα auf ὅπου.

μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κράτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμό-
 5 τατα φανεροί εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες. καὶ ὁ Κῦρος δὲ οὕτως
 ἐσαφηνίζε μὲν τοὺς κρατιστεύοντας παρ' ἑαυτῷ, εὐθὺς ἀρξάμε-
 νος ἐξ ἔδρας καὶ παραστάσεως. οὐ μέντοι ἀθάνατον τὴν τα-
 χθεῖσαν ἔδραν κατεστήσατο, ἀλλὰ νόμιμον ἐποίησατο καὶ ἀγα-
 θοῖς ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν τιμιωτέραν ἔδραν καὶ εἴ τις ὀαδιουργοίη,
 ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτιμωτέραν. τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν
 ἔδρᾳ ἡσχύνετο μὴ οὐ πλείστα καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ
 φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ Κύρου γενόμενα οὕτως ἔτι καὶ
 νῦν διαμένοντα αἰσθανόμεθα.

- 6 Ἐπεὶ δὲ ἐδείκνυν, ἐδόκει τῷ Γωβρύᾳ τὸ μὲν πολλὰ ἔκα-
 στα εἶναι οὐδέν τι θανμαστὸν παρ' ἀνδρὶ πολλῶν ἄρχοντι, τὸ
 δὲ τὸν Κῦρον οὕτω μεγάλα πράττοντα, εἴ τι ἡδὺν δόξειε λα-
 βεῖν, μηδὲν τούτων μόνον καταδαπανᾶν, ἀλλὰ ἔργον ἔχειν
 δεόμενον τούτου κοινωνεῖν τοὺς παρόντας. πολλάκις δὲ καὶ
 τῶν ἀπόντων φίλων ἔστιν οἷς ἑώρα πέμποντα ταῦτα αὐτόν,
 7 οἷς ἡσθεῖς τύχοι· ὥστε, ἐπεὶ ἐδεδειπνήκυσαν καὶ τὰ πάντα
 πολλὰ ὄντα διεπεπόμεναι ὁ Κῦρος ἀπὸ τῆς τραπέζης, εἶπεν
 ἄρα ὁ Γωβρύας· Ἄλλ' ἐγὼ, ὦ Κῦρε, πρόσθεν μὲν ἡρώουμην
 τούτῳ σε πλείστον διαφέρειν ἀνθρώπων, τῷ στρατηγικώτατον
 εἶναι· νῦν δὲ θεοὺς ὀμνυμι, ἥ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ πλέον σε δια-
 8 φέρειν φιλανθρωπία ἢ στρατηγία. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· καὶ
 μὲν δὴ καὶ ἐπιδείκνυμαι τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλανθρωπίας
 ἢ στρατηγίας. Πῶς δῆ; ἔφη ὁ Γωβρύας. Ὅτι, ἔφη, τὰ μὲν
 9 κακῶς ποιοῦντα ἀνθρώπους δεῖ ἐπιδείκνυσθαι, τὰ δὲ εὖ. ἐκ
 τούτου δὴ ἐπεὶ ὑπέκρινον, ἤρετο ὁ Ὑστάσπας τὸν Κῦρον, Ἄρ'

5. οὐ — ἀθάνατον, nicht für immer. — ἡσχύνετο μὴ οὐ. Anab. II, 3, 11: ὥστε πᾶσιν αἰσχυρὴν εἶναι μὴ οὐ συσπουδάξουσιν. S. zu VII, 5, 42. — ἐπὶ Κύρον, zur Zeit des Kyros.

6. πολλὰ ἔκαστα, Jedes in Fülle. — τὸ δὲ τὸν Κῦρον, wohl aber (θανμαστὸν ἐδόκει), dass Kyros u. s. w. — ἔργον ἔχειν sonst mit dem Infinitiv (zu Ages. XI, 12), hier mit dem Participium wie πειραῖσθαι: sich Mühe gebe, zu bitten, d. i. angelegentlich bitte. — ἔστιν οἷς. S. II, 3, 18. — ἑώρα, Gobryas. — πέμποντα. Ueber die Sache vergl. VIII, 2, 3f.

— οἷς ἡσθεῖς τύχοις, woran er sich gerade ergötzte.

7. εἶπεν ἄρα. S. zu I, 3, 2. Vgl. Ages. VII, 5. — τούτῳ — τῷ — εἶναι. S. zu VIII, 1, 40. — ἥ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ. Vergl. II, 3, 12: συνθεῶν ὅρκῳ λέγω, ἥ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ. — δοκεῖ σε διαφέρειν. Wie verschieden von δοκεῖς διαφέρειν? S. Kr. 55, 4, Anm. 2.

8. πῶς. S. zu VIII, 3, 29. — τὰ μὲν geht auf τὰ ἔργα τῆς στρατηγίας, τὰ δὲ auf τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας: chiastische Anordnung.

9. ὑπέκρινον. Der Wein löst das Herz und die Zunge und lässt den Hystaspas die folgenden Fragen

ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀχθεσθείης μοι, εἴ σε ἐροίμην ὃ βούλομαι
 σου πυθέσθαι; Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεούς, ἔφη, τούναντίον τού-
 του ἀχθοίμην ἄν σοι, εἰ αἰσθοίμην σιωπῶντα ἃ βούλοιο ἐρέ-
 σθαι. Λέγε δὴ μοι, ἔφη, ἥδη πάποτε καλέσαντός σου οὐκ
 ἦλθον; Εὐφήμει, ἔφη ὁ Κῦρος. Ἀλλ' ὑπακούων σχολῇ ὑπή-
 κουςα; Οὐδὲ τοῦτο. Προσταχθὲν δέ τι ἥδη σοι οὐκ ἔπραξα;
 Οὐκ αἰτιῶμαι, ἔφη. Ὅ δὲ πράττοιμι, ἔστιν ὃ τι πάποτε οὐ
 προθύμως ἢ οὐκ ἡδομένως πράττοντά με κατέγνωσ; Τοῦτο δὴ
 πάντων ἥκιστα, ἔφη ὁ Κῦρος. Τίνος μὴν ἔνεκα, ἔφη, πρὸς 10
 τῶν θεῶν, ὦ Κῦρε, Χρυσάνταν ἔγραψας ὥστε εἰς τὴν τιμιω-
 τέραν ἐμοῦ χώραν ἰδρυθῆναι; Ἡ λέγω; ἔφη ὁ Κῦρος. Πάν-
 τως, ἔφη ὁ Ὑστάσπας. Καὶ σὺ αὖ οὐκ ἀχθεσθήσῃ μοι ἀκούων
 τάληθ; Ἡσθήσομαι μὲν οὖν, ἔφη, ἣν εἰδῶ, ὅτι οὐκ ἀδικοῦ- 11
 μαι. Χρυσάντας τοίνυν, ἔφη, οὐτοσὶ πρῶτον μὲν οὐ κλησὶν
 ἀνέμενεν, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι παρῇν τῶν ἡμετέρων ἔνεκα·
 ἔπειτα δὲ οὐ τὸ κελευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὃ τι αὐτὸς γνοίῃ
 ἄμεινον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν, τοῦτο ἔπραττεν. ὁπότε δ'
 εἰπεῖν τι δέοι εἰς τοὺς συμμάχους, ἃ μὲν ἐμὲ ᾤετο πρέπειν
 λέγειν ἐμοὶ συνεβούλευεν, ἃ δέ με αἰσθόιτο βουλούμενον μὲν
 εἰδέναι τοὺς συμμάχους, αὐτὸν δέ με αἰσχυρόμενον περὶ ἑμαυ-
 τοῦ λέγειν, ταῦτα οὗτος λέγων ὥς ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαίνετο·
 ὥστ' ἐν γε τούτοις τί καλύει αὐτὸν καὶ ἐμοῦ ἐμοὶ κρείττονα
 εἶναι; καὶ ἑαυτῷ μὲν ἀέλ φησι πάντα τὰ παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ
 δὲ ἀέλ φανερός ἐστι σκοπῶν, τί ἂν προσγενόμενον ὀνήσειεν,
 ἐπὶ τε τοῖς ἐμοῖς καλοῖς πολὺ μᾶλλον ἐμοῦ ἀγάλλεται καὶ
 ἥδεται. πρὸς ταῦτα ὁ Ὑστάσπας εἶπε, Νῆ τὴν Ἥραν, ὦ Κῦρε, 12

thun. Vergl. Anab. VII, 3, 30: ὁ δὲ Ξενοφὼν, ἥδη γὰρ ὑποπεπωκώς (etwas angetrunken) ἐτύγχανεν, ἀνέστη θαρραλέως δεξιόμενος τὸ κέρας καὶ εἶπε. — Εὐφήμει wie II, 2, 12. — ἀλλ' wie VII, 5, 83. — ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα. S. zu V, 1, 1. — κατέγνωσ, in anderer Bedeutung anders construiert VI, 1, 36. S. zu Oekon. II, 18: τοὺς — γνώμη συντεταμένη ἐπιμελουμένων καὶ θάττον καὶ ῥᾶν — κατέγνωσ πράττοντας.

10. ἔγραψας, schriftlich angeordnet. Χρυσάνταν ist mit Nachdruck vorgesetzt. — ἐμοῦ,

kurz für τῆς ἐμοῦ, wie IV, 3, 7: χεῖρον τούτων für χεῖρον τοῦ τούτων ἵππικου. — λέγω, Coniunctiv, wie §. 13.

11. μὲν οὖν, imo. S. zu V, 2, 29. — εἰδῶ, erfahre. — οὐκ ἀδικοῦμαι, näml. durch den mir angewiesenen Platz. — εἰς. Vergl. zu III, 3, 7. — κρείττονα, nützlicher. — ἐμοί, dat. commodi, mit σκοπῶν zu verbinden. — ὀνήσειεν, näml. ἐμέ. — ἐπὶ τε. So findet sich ein einfaches τέ mitunter zur Anknüpfung eines Satzes, der eine Folgerung ausdrückt: und so. Oekon. XIII, 16. Thukyd. I, 22. 50.

ἡδομαί γε ταῦτά σε ἐρωτήσας. Τί μάλιστα; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι κἀγὼ πειράσομαι ταῦτα ποιεῖν· ἐν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἴην δῆλος χαίρων ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς· πότερον κροτεῖν δεῖ τῷ χεῖρι ἢ γελᾶν ἢ τί ποιεῖν. καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπεν· Ὁρχεῖσθαι δεῖ τὸ Περσικόν. ἐπὶ τούτοις μὲν δι γέλωτος ἐγένετο.

- 13 Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν ἐπήρετο, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, νῦν ἂν δοκεῖς ἥδιον τῶνδ' ἐν τῇ θυγατέρα δοῦναι ἢ ὅτε τὸ πρῶτον ἡμῖν συνεγένου; Οὐκ οὖν, ἔφη ὁ Γωβρύας, κἀγὼ τάληθ' ἔγω; Νῆ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, ὥς ψεύδους γε οὐδεμία ἐρώτησις δεῖται. Εὖ τοίνυν, ἔφη, ἴσθι, ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἥδιον. Ἡ καὶ ἔχρισ ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰπεῖν, διότι; Ἐρωγε. Λέγε δὴ. Ὅτι τότε μὲν ἐώρων τοὺς πόρους καὶ τοὺς κινδύνους εὐθύμως αὐτοὺς φέροντας, νῦν δὲ ὁρῶ αὐτοὺς τὰ γαθὰ σωφρόνως φέροντας. δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπότερον εἶναι εὐρεῖν ἄνδρα τὰ γαθὰ καλῶς φέροντα ἢ τὰ κακὰ· τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἦκουσας, ὦ Ὑστάσπα, Γωβρύου τὸ ῥῆμα; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· καὶ ἔαν πολλὰ τοιαῦτά γε λέγῃ, πολὺ μᾶλλον με τῆς θυγατρὸς μνηστῆρα λήψεται ἢ ἔαν ἐκπώματα πολλὰ μοι ἐπιδεικνύῃ. Ἡ μὲν, ἔφη ὁ Γωβρύας, πολλὰ γέ μοι ἔστι τοιαῦτα συγγεγραμμένα, ὧν ἐγὼ σοι οὐ φθονήσω, ἣν τὴν θυγατέρα μου γυναικα λαμβάνῃς· τὰ δ' ἐκπώματα, ἔφη, ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαι μοι φαίνεται, οὐκ οἶδ' εἰ Χρυσάντα τούτῳ δῶ, ἐπεὶ καὶ τὴν ἔδραν σου ὑφῆρπασε. Καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ Ὑστάσπα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρόντες, ἣν ἐμοὶ λέγῃτε, ὅταν τις ὑμῶν γαμῇν 18 ἐπιχειρήσῃ, γνώσεσθε, ὁποῖός τις κἀγὼ συνεργὸς ὑμῖν ἔσομαι.

12. τί μάλιστα, cur potissimum. — τῷ χεῖρι. S. zu τούτῳ τῷ ἡμέρα I, 2, 11. — τὸ Περσικόν, näml. ὀρχηγμα. Vergl. Anab. VI, 1, 10: τὸ Περσικόν ὀρχεῖτο, κρούων τὰς πέλας, καὶ ὠκλαζε καὶ ἐξανίστατο.

13. τὸ πρῶτον. Zur Sache IV, 6, 1. V, 2, 12. — κἀγὼ, mit Bezug auf §. 10, wo ebenso λέγω. — ψεύδους — δεῖται. Wer fragt will die Wahrheit hören. — νῦν ἂν — ἥδιον, aus νῦν ἂν — δοῦναι zu ergänzen.

15. ἢ ἔαν ἐκπώματα — ἐπιδεικνύῃ, wohl mit Bezug auf V, 2, 7.

16. πολλὰ — συγγεγραμμένα, wiederum eine griechische Sitte, u. a. bekannt aus Memor. IV, 2, 1. 8. — ἀνέχεσθαι, wie V, 1, 26. — οὐκ οἶδ' εἰ, haud scio an. S. zu I, 6, 41. — δῶ, geben soll. — τὴν ἔδραν σου, §. 10: τὴν τιμιωτέραν χώραν.

17. καὶ οἱ ἄλλοι δὲ = καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ ἄλλοι. S. zu III, 3, 20. — ὁποῖός τις. S. über τις zu I, 1, 1.

καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, "Ἦν δέ τις ἐκδοῦναι βούληται θυγατέρα, πρὸς τίνα δεῖ λέγειν; Πρὸς ἐμέ, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ τοῦτο· πάνν γάρ, ἔφη, δεινὸς εἰμι ταύτην τὴν τέχνην. Ποίαν; ἔφη ὁ Χρυσάντας. Τὸ γινῶναι, ὁποῖος ἂν γάμος ἐκάστω συναρμόσειε. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Λέγε δὴ πρὸς τῶν θεῶν, ποίαν τιν' μοι γυναιῖκα οἶε συναρμόσειν κάλλιστα. Πρῶτον μὲν, 20 ἔφη, μικράν· μικρὸς γάρ καὶ αὐτὸς εἰ· εἰ δὲ μεγάλην γαμεῖς, ἦν ποτε βούλη αὐτὴν ὀρθὴν φιληῖσαι, προσάλλεσθαί σε δεήσει ὥσπερ τὰ κυνάρια. Τοῦτο μὲν δὴ, ἔφη, ὀρθῶς προνοεῖς· καὶ γὰρ οὐδ' ὅπωςτιοῦν ἀλτικός εἰμι. "Ἐπειτα δ', ἔφη, σιμὴ ἂν 21 σοι ἰσχυρῶς συμφέροι. Πρὸς τί δὴ αὖ τοῦτο; Ὅτι, ἔφη, σὺ γρυπὸς εἶ· πρὸς οὖν τὴν σιμότητα σάφ' ἴσθι ὅτι ἡ γρυπότης ἄριστ' ἂν προσαρμόσειε. Λέγεις σύ, ἔφη, ὥς καὶ τῷ εὖ δεδιπνηκότι, ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, ἀδειπνος ἂν συναρμόζοι. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· τῶν μὲν γὰρ μεστῶν γρυπὴ ἡ γαστήρ γίγνεται, τῶν δὲ ἀδείπνων σιμὴ. καὶ ὁ Χρυσάντας 22 ἔφη, Ψυχρῷ δ' ἂν βασιλεῖ πρὸς τῶν θεῶν ἔχοις ἂν εἰπεῖν ποία τις συνοίσει; ἔνταῦθα μὲν δὴ ὁ τε Κῦρος ἐξεγέλασε καὶ οἱ ἄλλοι ὁμοίως. γελῶντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ἰστιάσπας, Πολύ 23 γ', ἔφη, μάλιστα τούτου σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βασιλείᾳ. Τίνος; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι δύνασαι καὶ ψυχρὸς ὢν γέλωτα παρέχειν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, "Ἐπειτ' οὐκ ἂν πρῖαίό γε παμπόλλου ὥστε σοὶ ταῦτ' εἰσῆσθαι, καὶ ἀπαγγεληθῆναι παρ' ἧ εὐδοκιμεῖν βούλει, ὅτι ἀστεῖος εἶ; καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω διεσκώπτετο.

Μετὰ δὲ ταῦτα Τιγράνῃ μὲν ἐξήνεγκε γυναικεῖον κόσμον, 24

18. ἐκδοῦναι, verheirathen.

19. τὸ γινῶναι verhält sich zu ποίαν (τέχνην) wie VIII, 2, 14 τὸ φιλονίκως ἔχειν zu τὴν γνώμην.

20. μικρὸς. Vergl. II, 3, 5 u. 6.

21. ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, näml. δεδιπνηκὸς εἰμι. — ἀδειπνος, γυνή.

22. Ψυχρῷ, zunächst frostig, fade, denn Chrysantas stellt sich verletzt über den Vergleich des Kyros; zugleich aber auch kalt und ohne Empfänglichkeit für Liebe, insofern Kyros selbst noch nicht verheirathet ist. Den Scherz setzt der ebenfalls (§. 11 u. 12) gereizte Hystaspas nachher weiter fort, in-

dem er ψυχρός in der ersten Bedeutung nimmt.

23. γελῶντων, näml. αὐτῶν. S. zu III, 1, 38. I, 4, 18. — ζηλῶ, natürlich ironisch gemeint. — "Ἐπειτα. S. zu VII, 5, 83 u. zu III, 1, 20. Sinn: und doch, trotz deines (ironisch gemeinten) ζηλῶ (womit du sagen willst: du beneidest mich nicht darum) gäbst du wohl viel darum, wenn diese meine Witzreden aus deinem Munde gekommen wären u. s. w. — σοι, von dir. — παρ' ἧ, d. i. ταύτης, παρ' ἧ. — εὐδοκιμεῖν — ὅτι, in dem Rufe stehen, daz du.

- καὶ ἐκέλευσε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρείως συνεστρατεύετο
 τῷ ἀνδρὶ, Ἀρταβάξω δὲ χρουσοῦν ἔκπωμα, τῷ δ' Ὑρκανίῳ ἵπ-
 πον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἐδωρήσατο. Σοὶ δέ, ἔφη, ᾧ
 25 Γωβρύα, δώσω ἄνδρα τῇ θυγατρὶ. Οὐκοῦν ἐμέ, ἔφη ὁ Ὑστά-
 σπας, δώσεις, ἵνα καὶ τὰ συγγράμματα λάβω. Ἦ καὶ ἐστὶ σοι,
 ἔφη ὁ Κῦρος, οὐσία ἀξία τῶν τῆς παιδός; Νῆ Δί', ἔφη, πολ-
 λαπλασίον μὲν οὖν χρημάτων. Καὶ ποῦ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἐστὶ
 σοι αὕτη ἡ οὐσία; Ἐνταῦθα, ἔφη, ὅπουπερ καὶ σὺ κάθησαι
 φίλος ὢν ἐμοί. Ἀρκεῖ μοι, ἔφη ὁ Γωβρύας· καὶ εὐθὺς ἐκτεί-
 26 νας τὴν δεξιάν, Δίδου, ἔφη, ᾧ Κῦρε· δέχομαι γάρ. καὶ ὁ
 Κῦρος λαβὼν τὴν τοῦ Ὑστάσπου δεξιάν ἔδωκε τῷ Γωβρύᾳ, ὁ
 δ' ἐδέξατο. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ καὶ καλὰ ἔδωκε δῶρα τῷ
 Ὑστάσπᾳ, ὅπως τῇ παιδί πέμψει· Χρυσάνταν δ' ἐφίλησε προσ-
 27 αγαρόμενος. καὶ ὁ Ἀρταβάξος εἶπε, Μὰ Δί', ἔφη, ᾧ Κῦρε,
 οὐχ ὁμοίου γε χρυσοῦ ἐμοί τε τὸ ἔκπωμα δέδωκας καὶ Χρυ-
 σάντα τὸ δῶρον. Ἀλλὰ καὶ σοί, ἔφη, δώσω. ἐπήρετο ἐκείνος,
 Πότε; Εἰς τριακοστόν, ἔφη, ἔτος. Ὡς ἀναμενοῦντος, ἔφη, καὶ
 οὐκ ἀποθανουμένου οὕτω παρασκευάζου. καὶ τότε μὲν δὴ
 οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή· ἐξανισταμένων δ' αὐτῶν ἐξανέστη καὶ
 ὁ Κῦρος καὶ ξυμπροῦπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας.
 28 Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοὺς ἐθελουσίους συμμάχους γενομένους
 ἀπέπεμπεν οἰκαδὲ ἐκάστους, πλὴν ὅσοι αὐτῶν οἰκεῖν ἐβούλοντο
 παρ' αὐτῷ· τούτοις δὲ χώραν καὶ οἴκους ἔδωκε, καὶ νῦν ἔτι
 ἔχουσιν οἱ τῶν καταμεινάντων τούτων τότε ἀπόγονοι· πλείστοι
 δ' εἰσὶ Μήδων καὶ Ὑρκανίων· τοῖς δ' ἀπιοῦσι δωρησάμενος
 29 πολλὰ καὶ ἀμέμπτους ποιησάμενος καὶ ἄρχοντας καὶ στρατιώ-
 τας ἀπεπέμψατο. ἐκ τούτου δὲ διέδωκε καὶ τοῖς περὶ ἑαυτὸν

24. συνεστρατεύετο. Ueber die Sache s. III, 1, 43.

25. δώσεις, ein milder Imperativ. — τὰ συγγράμματα. S. §. 16. — μὲν οὖν. S. zu §. 11. — πολλαπλασίον χρημάτων hängt ab vom zu wiederholenden οὐσία. — καὶ σὺ, der Grieche sagt: wo auch du sitzt, da sind auch meine Schätze. S. zu I, 5, 1. Der Gedanke ist ein Gegenstück zu VIII, 2, 15 ff.

26. προσαγαρόμενος, an sich heranziehend.

27. χρυσοῦ, bildlich; denn τὸ

δῶρον ist der Kusz, den Kyros eben dem Chrysantas gab. — ἐμοί τε — καὶ Χρυσάντᾳ. S. über τε — καὶ zu I, 6, 25. Vergl. diese Aeuszerung des Artabazos mit I, 4, 27. — εἰς τριακοστὴν ἡμέραν V, 3, 6. — Ὡς ἀναμενοῦντος, näml. μόν. S. zu III, 1, 9. Wegen οὕτω nach ὡς s. zu VIII, 2, 12. οὕτω παρασκευάζου, darauf mache dich gefasst. — σκηνή, Mahlzeit.

28. ἀμέμπτους, zufrieden, wie IV, 5, 52.

στρατιώταις τὰ χρήματα, ὅσα ἐν Σάρδεων ἔλαβε· καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις ἐξαίρετα ἐδίδου πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστω, τὰ δ' ἄλλα διένειμε· καὶ τὸ μέρος ἐκάστω δοὺς τῶν μυριάρχων ἐπέτρεψεν αὐτοῖς διανέμειν ὥσπερ αὐτὸς ἐκείνοις διένειμεν. ἔδοσαν δὲ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα 30 ἄρχων ἄρχοντας τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ δοκιμάζων· τὰ δὲ τελευταῖα οἱ ἐξάδαρχοι τοὺς ὑφ' ἑαυτοῖς ἰδιώτας δοκιμάσαντες πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστω ἔδοσαν· καὶ οὕτω πάντες εἰλήφεσαν τὸ δίκαιον μέρος. ἐπεὶ δὲ εἰλήφεσαν τὰ τότε δοθέντα, οἱ μὲν τινες ἔλεγον περὶ τοῦ Κύρου τοιάδε· Ἦ που αὐτός γε πολλὰ ἔχει, 31 ὅπου γε καὶ ἡμῶν ἐκάστω τοσαῦτα δέδωκεν. οἱ δὲ τινες αὐτῶν ἔλεγον· Ποῖα πολλὰ ἔχει; οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοιοῦτος, οἷος χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδούς μᾶλλον ἢ κτώμενος ἦδεται.

Αἰσθανόμενος δὲ ὁ Κύρος τούτους τοὺς λόγους καὶ τὰς 32 δόξας τὰς περὶ αὐτοῦ συνέλεξε τοὺς φίλους τε καὶ τοὺς ἐπικαιρίους ἅπαντας καὶ ἔλεξεν ὧδε.

Ἄνδρες φίλοι, ἐώρακα μὲν ἤδη ἀνθρώπους, οἱ βούλονται δοκεῖν πλείω κεκτηῖσθαι ἢ ἔχουσιν, ἐλευθεριώτεροι ἢ οἰόμενοι οὕτω φαίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔφη, οὗτοι τοῦμπαλιν οὐ βούλονται ἐφέλκεσθαι· τὸ γὰρ πολλὰ δοκοῦντα ἔχειν μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας φαίνεσθαι ὠφελοῦντα τοὺς φίλους ἀνελευθερίαν ἔμοιγε δοκεῖ περιάπτειν· εἰς δ' αὖ, ἔφη, οἱ λεληθέναι 33 βούλονται ὅσα ἂν ἔχωσι· πονηροὶ οὖν καὶ οὗτοι τοῖς φίλοις ἔμοιγε δοκοῦσιν εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα πολλάκις δεόμενοι οὐκ ἐπαγγέλλουσιν οἱ φίλοι τοῖς ἐταίροις, ἀλλὰ τητῶνται. ἀπλουστάτου δέ μοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι τὸ τὴν 34

29. ἐν Σάρδεων. S. VII, 3, 1. 4, 12. — τοῖς — ὑπηρέταις, wie II, 4, 4. — ἐκείνοις, (s. zu IV, 5, 20) den Myriarchen. Diese sollten wieder ihren Theil unter die Chiliarchen, diese unter die Taxiarchen u. s. f. vertheilen.

30. ἄρχων ἄρχοντας — δοκιμάζων, partitive Apposition zum Subject von ἔδοσαν. Vergl. zu VII, 5, 9. — τὰ μὲν ἄλλα, proleptisch mit Bezug auf das folgende τὰ δὲ τελευταῖα. — εἰλήφεσαν. Ueber das Plusquamperf. s. zu I, 4, 1.

31. ὅπου γε. Vgl. II, 3, 11. — Ποῖα πολλὰ. S. zu πολὺν ὀλίγον

I, 4, 28. — οἷος χρηματίζεσθαι. S. zu οἷοι I, 2, 3.

32. τοῦμπαλιν οὐ, d. i. τοῦμπαλιν τούτου, ὅ. Vergl. de re equ. X, 1: πάντα γὰρ τὰναντία οὗτοι γε ποιοῦσι ὧν βούλονται. — ἐφέλκεσθαι, sich zuziehen. Dieselbe Bedeutung (nach einem anderen Bilde) hat περιάπτειν. — μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας, der (zu hohen) Schätzung des Vermögens nicht entsprechend. — φαίνεσθαι, apparere; vorher δοκοῦντα. — ἀνελευθερίαν, den Ruf einer unedlen Gesinnung; vorher der Gegensatz ἐλευθεριώτεροι.

33. τητῶνται. Das ist Dindorfs

δύναμιν φανεράν ποιήσαντα ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλο-
κἀγαθίας. κἀγὼ οὖν, ἔφη, βούλομαι ὑμῖν ὅσα μὲν οἷόν τ' ἐστὶν
ἰδεῖν τῶν ἐμοὶ ὄντων δεῖξαι, ὅσα δὲ μὴ οἷόν τε ἰδεῖν, διη-
35 γήσασθαι. ταῦτα εἰπὼν τὰ μὲν ἐδείκνυε πολλὰ καὶ καλὰ κτή-
ματα· τὰ δὲ κείμενα, ὥς μὴ ῥάδια εἶναι ἰδεῖν, διηγείτο· τέλος
36 δ' εἶπεν ὧδε· Ταῦτα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἅπαντα δεῖ ὑμᾶς οὐδὲν
μᾶλλον ἕμα ἡγεῖσθαι ἢ καὶ ὑμέτερα· ἐγὼ γάρ, ἔφη, ταῦτα
ἀθροίσω οὔθ' ὅπως αὐτὸς καταδαπανήσω οὔθ' ὅπως αὐτὸς
κατατρίψω· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην· ἀλλ' ὅπως ἔχω τῷ τε ἀεὶ
καλόν τι ὑμῶν ποιοῦντι διδόναι καὶ ὅπως, ἣν τις ὑμῶν τινος
ἐνδεῖσθαι νομίσῃ, πρὸς ἐμὲ ἐλθὼν λάβῃ οὐκ ἂν ἐνδεῆς τυγχάνῃ
ᾧ. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐλέχθη.

- 5 Ἡνίκα δὲ ἤδη αὐτῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ ἐν Βαβυλῶνι,
ὥς καὶ ἀποδημεῖν, συνσκευάζετο τὴν εἰς Πέρσας πορείαν καὶ
τοῖς ἄλλοις παρήγγειλεν· ἐπεὶ δ' ἐνόμισεν ἱκανὰ ἔχειν ᾧ
2 ᾧετο δεήσεισθαι, οὕτω δὴ ἀνεξεύγνυε. διηγησόμεθα δὲ καὶ
ταῦτα, ὥς πολὺς στόλος ᾧν εὐτάκτως μὲν κατεσκευάζετο καὶ
πάλιν ἀνσκευάζετο, ταχὺ δὲ κατεχωρίζετο ὅπου δέοι. ὅπου
γὰρ ἂν στρατοπεδεύηται βασιλεὺς, σκηνὰς μὲν δὴ ἔχοντες
3 πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλείᾳ στρατεύονται καὶ θέρους καὶ χειμῶνος.
εὐθὺς δὲ τοῦτο ἐνόμιζε Κύρος, πρὸς ἧν βλέπουσαν ἴστασθαι
τὴν σκηνήν· ἔπειτα ἔταξε πρῶτον μὲν, πόσον δεῖ ἀπολιπόντας

glänzende Emendation statt ἡτιῶν-
ται, wozu ἀπατώνται, was andere
Handschriften bieten, nur eine
Glosse ist. τητώνται ist darben.
Dind. vermuthet, dasz Xen. hier
an Hesiod. Op. 406: μὴ σὺ μὲν αἰ-
τῆς ἄλλον, ὃ δ' ἀρνῆται, σὺ δὲ
τητᾶ gedacht hat.

34. δύναμιν, vorher οὐσίας. —
ἐκ ταύτης, mittelst desselben,
indem man daraus die Mittel
nimmt.

35. ὥς, so dasz. — ῥάδια —
ἰδεῖν. S. VII, 5, 46 zu σπανίους
ἰδεῖν.

36. ἢ καὶ. Ueber καὶ vergl. zu
I, 5, 1. — ἀεὶ, jedesmal.

5. Inhalt: Aufbruch nach Per-
sien. Die Zug- und Lager-Ord-
nung, die unterwegs beobachtet
wurde, wird ausführlich beschrie-
ben bis §. 16. Zunächst in Medien

angelangt beschenkt Kyros den
Kyaxares. Dieser lässt die Ge-
schenke durch seine Tochter er-
wiedern, giebt ihm diese selbst zur
Frau und Medien zur Mitgift. Da-
rauf kommt Kyros nach Persien,
wo Kambyzes die staatlichen Ver-
hältnisse zwischen Kyros als Thron-
erben und seinen künftigen Persi-
schen Unterthanen durch Vertrag
und Eidschwur feststellt. Auf der
Rückreise nach Babylon vollzieht
Kyros seine Heirath mit der Tocht-
er des Kyaxares.

1. ὥς καὶ, so dasz er auch —
könnte. — παρήγγειλε, näml. συ-
σκευάζεσθαι. — οὕτω δὴ, da nun.
S. zu III, 3, 25.

2. κατεσκευάζετο — ἀνσκευάζε-
το, ab- und aufpacken.

3. τοῦτο — ἴστασθαι. S. zu VIII,
1, 40. — ἐνόμιζε, machte es zum

σκηνοῦν τοὺς δορυφόρους τῆς βασιλικῆς σκηνῆς· ἔπειτα σιτοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιάν, ὁποιοῖς δὲ τὴν ἀριστεράν, ἵπποις δὲ τὴν δεξιάν, ὑποζυγίοις δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀριστεράν· καὶ τὰλλα δὲ διετέτακτο, ὥστε εἰδέναι ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ χώραν καὶ μέτρον καὶ τόπον. ὅταν δὲ ἀνασκευάζωνται, 4 συντίθῃσι μὲν ἕκαστος σκεύη, οἷσπερ τέτακται χρῆσθαι, ἀνατίθενται δ' αὖ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ὥσθ' ἅμα μὲν πάντες ἔρχονται οἱ σκευαγῶγοι ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἄγειν, ἅμα δὲ πάντες ἀνατιθέασιν ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος. οὕτω δὲ ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ μιᾷ τε σκηνῇ καὶ πάσαις ἀνηρῆσθαι. ὥσαύτως 5 οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς. καὶ περὶ τοῦ πεποιῆσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια πάντα ἐν καιρῷ ὥσαύτως διατέτακται ἕκαστοις τὰ ποιητέα· καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ ἐνὶ τε μέρει καὶ πᾶσι πεποιῆσθαι. ὥσπερ δὲ οἱ περὶ τὰ ἐπιτήδεια θερά- 6 ποντες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν ἕκαστοι, οὕτω καὶ οἱ ὀπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν τῇ ὀπλίσει ἑκάστη ἐπιτηδεῖαν, καὶ ἥδεσαν ταύτην, ὅποια ἦν, καὶ ἐπ' ἀναμφισβήτητον πάντες κατεχωρίζοντο. καλὸν μὲν γὰρ 7 ἡγεῖτο ὁ Κῦρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτηδεύμα τὴν εὐθημοσύνην· ὅταν γὰρ τίς του δέηται, δηλὸν ἐστίν, ὅπου δεῖ ἐλθόντα λαβεῖν· πολὺ δ' ἔτι κάλλιον ἐνόμιζε τὴν τῶν στρατιωτικῶν φύλων εὐθημοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε ὀξύτεροι οἱ καιροὶ τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσεων καὶ μεῖζον τὰ σφάλματα ἀπὸ τῶν ὑστεριζόντων ἐν αὐτοῖς· ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παραγιννομένων πλείστον ἄξια τὰ κτήματα ἐώρα γιννόμενα ἐν τοῖς πολεμικοῖς· 8 διὰ ταῦτα οὖν καὶ ἐπεμέλετο ταύτης τῆς εὐθημοσύνης μάλιστα.

νόμος, zur bleibenden Regel. — ἔπειτα ohne δὲ nach πρώτον μὲν wie I, 4, 11. — διετέτακτο, war angeordnet. — εἰδέναι — χώραν, d. h. wussten, wo sie ihre Zelte aufzuschlagen hätten.

4. τὰ τεταγμένα, nämli. ὑποζύγια, ἄγειν, zum Transport. — ἀνηρῆσθαι, abgebrochen zu sein.

5. κατασκευῆς, wie vorher κατεσκευάζετο. — περὶ τοῦ πεποιῆσθαι, in Betreff dessen, dasz — bereit sind.

6. ταύτην, ὅποια ἦν. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — ἐπ' ἀναμφισβήτητον, nämli. χώραν.

7. καλὸν μὲν γὰρ ἡγεῖτο — πολὺ δὲ ἔτι. Denn wenn er schon — hielt —, so glaubte er doch, dass — etwas noch viel Schöneres (s. zu ἀγαθόν II, 1, 29) sei. S. zu II, 2, 5. — ὅπου. S. zu V, 1, 24. — φύλων zu nehmen wie VIII, 3, 25 κατὰ φύλα. Andere schreiben φυλῶν. — ὅσῳ, in dem Masse als, sich an πολὺ — κάλλιον anschliessend, wozu ein τοσούτω vorschwebte. Vergl. I, 3, 14; zu Hell. II, 2, 2. — ὀξύτεροι, rascher vorübergehend. — κτήματα passt hier weniger als das von Schneider vorgeschlagene πλεονεκτήματα, das

καὶ αὐτὸς μὲν δὴ πρῶτον ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατετίθετο τοῦ
στρατοπέδου, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐχυρωτάτης οὔσης· ἔπειτα
δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους, ὥσπερ εἰώθει, περὶ ἑαυτὸν εἶχε, τού-
9 των δ' ἐν κύκλῳ ἐχομένους ἱππέας τ' εἶχε καὶ ἀρματηλάτας.
καὶ γὰρ τούτους ἐχυρὰς ἐνόμιζε χώρας δεῖσθαι, ὅτι οἷς μάχον-
ται ὅπλοις, οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων στρατοπεδεύονται,
ἀλλὰ πολλοῦ χρόνου δέονται εἰς τὴν ἐξόπλιν, εἰ μέλλουσι
10 χρησίμως ἔξαι. ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ τε καὶ
τῶν ἱππέων πελτασταῖς χώρα ἦν· τοξοτῶν δ' αὖ χώρα ἡ πρό-
11 σθεν ἦν καὶ ὑπισθεν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἱππέων. ὀπλίτας δὲ
καὶ τοὺς τὰ μεγάλα γέγρα αἰχμητὰς ἔχοντας κύκλῳ πάντων εἶχεν ὥσπερ
τεῖχος, ὅπως καί, εἰ δεοί τι ἐνσκευάζεσθαι τοὺς ἱππέας, οἱ
μονιμώτατοι πρόσθεν ὄντες παρέχοιεν αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὴν
12 καθόπισιν. ἐκάθευδον δὲ αὐτῷ ἐν τάξει ὥσπερ οἱ ὀπλίται,
οὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ τοξόται, ὅπως καὶ ἐκ νυκτῶν
εἰ δεοί τι, ὥσπερ καὶ οἱ ὀπλίται παρεσκευασμένοι εἰς αἰεὶ
τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα, οὕτω καὶ οἱ τοξόται καὶ οἱ ἀκοντισταί,
εἰ τινες προσίοιεν, ἐξ ἐτοίμου ἀκοντίζοιεν καὶ τοξεύοιεν ὑπὲρ
13 τῶν ὀπλιτῶν. εἶχον δὲ καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ
ταῖς σκηναῖς· οἱ δ' ὑπηρεταί, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ
σώφρονες ἴσασι μὲν καὶ τῶν πλείστων τὰς οἰκήσεις, μάλιστα
δὲ τῶν ἐπικαιρίων, οὕτω καὶ τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τὰς
τε χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων ἡπίσταντο οἱ Κύρου ὑπηρεταί
καὶ τὰ σημεῖα ἐγίνωσκον, ἃ ἐκάστοις ἦν· ὥστε ὅτου δέοιτο
Κῦρος, οὐκ ἐξήτουν, ἀλλὰ τὴν συντομωτάτην ἐφ' ἑκάστον

auch dem vorhergehenden sprach-
mal gut entspräche.

8. τούτων — ἐχομένους, an diese
angrenzend, diesen zunächst.
Vergl. VII, 1, 9.

9. οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τού-
των. Vergl. III, 3, 26: ἱππικὸν
στράτευμα — δύσχρηστον κ. τ. λ. —
Da τούτων, das auf οἷς zurück-
weist, nachsteht, ist ὅπλοις von οἷς
attrahirt. Sonst würde es heißen:
τούτων τῶν ὀπλῶν, οἷς μάχονται,
οὐδὲν ἔχοντες. — μέλλουσι χρησί-
μως ἔξαι, in brauchbarem Zu-
stande sein sollen.

11. τὰ μεγάλα γέγρα, nämll. die
ἀσπίδας, welche grösser waren als

die γέγρα der Peltasten. — κύκλῳ
πάντων, um Alle herum.

12. ὥσπερ —, οὕτω δὲ. S. zu
III, 3, 36. — ἐκ νυκτῶν, von Ein-
bruch der Nacht an, wie I, 4, 2:
ἐκ νυκτός. — ὥσπερ καὶ —, οὕτω
καί. S. zu I, 5, 1. — τὸν εἰς χεῖ-
ρας ἰόντα, cominus pugnans.
— ἐξ ἐτοίμου adverbial, wie ἐκ
τοῦ ἐμφανούς I, 6, 41. ἐξ ἀδίκου
VIII, 8, 18. — ὑπὲρ, über d. H.
weg.

13. οἱ — ὑπηρεταί wegen des
Zwischensatzes wiederholt. — ὅτου,
d. i. εἰ τινος. S. I, 2, 12. — τὴν
συντομωτάτην, nämll. ὁδόν.

ἔθεον. καὶ διὰ τὸ εἰλικρινῇ ἕκαστα εἶναι πολὺ μᾶλλον ἢ 14
 δῆλα καὶ ὁπότε τις εὐτακτοίῃ καὶ εἴ τις μὴ πρᾶττοι τὸ προσ-
 τατιτόμενον. οὕτω δὲ ἔχόντων ἡγεῖτο, εἴ τις καὶ ἐπιθόιτο
 νυκτὸς ἢ ἡμέρας, ὥσπερ ἂν εἰς ἐνέδραν εἰς τὸ στρατόπεδον
 τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐμπίπτειν. καὶ τὸ τακτικὸν δὲ εἶναι οὐ 15
 τοῦτο μόνον ἡγεῖτο, εἴ τις ἐκτεῖναι φάλαγγας εὐπόρως δύναιτο
 ἢ βαθύναι ἢ ἐκ κέρατος εἰς φάλαγγα καταστῆσαι ἢ ἐκ δεξιᾶς
 ἢ ἀριστερᾶς ἢ ὀπισθεν ἐπιφανέντων πολεμίων ὀρθῶς ἐξελεῖσαι,
 ἀλλὰ καὶ τὸ διασπᾶν, ὁπότε δέοι, τακτικὸν ἡγεῖτο, καὶ τὶ
 τιθέναι γε τὸ μέρος ἕκαστον ὅπου μάλιστα ἐν ὠφελείᾳ ἂν
 εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ ὅπου φθάσαι δέοι, πάντα ταῦτα καὶ
 τὰ τοιαῦτα τακτικοῦ ἀνδρὸς ἐνόμιζεν εἶναι καὶ ἐπεμελεῖτο τού- 16
 των πάντων ὁμοίως. καὶ ἐν μὲν ταῖς πορείαις πρὸς τὸ συμ-
 πῖπτον ἀεὶ διατάττων ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς
 τὰ πολλὰ ὥσπερ εἴρηται κατεχώριζεν.

Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι γίνονται κατὰ τὴν Μηδικήν, τρέ- 17
 πεται ὁ Κῦρος πρὸς Κναξάρην. ἐπεὶ δὲ ἡσπᾶσαντο ἀλλήλους,
 πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κῦρος εἶπε τῷ Κναξάρῃ, ὅτι εἶκος αὐτῷ
 ἐξηρημένος εἴη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχη, καὶ ὅταν
 ἐκεῖσε ἔλθῃ, εἰς οἰκεῖα κατάργεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα δῶρα
 ἔδωκεν αὐτῷ πολλὰ καὶ καλά. ὁ δὲ Κναξάρης ταῦτα μὲν 18
 ἐδέχετο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στεφάνον τε χρυ-
 σοῦν καὶ ψέλια φέρουσαν καὶ στρεπτόν καὶ στολὴν Μηδικήν
 ὡς δυνατὸν καλλίστην. καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς ἐστεφάνον τὸν 19
 Κῦρον, ὁ δὲ Κναξάρης εἶπε, Δίδωμι δέ σοι, ἔφη, ὦ Κῦρε,
 καὶ αὐτὴν ταύτην γυναικα, ἐμὴν οὖσαν θυγατέρα· καὶ ὁ σὸς
 δὲ πατὴρ ἔργμῃ τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ ἧς σὺ ἐγέν-
 νον· αὕτη δ' ἐστίν, ἣν σὺ πολλάκις παῖς ὢν, ὅτε παρ' ἡμῖν

14. ἔχόντων. S. zu σημειθέντων I, 4, 18.

15. ἐκ κέρατος εἰς φάλαγγα. Vgl. I, 6, 43. — ὀρθῶς ἐξελεῖσαι, die (nöthige) Evolution richtig auszuführen, so dasz, von welcher Seite der Feind auch komme, die Rottenführer immer voranstehen. — διασπᾶν, in kleinere Abtheilungen trennen. — τακτικοῦ. Ueber die Wiederholung des Wortes am Ende des Satzes s. zu I, 1, 3.

16. πρὸς τὸ συμπῖπτον ἀεὶ, jedesmal nach den Umständen.

Ueber ἀεὶ s. zu V, 3, 45. — διατάττων, näml. τὸ στρατεύμα. — ὡς τὰ πολλὰ, gewöhnlich.

17. οἶκος — καὶ ἀρχεῖα. Vgl. οἰκίᾱς — καὶ ἀρχεῖα VII, 5, 35. Aber hier, wie Schneider übersetzt: eine Residenz mit einem Hofstaat. — ὅπως — ἔχη. S. zu μὴ — ἀποθάνῃ I, 4, 2. — εἰς οἰκεῖα, in sein Eigenthum, wie VIII, 6, 4.

19. ἐστεφάνον τ. K. als Sieger. — καὶ αὐτὴν, mit Bezug auf die Geschenke, die sie überreicht.

ἦσθα, ἐτιθνήσω· καὶ ὁπότε τις ἐρωτῇ αὐτήν, τίνι γαμοίτο, ἔλεγεν, ὅτι Κύρῳ· ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ φερνὴν Μηδίαν
 20 τὴν πᾶσαν· οὐδὲ γὰρ ἔστι μοι ἄρῳην παῖς γνήσιος. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· ὁ δὲ Κύρος ἀπεκρίνατο· Ἄλλ', ὃ Κναξάρα, τό τε γένος ἐπαινώ καὶ τὴν παῖδα καὶ τὰ δῶρα· βούλομαι δέ, ἔφη, σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτά σοι συναινέσαι. εἶπε μὲν οὖν οὕτως ὁ Κύρος, ὅμως δὲ τῇ παιδί πάντα ἐδώρησατο ὁπόσα ᾤετο καὶ τῷ Κναξάρα χαριεῖσθαι. ταῦτα δὲ ποιήσας εἰς Πέρσας ἐπορεύετο.

21 Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τοῖς Περσῶν ὁρίοις ἐγένετο πορευόμενος, τὸ μὲν ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς φίλοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, ἱερεῖα μὲν ἄγων ὥς πᾶσι Πέρσαις ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἐστιᾶσθαι· δῶρα δ' ἤγρεν οἷα μὲν ἔπρεπε τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, οἷα δ' ἔπρεπε ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις καὶ τοῖς ὁμοτίμοις πᾶσιν· ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαις καὶ Περσίσιν ὅσαπερ καὶ νῦν ἔτι δίδωσιν
 22 ὅτανπερ ἀφίκηται βασιλεὺς εἰς Πέρσας. ἐκ δὲ τούτου συνέλεξε Καμβύσης τοὺς γεραιτέρους Περσῶν καὶ τὰς ἀρχάς, οἵπερ τῶν μεγίστων κύριοί εἰσι· παρεκάλεσε δὲ καὶ Κύρον, καὶ ἔλεξε τοιαύδε.

Ἄνδρες Πέρσαι καὶ σὺ, ὃ Κύρε, ἐγὼ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰκότως εὐνους εἰμί· ὑμῶν μὲν γὰρ βασιλεύω, σὺ δέ, ὃ Κύρε,
 23 παῖς ἐμὸς εἶ. δίκαιος οὖν εἰμι, ὅσα γινώσκειν δοκῶ ἀγαθὰ ἀμφοτέροις, ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγειν. τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα ὑμεῖς μὲν Κύρον ἠνέχσατε στράτευμα δόντες καὶ ἄρχοντα τούτου αὐτὸν καταστήσαντες, Κύρος δὲ ἡγούμενος τοῦτου σὺν θεοῖς εὐκλείεις μὲν ὑμᾶς, ὃ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐντίμους δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάσῃ· τῶν δὲ συστρατευσαμένων τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πεπλούτικε, τοῖς δὲ πολ-

20. Ἄλλ', ὃ. Vielleicht ist zu lesen Ἄλλ' ἐγὼ, ὃ. — σὺν τῇ — γνώμῃ, wie VII, 5, 37. — ὅμως, obwohl er vor der Zustimmung der Eltern sich nicht binden wollte. — ὁπόσα — χαριεῖσθαι, womit er glaubte sich dem K. angenehm zu machen.

21. τὴν πόλιν, die Hauptstadt, entweder Pasargadä oder Persepolis. — ὥς — ἱκανά, ergänze ὄντα, in hinreichender Anzahl für alle

P. — ἀφίκηται, aus einer seiner Residenzen Babylon, Susa oder Ekbatana. S. VIII, 6, 22.

22. τὰς ἀρχάς, οἵπερ. Ueber die Synesis s. zu I, 2, 12. — δίκαιος — εἰμί. S. zu IV, 1, 20.

23. τὰ — παρελθόντα, absoluter Accus. der Zeitbestimmung wie §. 24 τὸ λοιπόν. Vergl. Hellen. III, 2, 7: ἄρχων ἄλλος μὲν νῦν, ἄλλος δὲ τὸ παρελθόν. Kr. 46, 3, 2. — ἄρχοντα — καταστήσαντες. S. I,

λοῖς μισθὸν καὶ τροφὴν παρεσκεύακεν· ἱππικὸν δὲ καταστήσας
 Περσῶν πεποίηκε Πέρσαις καὶ πεδίων εἶναι μετουσίαν. ἦν ²⁴
 μὲν οὖν καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω γιγνώσκητε, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν
 αἷτιοι ἀλλήλοις ἔσεσθε· εἰ δὲ ἢ σύ, ὦ Κῦρε, ἐπαρθεὶς ταῖς
 παρούσαις τύχαις ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἄρχειν ἐπὶ πλεονεξία
 ὥσπερ τῶν ἄλλων, ἢ ὑμεῖς, ὦ πολῖται, φθονήσαντες τούτῳ
 τῆς δυνάμεως καταλύειν πειράσεσθε τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴστε,
 ὅτι ἐμποδῶν ἀλλήλοις πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσεσθε. ὥς οὖν ²⁵
 μὴ ταῦτα γίγνηται, ἀλλὰ τὰγαθά, ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντας
 ὑμᾶς κοινῇ καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυραμένους συνθέσθαι, σὲ μὲν,
 ὦ Κῦρε, ἦν τις ἢ ἐπιστρατεύηται χώρα Περσίδι ἢ Περσῶν
 νόμους διασπᾶν πειράται, βοηθήσειν παντὶ σθένει, ὑμᾶς δέ,
 ὦ Πέρσαι, ἦν τις ἢ ἀρχῆς Κῦρον ἐπιχειρῇ καταπαύειν ἢ ἀφί-
 στασθαί τις τῶν ὑποχειρίων, βοηθήσειν καὶ ὑμῖν αὐτοῖς καὶ
 Κῦρῳ καθ' ὅ τι ἂν ἐπαγγέλλῃ. καὶ ἕως μὲν ἂν ἐγὼ ζῶ, ἐμὴ ²⁶
 γίγνεται ἡ ἐν Πέρσαις βασιλεία· ὅταν δ' ἐγὼ τελευτήσω, δή-
 λον ὅτι Κῦρον, ἔαν ζῇ. καὶ ὅταν μὲν οὗτος ἀφίκηται εἰς
 Πέρσας, ὁσίως ἂν ὑμῖν ἔχοι τοῦτον θύειν τὰ ἱερὰ ὑπὲρ ὑμῶν,
 ἅπερ νῦν ἐγὼ θύω· ὅταν δ' οὗτος ἐκδημος ᾖ, καλῶς ἂν οἶμαι
 ὑμῖν ἔχειν, εἰ ἐκ τοῦ γένους ὃς ἂν δοκῇ ὑμῖν ἄριστος εἶναι,
 οὗτος τὰ τῶν θεῶν ἀποτελοίῃ. ταῦτα εἰπόντος Καμβύσου ²⁷
 συνέδοξε Κῦρῳ τε καὶ τοῖς Περσῶν τέλεσι· καὶ συνθέμενοι
 ταῦτα τότε καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυράμενοι οὕτω καὶ νῦν ἐτι δια-
 μένουσι ποιοῦντες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ βασιλεῖς.
 τούτων δὲ πραχθέντων ἀπῆει ὁ Κῦρος.

5, 5. — ἱππικὸν — καταστήσας. S. IV, 3, 4ff. Vorher hatten die Perser keine Reiterei wegen der bergigen Beschaffenheit ihres Landes und konnten darum an der Herrschaft über ebene Länder keinen Theil haben; daher πεδίων — μετουσίαν.

24. τύχαις, Glücksfälle. — ἐπὶ πλεονεξία, d. h. despotisch und ohne den Beirath der §. 22 erwähnten γεράτεροι und ἀρχαί. Vergl. Hellen. III, 5, 15, wo die eigennützige und despotische Herrschaft der Spartaner über die Bundesgenossen ἡ Λακεδαιμονίων πλεονεξία genannt wird. — καταλύειν. S. I, 1, 1.

25. διασπᾶν, wie καταλύειν. Ages. I, 4: καταλύσαι τὴν ἀρχὴν u. ἀρχὴν — ἀδιάσπαστος neben einander. — καθ' ὅ τι ἂν ἐπαγγέλλῃ, nach seinem Befehl. Vergl. Thukyd. V, 47, 3: βοηθεῖν Ἀργείους καὶ Ἑλλείους καὶ Μαντινέας Ἀθηναῖς καθ' ὅ τι ἂν ἐπαγγέλλωσιν Ἀθηναῖοι.

26. ὁσίως ἂν ὑμῖν ἔχοι, so möge es euch eine heilige Sitte sein, dasz. — ἐκ τοῦ γένους, aus der königlichen Familie. So steht Hell. III, 3, 3. IV, 2, 9 τοῦ γένους ὦν von der Spartanischen Königsfamilie κατ' ἐξοχὴν.

27. τοῖς — τέλεσι, den Obrigkeiten.

- 28 Ὡς δ' ἀπὼν ἐγένετο ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ γαμεῖ τὴν Κναξάρου θυγατέρα, ἧς ἐτι καὶ νῦν λόγος ὡς παρακάλον γενομένης. γήμας δ' εὐθύς ἔχων ἀνεξεύρυνεν.
- 6 Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἦν, ἐδόκει αὐτῷ σατραπίας ἤδη πέμπειν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. τοὺς μέντοι ἐν ταῖς ἄκραις φρουράρχους καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν κατὰ τὴν χώραν φυλακῶν οὐκ ἄλλον ἢ ἑαυτοῦ ἐβούλετο ἀκούειν· ταῦτα δὲ προεωρᾶτο ἐννοῶν, ὅπως, εἴ τις τῶν σατραπῶν ὑπὸ πλούτου καὶ πλήθους ἀνθρώπων ἐξυβρίσειε καὶ ἐπιχειρήσειε μὴ πείθεσθαι, 2 εὐθύς ἀντιπάλους ἔχοι ἐν τῇ χώρᾳ. ταῦτ' οὖν βουλόμενος προᾶξει ἐγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπικαιρίους καὶ προεῖπειν, ὅπως εἰδέειν, ἐφ' οἷς ἴασιν οἱ ἰόντες· ἐνόμιζε γὰρ οὕτω ῥᾶον φέρειν ἂν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ κατασταίῃ τις ἄρχων καὶ αἰσθάνοιτο ταῦτα, χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν αὐτῷ φέρειν, νομίζοντες δι' ἑαυτῶν ἀπιστίαν ταῦτα γενέσθαι. οὕτω δὲ συλλέξας 3 λέγει αὐτοῖς τοιαύδε.

Ἄνδρες φίλοι, εἰδὼν ἱμῖν ἐν ταῖς κατεστραμμέναις πόλεσι

28. συνδόξαν, wie VII, 1, 8. — ἧς, gen. obiectivus. — Nach γενομένης stand bis auf Dindorfs Oxforder Ausgabe im Text: ἐνοὶ δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν, ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἐγγυμην· ἀλλὰ γράφειν ἂν καὶ παντάπασιν ἦν ἡ παῖς, offenbar nichts weiter als die Randbemerkung eines gelehrten Abschreibers oder Commentators. Nach Ktesias hieß die Tochter des Astyages Amytis, die Kyros, als er ihren Vater besiegt und ihren Mann Spitames getödtet hatte, heirathete. S. d. Einleit. §. 15. — ἔχων, mit ihr.

6. Inhalt: Kyros schickt Statthalter in die Provinzen seines Reichs, setzt ihnen aber vor ihrer Ernennung auseinander, dasz die Befehlshaber der festen Plätze und Besatzungen auch fernerhin nur seinen Befehlen zu gehorchen haben werden. Die Statthalter sollen in ihren Residenzen dieselben Mittel zu ihrer Sicherheit und zu einer ersprieszlichen Verwaltung anwenden und ebenso Hof halten als er selbst. Einrichtung eines jährlich im ganzen Reiche herumziehenden

Heeres zur Aufrechterhaltung der Ordnung und einer reitenden Post. Im nächsten Jahr unternimmt Kyros von Babylon aus einen Feldzug, durch den er noch andere Völker bezwingt. Von Allen wurde er geliebt, so wie sich unter seinem Scepter Alle glücklich fühlten.

1. οὐκ ἄλλον ἢ ἑαυτοῦ — ἀκούειν, also nicht dem Satrapen, d. h. dem Civilstatthalter untergeben sein. Ueber das Verhältniß der Satrapen u. Phrurarchen zu einander spricht Xen. ausführlich Oekon. IV, 6—10.

2. τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 11. — προεῖπειν. Object dazu ist: dasz die Phrur. u. Chil. nur ihm zu gehorchen haben; ebenso zu φέρειν. — ἐφ' οἷς. Das Ziel als Bedingung dargestellt, wie ἐφ' ᾧ περ ὥρμηται Oekon. XX, 18. ἐπὶ τούτῳ — ἦν Memor. I, 3, 5. — οἱ ἰόντες, diejenigen von ihnen (den ἐπικαίριοι), welche zu Satrapen ernannt in die Provinzen gehen. — ἄρχων, d. i. σατραπείας. — καὶ αἰσθάνοιτο, und erführe es dann erst. — ἑαυτῶν, gen. obiectivus: gegen ihre Person.

φρουροὶ καὶ φρούραχοι, οὓς τότε κατελίπομεν· καὶ τούτοις ἐγὼ προστάξας ἀπῆλθον ἄλλο μὲν μηδὲν πολυπραγμονεῖν, τὰ δὲ τείχη διασώζειν. τούτους μὲν οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς διαπεφυλάχασιν τὰ προσταχθέντα· ἄλλους δὲ σατραπάς πέμψαι μοι δοκεῖ, οἵτινες ἄρξουσιν τῶν ἐνοικούντων καὶ τὸν δασμὸν λαμβάνοντες τοῖς τε φρουροῖς δώσουσι μισθὸν καὶ ἄλλο τελέσουσιν, ὃ τι ἂν δέη. δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν ἐνθάδε 4 μενόντων ὑμῶν οἷς ἂν ἐγὼ πράγματα παρέχω πέμπων πράξοντάς τι ἐπὶ τὰ ἔθνη ταῦτα χώρας γενέσθαι καὶ οἴκους ἐκεῖ, ὥπως δασμοφορῇται τε αὐτοῖς δεῦρο, ὅταν τε ἴωσιν ἐκεῖσε, εἰς οἰκεία ἐξωσι κατὰγεσθαι. ταῦτα εἶπε καὶ ἔδωκε πολλοῖς 5 τῶν φίλων κατὰ πάσας τὰς καταστραφεῖσας πόλεις οἴκους καὶ ὑπηκόους· καὶ νῦν εἰσιν ἔτι τοῖς ἀπορόνοις τῶν τότε λαβόντων αἱ χώραι καταμένουσαι ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῇ· αὐτοὶ δὲ οἰκοῦσι παρὰ βασιλεῖ. Δεῖ δέ, ἔφη, τοὺς λόντας σατραπάς ἐπὶ 6 ταύτας τὰς χώρας τοιοῦτους ἡμᾶς σκοπεῖν, οἵτινες ὃ τι ἂν ἐν τῇ γῇ ἐκάστη καλὸν ἢ ἀγαθὸν ἢ, μεμνήσονται καὶ δεῦρο ἀποπέμπειν, ὥς μετέχωμεν καὶ οἱ ἐνθάδε ὄντες τῶν πανταχοῦ γιγνομένων ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἦν τί που δεινὸν γίγνηται, ἡμῖν ἔσται ἀμυντέον. ταῦτ' εἰπὼν τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον, 7 ἔπειτα δὲ οὓς ἐγίνωσκε τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπιθυμοῦντας ἰέναι, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς δοκοῦντας ἐπιτηδειότατους εἶναι ἔπεμπε σατραπάς εἰς Ἀραβίαν μὲν Μεγάβυζον, εἰς Καππαδοκίαν δὲ Ἀρταβάταν, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν μεγάλην Ἀρτακάμαν, εἰς Λυδίαν δὲ καὶ Ἰωνίαν Χρυσάνταν, εἰς Καρίαν

3. τότε, näml. ὅτε κατεστρεφάμεθα αὐτάς. — ἄλλο μηδὲν —, τὰ δὲ, entschiedener als ἄλλο μηδὲν — ἢ. — σατραπάς, als Satrapen. — οἵτινες, die dazu geeignet sind, oder auch, deren Bestimmung es sein wird. Vergl. zu VII, 3, 7. Nachher §. 6. — τελέσουσιν. S. zu I, 4, 20.

4. δοκεῖ — μοι, es scheint mir gut. — τῶν ἐνθάδε μενόντων, die nicht als Satrapen abgehen. Der Genitiv hängt von οἷς ab, woraus ein τούτοις zu entnehmen und mit γενέσθαι (zu Theil werden) zu verbinden ist. — πέμπων. Oekon. IV, 6: τοὺς δὲ πρόσω ἀποικοῦντας

πιστοὺς πέμπει ἐπισκοπεῖν. Vergl. nachher §. 16: τῶν ἐφόδων. — τὰ ἔθνη ταῦτα geht auf die §. 3 erwähnten unterworfenen Städte mit ihren Gebieten.

6. λόντας σατραπάς ἐπὶ, häufige traectio des Participiums, s. zu VI, 1, 18. — σκοπεῖν, erspähen, zu wählen suchen. — μεμνήσονται, wie Oekon. VIII, 21: χαλεπὸν εὑρεῖν τὸν μαθησόμενόν τε τὰς χώρας καὶ μεμνησόμενον καταχωρεῖν ἕκαστα, der darauf bedacht sein wird. — ἀποπέμπειν. S. II, 4, 12, wie §. 8 ἀποφέρειν.

7. ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, unter den

- δὲ Ἀδούσιον, ὅνπερ ἤτοῦντο, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν παρ' Ἑλ-
 8 λήσποντον καὶ Αἰολίδα Φαρνοῦχον. Κιλικίας δὲ καὶ Κύπρου
 καὶ Παφλαγόνων οὐκ ἔπειψε Πέρσας σατράπας, ὅτι ἐκόντες
 ἐδόκουν συστρατεύεσθαι ἐπὶ Βαβυλῶνα· δασμοὺς μέντοι συν-
 9 ταξεν ἀποφέρειν καὶ τούτους. ὥς δὲ τότε Κῦρος κατεστήσατο,
 οὕτως ἔτι καὶ νῦν βασιλέως εἰσὶν αἱ ἐν ταῖς ἄκραις φυλακαὶ
 καὶ οἱ χιλιάρχοι τῶν φυλακῶν ἐκ βασιλέως εἰσὶ καθεστηκότες
 10 καὶ παρὰ βασιλεῖ ἀπογεγραμμένοι. προεῖπε δὲ πᾶσι τοῖς ἐκπε-
 πομένοις σατράπαις, ὅσα αὐτὸν ἑώρων ποιοῦντα, πάντα μιμεῖ-
 σθαι· πρῶτον μὲν ἱππέας καθιστάναι ἐκ τῶν συνεπισπομένων
 Περσῶν καὶ συμμάχων καὶ ἀρματηλάτας, ὅποσοι δ' ἂν γῆν
 καὶ ἀρχεῖα λάβωσιν, ἀναγκάζειν τούτους ἐπὶ θύρας ἰέναι καὶ
 σωφροσύνης ἐπιμελουμένους παρέχειν ἑαυτοὺς τῷ σατράπῃ
 χρῆσθαι, ἣν τι δέηται· παιδεύειν δὲ καὶ τοὺς γιγνομένους
 παῖδας ἐπὶ θύραις, ὥσπερ παρ' αὐτῷ· ἐξάγειν δ' ἐπὶ τὴν
 θύραν τὸν σατράπην τοὺς ἀπὸ θυρῶν καὶ ἀσκεῖν αὐτόν τε
 11 καὶ τοὺς σὺν ἑαυτῷ τὰ πολεμικά. Ὅς δ' ἂν ἐμοί, ἔφη, κατὰ
 λόγον τῆς δυνάμεως πλείστα μὲν ἄρματα, πλείστους δὲ καὶ
 ἀρίστους ἱππέας ἀποδεικνύῃ, τοῦτον ἐγὼ ὥς ἀγαθὸν σύμμαχον
 καὶ ὥς ἀγαθὸν συμφύλακα Πέρσας τε καὶ ἐμοὶ τῆς ἀρχῆς
 τιμῶ. ἔστωσαν δὲ παρ' ὑμῖν καὶ ἑδραῖς, ὥσπερ παρ' ἐμοί,
 οἱ ἄριστοι προτετιμημένοι, καὶ τράπεζα, ὥσπερ ἡ ἐμή, τρέ-
 φουσα μὲν πρῶτον τοὺς οἰκέτας, ἔπειτα δὲ καὶ ὥς φίλοις μετα-
 διδόναι ἱκανῶς κεκοσμημένη καὶ ὥς τὸν καλὸν τι ποιοῦντα
 12 καθ' ἡμέραν ἐπιγεραίρειν. κτᾶσθε δὲ καὶ παραδείσους καὶ
 θηρία τρέφετε, καὶ μήτε αὐτοὶ ποτε ἄνευ πόνου σίτον παρα-
 θῆσθε μήτε ἵπποις ἀγυμνάστοις χόρτον ἐμβάλλετε· οὐ γὰρ ἂν

besagten Bedingungen. — ὅνπερ ἤτοῦντο, näml. of Kāres. Ueber die Sache s. VII, 4, 7.

8. ἐκόντες. S. VII, 4, 1 f.

9. βασιλέως εἰσὶν, sind also nur seiner, nicht aber der Controle des Satrapen unterworfen. — ἐκ βασιλέως, unmittelbar vom K. Vgl. zu Hell. III, 1, 6: ἡ χάρα δῶρον, ἐκ βασιλέως ἐδόθη. Kr. 52, 5, 2.

10. ἐπὶ θύρας ἰέναι. S. VIII, 1, 6. — ἣν τι δέηται, näml. χρῆσθαι. — ὥσπερ παρ' αὐτῷ. Ueber die

Sache s. VII, 5, 86. — τοὺς ἀπὸ θυρῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ἀσκεῖν αὐτόν — τὰ πολεμικά. S. zu II, 1, 24.

11. κατὰ λόγον, nach Verhältnisz. Ueber die Sache vgl. Oekon. IV, 7. — τρέφουσα μὲν πρῶτον. Stellung von μὲν wie III, 1, 32. VIII, 2, 26. — ὥς — μεταδιδόναι. S. zu I, 1, 2.

12. παραδείσους. Vergl. VIII, 1, 38, wo auch ἵπποις — σίτον ἐνέβαλλε. — παραθῆσθε, laszt euch vorsetzen. — οὐ γὰρ — διασώ-

δυναίμην ἐγὼ εἰς ὧν ἀνθρωπίνῃ ἀρετῇ τὰ πάντων ὑμῶν ἀγαθὰ διασώζειν, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν ὄντα σὺν ἀγαθοῖς τοῖς παρ' ἐμοῦ ὑμῖν ἐπικουρον εἶναι, ὑμᾶς δὲ ὁμοίως αὐτοὺς ἀγαθοὺς ὄντας σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μεθ' ὑμῶν ἐμοὶ συμμάχους εἶναι. βουλοίμην δ' ἂν ὑμᾶς καὶ τοῦτο κατανοῆσαι, ὅτι τούτων ὧν νῦν ὑμῖν παρακελεύομαι οὐδὲν τοῖς δούλοις προστάτω· ἂ δ' ὑμᾶς φημι χοῖναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ αὐτοὺς πειρωμαί πάντα πράττειν. ὥσπερ δ' ἐγὼ ὑμᾶς κελεύω ἐμὲ μιμῆσθαι, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑφ' ὑμῶν ἀρχὰς ἔχοντας μιμῆσθαι ὑμᾶς διδάσκετε.

Ταῦτα δὲ Κύρου οὕτω τότε τάξαντος ἔτι καὶ νῦν τῷ αὐτῷ τρόπῳ πᾶσαι μὲν αἱ ὑπὸ βασιλεῖ φυλακαὶ ὁμοίως φυλάττονται, πᾶσαι δὲ αἱ τῶν ἀρχόντων θύραι ὁμοίως θεραπεύονται, πάντες δὲ οἱ οἴκοι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ὁμοίως οἰκοῦνται, πᾶσι δὲ οἱ ἄριστοι τῶν παρόντων ἔδραις προτετίμηνται, πᾶσι δὲ αἱ πορεῖαι συντεταγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶ, πᾶσι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐπιστάταις. ταῦτα δὲ εἰπὼν ὡς χρὴ ποιεῖν ἐκάστους καὶ δύναμιν ἐκάστῳ προσθεὶς ἐξέπεμπε, καὶ προσεῖπεν ἅπασιν παρασκευάζεσθαι ὡς εἰς νέεα στρατείας ἐσομένης καὶ ἐπιδείξεως ἀνδρῶν καὶ ὀπλων καὶ ἵππων καὶ ἁρμάτων.

Κατενόησαμεν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι Κύρου κατάρχαντος, ὥς φασι, καὶ νῦν ἔτι διαμένει· ἐφοδεύει γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐνιαυτὸν αἰὲ στράτευμα ἔχων, ὥς, ἣν μὲν τις τῶν σατραπῶν ἐπικουρίας δέχεται, ἐπικουρῇ, ἣν δὲ τις ὑβρίζῃ, σωφρονίζῃ, ἣν δὲ τις ἡ δασμῶν φορᾶς ἀμελῇ ἢ τῶν ἐνοίκων φυλακῆς ἢ ὅπως ἡ χώρα ἐνεργὸς ἢ ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων παραλίπῃ, ταῦτα πάντα κατευτρέπῃ, ἣν δὲ μὴ δύνῃται, βασιλεῖ ἀπαγγέλλῃ· ὁ δὲ ἀκούων βουλευέται περὶ τοῦ ἀτακτοῦντος. καὶ οἱ πολλὰκις λεγόμενοι, ὅτι βασιλέως υἱὸς καταβαίνει, βασιλέως ἀδελφός,

ζειν. Zusammenhang: durch Jagd und andere Uebungen müsst ihr euch rüstig und kampfes tüchtig halten: denn ich allein —. — τοῖς παρ' ἐμοῦ, Attraction wie §. 10. — ἐπικουρον εἶναι = ἐπικουρεῖν.

13. ἀρχὰς ἔχοντας, die mit Aemtern betraut sind; daher ὑφ' ὑμῶν.

14. αἱ — θύραι — θεραπεύονται. S. zu VIII, 1, 6. — οἱ οἴκοι, nämli. τῶν ἀρχόντων, ihrer Resi-

denzen. — αἱ πορεῖαι, von denen VIII, 5, 1—6 die Rede war. — συγκεφαλαιοῦνται, wie VIII, 1, 15.

15. ταῦτα abhängig von ποιεῖν. — ὡς — ἐσομένης. S. zu I, 4, 21.

16. Κύρου κατάρχαντος, nachdem K. damit den Anfang gemacht. — ἐφοδεύει, zieht umher. — γὰρ, nämlich. — κατ' ἐνιαυτὸν αἰὲ, alljährlich. — οἱ λεγόμενοι. Wir sagen: wenn es

βασιλέως ὀφθαλμός, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐκφαινόμενοι, οὐτοί εἰσι τῶν ἐφόδων· ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὁπόθεν ἂν βασιλεὺς κελεύη.

- 17 Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μηχανήμα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ἡσθάνετο καὶ τὰ πάμπολυ ἀπέχοντα ὅπως ἔχοι. σκεψάμενος γὰρ, πόσῃν ἂν ὁδὸν ἵππος κατανύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαννόμενος, ὥστε διαρκεῖν, ἐποιήσατο ἱππῶνας τοσοῦτον διαλείποντας καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέστησε καὶ τοὺς ἐπιμελομένους τούτων, καὶ ἄνδρα ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τόπων ἔταξε τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκότας
- 18 ἵππους καὶ ἀνθρώπους καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς· ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἵστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλῳ τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. τούτων δὲ οὕτω γιγνομένων φασὶ τινες θάπτον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν· εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων πεζῇ πορείᾳ αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὖδηλον. ἀγαθὸν δὲ ὥς τάχιστα ἕκαστον αἰσθανόμενον ὥς τάχιστα ἐπιμελεῖσθαι.
- 19 Ἐπεὶ δὲ περιῆλθεν ὁ ἐνιαυτός, συνήγειρε στρατιὰν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς δώδεκα μὲν ἱππέων μυριάδας, εἰς δισχίλια δὲ ἄρματα δρεπανηφόρα, πεζῶν δὲ εἰς
- 20 μυριάδας ἐξήκοντα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεσκεύαστο αὐτῷ, ὥρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν, ἐν ᾗ λέγεται καταστρέφασθαι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν ἐκβάντι οἰκεῖ μέχρι Ἑρυθρᾶς θαλάττης.

oft heiszt: der Sohn —. — ὀφθαλμός. S. zu VIII, 2, 10. — καὶ ἐνίοτε, auch wenn siemanchmal —, wozu ἀποτρέπεται γὰρ den Grund angiebt. — τῶν ἐφόδων. Vergl. zu πέμπων §. 4.

17. πρὸς, für, d. i. entsprechend, angemessen. — ἱππῶνας, Pferdestationen. Dasselbe erzählt Herod. VIII, 98, wo diese reitende Eilpost ἀγγαγήιον heiszt. — τοσοῦτον geht auf πόσῃν ἂν ὁδὸν — τῆς ἡμέρας ἐλαννόμενος. — Wegen τοὺς vor ἐπιμελομένους s. zu II, 3, 20. — παραδιδόναι, zur Weiterbeförderung.

18. ἵστασθαι, anhalten, ruhen.

— ἀνύτειν absolut, wie öfter bei Dichtern, z. B. πρὸς πόλιν Soph. Trach. 654. Auch Xen. Hellen. V, 4, 20 κατανύσειν εἰς τὸν Πειραιᾶ. VII, 1, 15. — πεζῇ, zu Lande. Hier. VIII, 9: ἢ πεζῇ ἢ κατὰ θάλατταν. — ἕκαστον, Object zu αἰσθανόμενον. — ἐπιμελεῖσθαι, näml. ἕκαστον.

20. ἐκβάντι, für Einen, der —, d. i. wenn man —. S. B. 145, Anm. 3. K. 48, 5, Anm. 2. C. 435, Anm. — Ἑρυθρᾶς θαλάττης, wie bei Herodot II, 11 der Indische Ocean, wie man aus §. 21 ersieht, wo dieses Meer als Ostgrenze an-

μετὰ δὲ ταῦτα ἰ εἰς Αἴγυπτον στρατεία λέγεται γενέσθαι καὶ καταστρέφασθαι Αἴγυπτον. καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν ὥριζεν 21 αὐτῷ πρὸς ἑω μὲν ἡ Ἐρυθρὰ θάλαττα, πρὸς ἄρκτον δὲ ὁ Εὐξείνιος πόντος, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύπρος καὶ Αἴγυπτος, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. τούτων δὲ τὰ πέρατα τὰ μὲν διὰ θάλασσαν, τὰ δὲ διὰ ψῦχος, τὰ δὲ διὰ ὕδωρ, τὰ δὲ δι' ἀννδρίαν δυσοίκετα. αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ τούτων τὴν δίαίταν ποιησάμε- 22 νος, τὸν μὲν ἀμφὶ τὸν χειμῶνα χρόνον διήγεν ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ μῆνας· αὕτη γὰρ ἁλεινὴ ἡ χώρα· τὸν δὲ ἀμφὶ τὸ ἔαρ τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θερούς δύο μῆνας ἐν Ἐκβατάνοις· οὕτω δὲ ποιοῦντ' αὐτὸν λέγουσιν ἐν ἑαρινῷ θάλλει καὶ ψύχει διάγειν αἰεὶ. οὕτω δὲ διέκειντο πρὸς αὐτὸν 23 οἱ ἄνθρωποι, ὥς πᾶν μὲν ἔθνος μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ μὴ Κύρῳ πέμψειεν ὅ τι καλὸν αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἢ φύοιτο ἢ τρέφοιτο ἢ τεχνῶτο, πᾶσα δὲ πόλις ὡσαύτως, πᾶς δὲ ἰδιώτης πλούσιος ἂν ᾤετο γενέσθαι, εἴ τι Κύρῳ χαρίσαιο· καὶ γὰρ ὁ Κύρος λαμβάνων παρ' ἐκάστων ὧν ἀφθονίαν εἶχον οἱ διδόν- 24 τες ἀντεδίδου ὧν σπανίζοντας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο.

Οὕτω δὲ τοῦ αἰῶνος προκεχωρηκότος, μάλα δὲ πρεσβύτης 7 ὦν ὁ Κύρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἑβδομον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ πάλαι δὴ ὥσπερ εἰκὸς

gegeben wird. — καταστρέφασθαι. Das Subject ist dasselbe wie beim vorhergehenden καταστρέφασθαι. — Αἴγυπτον. Nach Herod. III, 1 wurde Aegypten erst vom Kambyeses, dem Sohn des Kyros, erobert. S. die Einleit. §. 21.

21. Αἰθιοπία, ungenau; denn Aethiopien gehörte nicht wie Kypem und Aegypten zum Reiche des Kyros.

22. Dasselbe berichtet über die drei Hauptresidenzen der Perserkönige Plutarch. de exil. p. 604 C: Καίτοι τοὺς γε Περσῶν βασιλεῖας ἐμακάριζον, ἐν Βαβυλῶνι τὸν χειμῶνα διάγοντας, ἐν δὲ Μηδίᾳ (Ekbatana) τὸ θερος, ἐν δὲ Σούσοις τὸ ἡδιστον τοῦ ἔαρος. Vergl. Xen. Ages. IX, 5: αὐτὸς (Αγασίλαος) μὲν ἦδει τῇ τῶν θεῶν κατασκευῇ δυνάμενος ἀλύπως χρῆσθαι, τὸν δὲ (βασιλέα) ἑώρα φεύγοντα μὲν θάλλῃ,

φεύγοντα δὲ ψύχῃ δι' ἀσθένειαν ψυχῆς.

7. Inhalt: Kyros zum siebenten Mal in Persien träumt und fühlt, dass sein Ende naht. Er verrichtet Dankopfer und fleht um Glückseligkeit für alle die Seinen und für das Vaterland. Er ruft seine Söhne und seine Freunde herbei. Er spricht seinen letzten Willen aus und ermahnt die Söhne zur Eintracht und Bruderliebe, um ihrer selbst und um seinetwillen; denn sie würden auch im Tode ihn nicht betrüben wollen, da sein unsterblicher Geist an ihrem ferneren Leben Theil nehmen werde, und Götter und Menschen scheuen. Er ordnet sein Leichenbegängnis an, nimmt Abschied und stirbt.

1. μάλα — πρεσβύτης. Nach Deimon bei Cicero de Div. I, 23 starb Kyros 70 Jahr alt, im dreissigsten

- έτετελευτήκεσαν αὐτῷ· ὁ δὲ Κῦρος ἔθυσε τὰ νομιζόμενα ἱερα
καὶ τοῦ χοροῦ ἡγήσατο Πέρσαις κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὰ δῶρα
2 πᾶσι διέδωκεν, ὥσπερ εἰώθει. κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ
ὄναρ εἶδε τοιόνδε. ἔδοξεν αὐτῷ προσελθῶν κρείττων τις ἢ
κατὰ ἄνθρωπον εἰπεῖν, Συσκευάζου, ὦ Κῦρ· ἡδὴ γὰρ εἰς
θεοὺς ἄπει. τοῦτο δὲ ἰδὼν τὸ ὄναρ ἐξηγέρθη καὶ σχεδὸν
3 ἔδοκει εἰδέναι, ὅτι τοῦ βίου ἡ τελευτὴ παρείη. εὐθὺς οὖν
λαβὼν ἱερεῖα ἔθνε Δίι τε πατρὶϊ καὶ Ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις
θεοῖς ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς Πέρσαι θύουσιν, ὥδε ἐπενχόμενος·
Ζεῦ πατρῷε καὶ Ἥλιε καὶ πάντες θεοί, δέχεσθε τάδε καὶ τελε-
στήρια πολλῶν καὶ καλῶν πράξεων καὶ χαριστήρια, ὅτι ἔση-
μήνατέ μοι καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν
οἰωνοῖς καὶ ἐν φήμαις ἃ τ' ἐχρῆν ποιεῖν καὶ ἃ οὐκ ἐχρῆν.
πολλὴ δ' ὑμῖν χάρις, ὅτι κἀγὼ ἐγίνυνωσκον τὴν ὑμετέραν ἐπι-
μέλειαν καὶ οὐδὲπώποτε ἐπὶ ταῖς εὐτυχίαις ὑπὲρ ἄνθρωπον
ἐφρόνησα. αἰτοῦμαι δ' ὑμᾶς δοῦναι καὶ νῦν παισὶ μὲν καὶ
γυναικὶ καὶ φίλοις καὶ πατρίδι εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ οἰόνπερ
4 αἰῶνα δεδώκατε, τοιαύτην καὶ τελευτὴν δοῦναι. ὁ μὲν δὴ
τοιαῦτα ποιήσας καὶ οἰκαδὲ ἐλθὼν ἔδοξεν ἀναπαύσασθαι καὶ
κατεκλίθη. ἐπεὶ δὲ ὥρα ἦν, οἱ τεταγμένοι προσίοντες λούσα-
σθαι αὐτὸν ἐκέλευον. ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι ἡδέως ἀναπαύοιτο. οἱ
δ' αὖ τεταγμένοι, ἐπεὶ ὥρα ἦν, δεῖπνον παρετίθεσαν· τῷ δὲ
ἡ ψυχὴ σίτον μὲν οὐ προσίετο, διψὴν δ' ἔδοκει, καὶ ἔπιεν
5 ἡδέως. ὡς δὲ καὶ τῇ ὑστεραίᾳ συνέβαινεν αὐτῷ ταῦτα καὶ
τῇ τρίτῃ, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας· οἱ δ' ἔτυχον συνηκολουθηκό-
τες αὐτῷ καὶ ὄντες ἐν Πέρσαις· ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς φίλους

Jahre seiner Regierung. — ἔθυσε τὰ νομιζόμενα. Vergl. VIII, 5, 26. — τοῦ χοροῦ ἡγήσατο, nach griechischer Sitte. — τὰ δῶρα. Vgl. VIII, 5, 21.

2. κρείττων τις ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ein übermenschliches Wesen. — σχεδόν, ziemlich sicher.

3. ἐπὶ τῶν ἄκρων. Herod. I, 131: νομίζουσι Δίι μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν οὐρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες. θύουσι δὲ Ἡλίῳ τε καὶ Σελήνῃ καὶ Γῇ καὶ

πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισι. Der Ort, wo geopfert wird, heisst oben VIII, 3, 1. 24 τεμένη. — φήμαις, menschliche Stimmen, die als omina dienen können. Memor. I, 1, 3: ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. Vergl. Hipparch. IX, 9. — χάρις, wie VII, 5, 72. — ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα = μείζον ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἐφρο.

4. ἔδοξεν ἀναπαύσασθαι, gefiel es ihm zu ruhen. — λούσασθαι, vor dem Abendessen. — ἡ ψυχὴ. Vergl. I, 3, 18.

5. ἐν Πέρσαις, in Persien.

καὶ τὰς Περσῶν ἀρχάς· παρόντων δὲ πάντων ἤρχετο τοιοῦδε λόγου.

Παῖδες ἔμοι καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἔμοι μὲν τοῦ 6
βίου τὸ τέλος ἤδη πάρεστιν· ἐκ πολλῶν τοῦτο σαφῶς γιγνώ-
σκω· ὑμᾶς δὲ χρή, ὅταν τελευτήσω, ὡς περὶ εὐδαίμονος ἔμοῦ
καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. ἐγὼ γὰρ παῖς τε ὢν τὰ ἐν
παισὶ νομιζόμενα καλὰ δοκῶ κεκαρπῶσθαι, ἐπεὶ τε ἤβησα, τα
ἐν νεανίσκοις, τέλειός τε ἀνὴρ γενόμενος τὰ ἐν ἀνδράσι· σὺν
τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγινώσκειν ἐδό-
κουν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν, ὥστε καὶ τοῦμὸν γῆρας οὐδεπώ-
ποτε ἡσθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γιγνόμενον,
καὶ οὐτ' ἐπιχειρήσας οὐτ' ἐπιθυμήσας οἶδα ὅτου ἡτύχησα. καὶ 7
τοὺς μὲν φίλους ἐπεῖδον δι' ἔμοῦ εὐδαίμονας γενομένους, τοὺς
δὲ πολεμίους ὑπ' ἔμοῦ δουλωθέντας· καὶ τὴν πατρίδα πρό-
σθεν ἰδιωτεύουσαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ νῦν προτετιμημένην καταλείπω·
ὢν τ' ἐκτησάμην οὐδὲν οἶδα ὅ τι οὐ διεσώσάμην. καὶ τὸν μὲν
παρελθόντα χρόνον ἔπραττον οὕτως, ὥσπερ ἡνύχον· φόβος
δὲ μοι συμπαρομαρτῶν, μή τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἢ ἰδοίμι
ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάθοιμι χυλεπόν, οὐκ εἶα τελέως με μέγα φρο-
νεῖν οὐδ' εὐφραίνεισθαι ἐκπεπταμένως. νῦν δ' ἦν τελευτήσω, 8
καταλείπω μὲν ὑμᾶς, ὧ παῖδες, ζῶντας, οὗσπερ ἔδοσάν μοι οἱ
θεοὶ γενέσθαι, καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαιμονοῦν-
τας· ὥστε πῶς οὐκ ἂν ἐγὼ δικαίως μακαριζόμενος τὸν ἀεὶ
χρόνον μνήμης τυγχάνοιμι; δεῖ δὲ καὶ τὴν βασιλείαν σαφηνί- 9
σαντα καταλιπεῖν, ὥς ἂν μὴ ἀμφίλογος γενομένη πράγματα
ὑμῖν παράσχη. ἐγὼ δὲ νῦν φιλῶ μὲν ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὁμοίως,
ὧ παῖδες· τὸ δὲ προβουλεύειν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι ἐφ' ὅ τι ἂν
καιρὸς δοκῇ εἶναι, τοῦτο προστάττω τῷ προτέρῳ γενομένῳ καὶ

6. ὡς περὶ — ἔμοῦ. Die Präposition ist vor ἔμοῦ nicht wiederholt. S. zu I, 6, 4. — τὰ ἐν παισὶ — καλὰ. Vergl. I, 2, 15. Hellen. V, 4, 32: παῖς τε ὢν καὶ παιδίσκος καὶ ἡβῶν πάντα τὰ καλὰ ποιῶν διετέλεσε. — τοῦμὸν γῆρας — γιγνόμενον. Cic. de Senect. 9, 30: Cyrus apud Xenophontem eo sermone, quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquam sensisse, senectutem suam imbecilliozem factam, quam adolescentia fuisset.

7. ἐπεῖδον — γενομένους, ich erlebte, dass — wurden. — τὴν πατρίδα — καταλείπω. Vergl. die Worte des Kambyzes VIII, 5, 23: — ἰδιωτεύουσαν, Gegensatz: herrschende Völker, wie die Assyrier, Lyder. — μή τι — πάθοιμι χυλεπόν, wie es z. B. dem Krösos erging.

8. ἔδοσαν — γενέσθαι, geboren werden lieszen.

- 10 πλειόνων κατὰ τὸ εἶκος ἐμπείρω. ἐπαιδευθῆν δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς τε καὶ ὑμετέρας πατρίδος, τοῖς πρεσβυτέροις οὐ μόνον ἀδελφοῖς ἀλλὰ καὶ πολίταις καὶ ὁδῶν καὶ θάκων καὶ λόγων ὑπέκειν, καὶ ὑμᾶς δέ, ὦ παῖδες, οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαιδεύον, τοὺς μὲν γεραιτέρους προτιμᾶν, τῶν δὲ νεωτέρων προτετιμῆσθαι ὥς οὖν παλαιὰ καὶ εἰδισμένα καὶ
- 11 ἔννομα λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε. καὶ σὺ μὲν, ὦ Καμβύση, τὴν βασιλείαν ἔχε, θεῶν τε διδόντων καὶ ἐμοῦ ὅσον ἐν ἐμοί· σοὶ δ', ὦ Ταναοξάρη, σατράπην εἶναι δίδωμι Μῆδων τε καὶ Ἀρμενίων καὶ τρίτων Καδουσίων· ταῦτα δέ σοι διδόνς νομίζω ἀρχὴν μὲν μείζω καὶ τοῦνομα τῆς βασιλείας τῷ πρεσ-
- 12 βυτέρῳ καταλιπεῖν, εὐδαιμονίαν δὲ σοὶ ἀλυποτέραν. ὁποίας μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης εὐφροσύνης ἐπιδεῆς ἔση, οὐχ ὁρᾶ, ἀλλὰ πάντα σοι τὰ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν παρέσται. τὸ δὲ δυσκαταπρακτοτέρων τε ἔρᾶν καὶ τὸ πολλὰ μεριμνᾶν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν κεντριζόμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τὰμὰ ἔργα φιλονικίας καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν, ἢ σὰφ' ἴσθι τῷ εὐφραίνεσθαι πολλὰς ἀσχολίας παρέχειν.
- 13 οἶσθα μὲν οὖν καὶ σὺ, ὦ Καμβύση, ὅτι οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον. πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε ἀνθρώπους φύεσθαι· πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνονται, ὥσπερ καὶ τᾶλλα τὰ πεφνότα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεται· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕναστον

10. οὐ μόνον ἀδελφοῖς, mit Rücksicht auf seine Söhne; denn Kyros selbst hatte keine Brüder. Vergl. Memor. II, 3, 6: οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ παραχωρῆσαι τὸν νεώτερον πρεσβυτέρῳ συντηγνάνοντι πανταχοῦ νομίζεται καὶ καθήμενον ὑπαστῆραι καὶ κοίτῃ μαλακῇ τιμῆσαι καὶ λόγων ὑπέξειαι. Ueber die Ehrfurcht vor dem Alter bei den Spartanern s. die classische Stelle Cic. de Senect. 18, 63. — ὥς — λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε. S. zu I, 6, 11.

11. ὅσον ἐν ἐμοί. Vergl. Oekon. VII, 14: τίς δὲ ἡ ἐμὴ δύναμις; ἀλλ' ἐν σοὶ πάντα ἐστίν. — Ταναοξάρη. Bei Herod. III, 30. 65 heisst

er Σμέρδης. — τρίτων, als dritter, d. i. drittens.

12. σοὶ mit παρέσται zu verbinden. — σοῦ μᾶλλον, d. i. μᾶλλον ἢ σοί. S. zu V, 2, 19.

13. οἶσθα. Hutchinson vergleicht Sallust. Bell. lug. 10: non exercitus neque thesaurus praesidia regni sunt, verum amici, quos neque armis cogere neque auro parare queas: officio et fide pariantur. Quis autem amicitior quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Vergl. Mem. III, 11, 11. — Beachte die Stellung der beiden Tonwörter πιστοὺς und φύεσθαι zu Anfang und am Ende des Satzes. — γὰρ ἂν, denn sonst möchten wohl. — τίθεσθαι, sich

ἐαυτῷ· ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν ἔστιν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ. εἰ οὖν καὶ ἄλλους τινὰς πειράσῃ 14
 συμφύλακας τῆς βασιλείας ποιῆσθαι, μηδαμόθεν πρότερον ἄρ-
 χου ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμόθεν γενομένου. καὶ πολιταὶ τοὶ ἄνθρωποι
 ἀλλοδαπῶν οἰκειότεροι καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων· οἱ δὲ ἀπὸ
 τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς τρα-
 φέντες καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἀυξηθέντες καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν
 γονέων ἀγαπώμενοι καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν
 πατέρα προσαγορεύοντες, πῶς οὐ πάντων οὗτοι οἰκειότατοι; μὴ 15
 οὖν ἂ οἱ θεοὶ ὑφῆγηται ἀγαθὰ εἰς οἰκειότητα ἀδελφοῖς μά-
 ταιά ποτε ποιήσητε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθὺς οἰκοδομεῖτε ἄλλα
 φιλικὰ ἔργα· καὶ οὕτως αἰὲ ἀνυπέρβλητος ἄλλοις ἔσται ἡ ὑμε-
 τέρα φιλία. ἐαυτοῦ τοι κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ· τίμι
 γὰρ ἄλλῳ ἀδελφὸς μέγας ὢν οὕτω καλόν, ὥς ἀδελφῷ; τίς δ'
 ἄλλος τιμῆσεται δι' ἄνδρα μέγα δυνάμενον οὕτως, ὥς ἀδελ-
 φός; τίνα δὲ φοβήσεται τις ἀδικεῖν ἀδελφοῦ μεγάλου ὄντος
 οὕτως, ὥς τὸν ἀδελφόν; μήτε οὖν θάττον μηδεὶς σοῦ τούτῳ 16
 ὑπακουέτω μήτε προθυμότερον παρέστω· οὐδενὶ γὰρ οἰκειότερα
 τὰ τούτου οὔτε ἀγαθὰ οὔτε δεινὰ ἢ σοί. ἐννοεῖ δὲ καὶ τάδε·
 τίμι χαρισάμενος ἐλπίσαις ἂν μειζόνων τυχεῖν ἢ τούτῳ; τίμι
 δ' ἂν βοηθήσας ἰσχυρότερον σύμμαχον ἀντιλάβοις; τίνα δ'
 αἴσχιον μὴ φιλεῖν ἢ τὸν ἀδελφόν; τίνα δὲ ἀπάντων κάλλιον
 προτιμᾷν ἢ τὸν ἀδελφόν; μόνου τοι, ὦ Καμβύση, πρωτεύον-
 τος ἀδελφοῦ παρ' ἀδελφῷ οὐδὲ φθόνος παρὰ τῶν ἄλλων ἐφι-
 κνεῖται. ἀλλὰ πρὸς θεῶν πατρῶων, παῖδες, τιμᾶτε ἀλλήλους, 17
 εἴ τι καὶ τοῦ ἐμοὶ χαρίζεσθαι μέλει ὑμῖν· οὐ γὰρ δήπου τοῦτό

machen, bereiten. So oft bei Homer und anderen Dichtern.

14. τοῦ ὁμόθεν γενομένου, deinem Bruder. — πολιταὶ — ἄνθρωποι, Mitbürger. — καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων, näml. οἰκειότεροί εἰσι. — οἱ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες. Vgl. Memor. II, 3, 4: καὶ μὴν πρὸς φιλίαν μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐν τῶν αὐτῶν φύναι, μέγα δὲ ὁμοῦ τραφῆναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις ἐγγίγνεται τῶν συντροφῶν.

15. ὑφῆγηται — εἰς οἰκειότητα, zur Vertrautheit an die Hand

XENOPH. CYROP. II.

gegeben haben. — καλόν. S. II, 1, 29 zu ἀγαθόν. — τιμῆσεται, passivisch; τιμηθήσομαι ist spätere Form.

16. σοῦ, Tanaoxares.

17. παῖδες, nachdrücklicher, strenger als ὦ παῖδες. S. zu I, 3, 9. — οὐ γάρ. Cic. de Senect. 22, 79: nolite arbitrari, o mihi carissimi filii, me, cum a vobis discessero, nusquam aut nullum fore. Nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis; sed eum esse in hoc corpore, ex iis rebus, quas gerebam, intelligebatis. Eundem igitur esse creditote, etiamsi

- γε σαφῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὥς οὐδέν ἐμὶ ἐγὼ ἔτι, ἐπειδὰν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελευτήσω· οὐδὲ γὰρ νῦν τοι τήν γ' ἐμὴν ψυχὴν ἑωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπράττετο, τούτοις αὐτὴν ὥς οὔσαν
- 18 κατεφωρᾶτε. τὰς δὲ τῶν ἄδικα παθόντων ψυχὰς οὐπω κατενόησατε οἷους μὲν φόβους τοῖς μαιφόνοις ἐμβάλλουσιν, οἷους δὲ παλαμναίους τοῖς ἀνοσίοις ἐπιπέμπουσι; τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἱ ψυ-
- 19 χαὶ κύρια ἦσαν; οὗτοι ἔγωγε, ὦ παῖδες, οὐδὲ τοῦτο πώποτε ἐπέισθην, ὥς ἡ ψυχὴ ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ᾖ, ἕξῃ, ὅταν δὲ τοῦτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν. ὁρῶ γάρ, ὅτι καὶ τὰ θνητὰ σώματα, ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρόνον ᾖ ἡ ψυχὴ, ζῶντα
- 20 παρέχεται. οὐδὲ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἐπειδὰν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμα· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώτατον εἰκὸς αὐτὸν εἶναι. διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου δηλὰ ἔστιν ἕκαστα ἀπύοντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον πλὴν τῆς ψυχῆς·
- 21 αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται. ἐννοήσατε δ', ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῶν ἀνθρωπίνων θανάτῳ οὐδέν ἔστιν ὕπνου· ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τότε δήπου θειοτάτη

nullum videbitis. — τελευτήσω, ungewöhnlich mit dem Genitiv constr. wie παύειν. — οὐδὲ γάρ. Vergl. Memor. I, 4, 9: οὐδὲ γὰρ τὴν σάντου σὺ γε ψυχὴν ὁρᾷς, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἔστιν.

18. τῶν ἄδικα παθόντων, der frevelhaft Ermordeten. — παλαμναίους, Rachegeister. Man denke an das Schicksal Orest's u. a. — τοῖς δὲ φθιμένοις. Cameraarius: num quid autem arbitramini, permanere potuisse honores, qui habentur mortuis, si nullius rei potestas penes animos illorum esset? Also, will Kyros sagen, bedenkt, dass ich auch nach dem Tode von eurer Handlungsweise Kenntniss haben und, wenn diese keine brüderliche ist, mich betrüben werde. S. §. 22.

19. οὗτοι. Cic. de Sen. 22, 80: mihi quidem nunquam persuaderi potuit, animos, dum in corporibus essent mortalibus, vivere, cum exissent ex iis, emori. — ζῶντα παρέχεται. Die Seele also ist es, von

der das Leben auch des Körpers erst ausgeht.

20. οὐδὲ γε. Cic. a. a. O.: nec vero tum animum esse insipientem, cum ex insipienti corpore evasisset, sed cum, omni admixtione corporis liberatus, purus et integer esse coepisset, tum esse sapientem. — ὅπως = ὅτι. — ἄκρατος καὶ καθαρὸς, proleptisch. S. zu IV, 2, 3. Vergl. Plutarch. Rom. 28: τὸ γὰρ ἔστι μόνον ἐν θεῶν (die Seele). ἦκει γὰρ ἐκείθεν, ἐκεῖ δ' ἄνεισιν, οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' ἐὰν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῇ καὶ διακριθῇ καὶ γένηται καθαρὸν παντάσῃ καὶ ἄσαρκον καὶ ἅγιον. — διαλυομένου δέ. Cic.: atque etiam cum hominis natura morte dissolveretur, caeterarum rerum perspicuum est quo quaeque discedant; abeunt enim illuc omnia, unde orta sunt; animus autem solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet.

21. ἐννοήσατε. Cic. 81: iam vero videtis, nihil esse morti tam simile

καταφαίνεται, καὶ τότε τι τῶν μελλόντων προορᾷ· τότε γάρ, ὡς ἔοικε, μάλιστα ἐλευθεροῦται. εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα, 22 ὥσπερ ἐγὼ οἶμαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε ἃ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει, ἀλλὰ θεοὺς γε τοὺς αἰεὶ ὄντας καὶ πάντ' ἐφορῶντας καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τήνδε τὴν τῶν ὅλων τάξιν συνέχουσιν ἀτριβῇ καὶ ἀγήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι, μήποτε ἀσεβεῖς μηδὲν 23 μηδὲ ἀνόσιον μήτε ποιήσητε μήτε βουλευήσητε. μετὰ μέντοι θεοὺς καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ αἰεὶ ἐπιγιννόμενον αἰδεῖσθε· οὐ γὰρ ἐν σκότῳ ὑμᾶς οἱ θεοὶ ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανῇ πᾶσιν ἀνάγκη αἰεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα· ἃ ἦν μὲν καθαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνεται, δυνατοὺς ὑμᾶς ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀναδείξει· εἰ δὲ ἐς ἀλλήλους ἀδικῶν τι φρονήσετε, ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιόπιστοι εἶναι ἀποβαλεῖτε. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔτι πιστεῦσαι δύναίτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πᾶν προθυμοίτο, 24 ἰδὼν ἀδικούμενον τὸν μάλιστα φιλίᾳ προσήκοντα. εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω, οἷους χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι· εἰ δὲ μή, καὶ παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγεγένηνται φίλοι μὲν γονεῖς παισὶ, φίλοι δὲ ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς· ἤδη δέ τινες τούτων καὶ ἐναντία ἀλλήλοις ἐπραξαν· ὁποτέρους ἂν οὖν

quam somnum. Atqui dormientium animi maxime declarant divinitatem suam: multa enim, cum remissi et liberi sunt, futura prospiciunt. Ex quo intelligitur, quales futuri sint, cum se plane corporis vinculis relaxaverint. Vergl. Plat. Apol. 40 d. — τότε, im Schlafe.

22. εἰ μὲν — ἔχει. Cic.: quare si haec ita sunt, sic me colitote ut deum: sin una est interiturus animus cum corpore, vos tamen deos verentes, qui hanc omnem pulcritudinem tuentur et regunt, memoriam nostri pie inviolateque servabit. — καὶ — καταιδούμενοι, so habt auch ihr (wie es andere gute Söhne thun) vor meiner Seele Ehrfurcht und —. — τὴν — τάξιν συνέχουσιν. Vergl. Memor. IV, 3, 13: ὁ τὸν ὅλον κόσ-

μον συντάττων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔστι, καὶ αἰεὶ μὲν χρομένους ἀτριβῇ τε καὶ ἁγιά καὶ ἀγήρατα παρέχων, θᾶττον δὲ νοήματος ἀναμαρτήτως ὑπηρετοῦντα. — ὑπὸ κάλλους, vor Schönheit.

23. ζῆν τὰ — ἔργα, fortleben. ἐν πάντων, bei allen; die Präp. ἐν erklärt sich aus der ursprünglichen Bedeutung von ἀποβάλλειν. — τὸν — προσήκοντα, Meyer: den, der den stärksten Anspruch auf Liebe hat.

24. εἰ μὲν. Der Nachsatz fehlt wie IV, 5, 10. — διαγεγένηνται, ohne ὄντες wie Ages. I, 4: ἀρχή — διαγεγενημένη ἀδιάσπαστος. Uebersetze: Meistentheils nämlich sind beständige Freunde gewesen Eltern ihren Kin-

- αἰσθάνησθε τὰ πραχθέντα συνενεργόντα, ταῦτα δὴ αἰρούμενοι
 25 ὁρθῶς ἂν βουλευοίσθε. καὶ τούτων μὲν ἴσως ἤδη ἅλις. τὸ
 δ' ἐμὸν σῶμα, ὃ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χρυσῷ θῆτε
 μήτε ἐν ἀργύρῳ μηδὲ ἐν ἄλλῳ μηδενί, ἀλλὰ τῇ γῇ ὡς τάχιστα
 ἀπόδοτε. τί γὰρ τούτου μακαριώτερον τοῦ γῇ मिθῆναι, ἢ
 πάντα μὲν τὰ καλὰ, πάντα δὲ τὰ γαδὰ φύει τε καὶ τρέφει;
 ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως φιλάνθρωπος ἐγενόμην καὶ νῦν ἡδέως ἂν
 26 μοι δοκῶ κοινωνῆσαι τοῦ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπου. ἀλλὰ
 γὰρ ἤδη, ἔφη, ἐκλείπειν μοι φαίνεται ἡ ψυχὴ ὀθενπερ, ὡς
 εἴοικε, πᾶσιν ἄρχεται ἀπολείπουσα. εἰ τις οὖν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς
 βούλεται τῆς ἐμῆς ἄψασθαι ἢ ὄμμα τοῦμὸν ζῶντος ἐτι προσι-
 δεῖν ἐθέλει, προσίτω. ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι
 ὑμᾶς, ὃ παῖδες, μηδεὶς ἐτ' ἀνθρώπων τοῦμὸν σῶμα ἰδέτω,
 27 μηδ' αὐτοὶ ὑμεῖς. Πέρσας μέντοι πάντας καὶ τοὺς συμμάχους
 ἐπὶ τὸ μνήμα τοῦμὸν παρακαλεῖτε, συνησθησομένους ἐμοί, ὅτι
 ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἐτι κακὸν παθεῖν,
 μήτε ἦν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι μήτε ἦν μηδὲν ἐτι ὦ. ὅποσοι
 δ' ἂν ἔλθωσι, τούτους εὖ ποιήσαντες ὅποσα ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαί-
 μονι νομίζεται ἀποπέμπετε. καὶ τοῦτο, ἔφη, μέμνησθέ μου

dern u. s. w. — ταῦτα δὴ αἰρού-
 μενοι, in freier Wendung, als ob
 vorherginge ὁπότερα — τοῖς πρά-
 ξασι.

25. μηδὲ, und auch nicht
 einmal, in etwas Geringerem als
 Gold und Silber. — τῇ γῇ — ἀπό-
 δοτε. Cic. de Leg. II, 22: ac mihi
 quidem antiquissimum sepulturae
 genus id fuisse videtur, quo apud
 Xenophontem Cyrus utitur; reddi-
 tur enim terrae corpus, et ita lo-
 catum et situm, quasi operimento
 matris obducitur. Verbrannt wur-
 den die Leichen bei den Persern
 nicht, weil nach Herod. III, 16 das
 heilige Feuer dadurch entweiht
 worden wäre. Vergl. Herod. I, 140.
 Cic. Tusc. I, 45: Persae mortuos
 cera circumlitos condunt, ut quam
 maxime permaneant diuturna cor-
 pora. — τούτου — τοῦ — मिθῆ-
 ναι, S. zu VIII, 1, 40. — μοι δο-
 κῶ, mihi videor. Vergl. δοκοῦ-
 μεν I, 1, 1. — κοινωνῆσαι τοῦ
 εὐεργετοῦντος ἀνθρώπου, Theil

haben an dem, oder ein Theil
 sein von dem, was den Men-
 schen wohlthut. Kyros als φι-
 λάνθρωπος freut sich, dass er auch
 zu Erde geworden den Menschen
 noch nützlich sein werde.

26. ἀλλὰ γὰρ, aber ich musz
 endigen, denn —. ὀθενπερ,
 d. i. von den Extremitäten, Hän-
 den, Füßen, Augen. — βούλεται —
 ἐθέλει. Das erste ist ein Wollen
 nach Gründen, das zweite ein un-
 vermitteltes, unwillkürliches, daher
 auch von leblosen Dingen gebraucht.
 Nur scheinbar ohne Unterschied
 wie hier finden sich beide Verba
 nebeneinander auch VII, 2, 10. —
 ἐγκαλύψωμαι, wie Sokrates sich
 verhüllte, um sich sterbend den
 Blicken der Umstehenden zu ent-
 ziehen. Plat. Phaedon p. 118 A.

27. ὡς μηδὲν ἂν, so dass ich
 nichts — kann. — μηδὲν ἐτι ὦ,
 wie §. 17. — ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι,
 zu Ehren eines gl. Mannes.
 Vergl. VII, 3, 7.

τελευταῖον, τοὺς φίλους εὐεργετοῦντες καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνή-
σεσθε κολάζειν. καὶ χαίρετε, ὦ φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ
ἀπαγγέλλετε ὡς παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ
ἀπόντες φίλοι χαίρετε. ταῦτ' εἰπὼν καὶ πάντας δεξιωσάμενος
συνεκαλύψατο καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

[Ὅτι μὲν δὴ καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ 8
Κύρου βασιλεία ἐγένετο, αὐτὴ ἐαυτῇ μαρτυρεῖ. ὠρίσθη μὲν
πρὸς ἔω μὲν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάττῃ, πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ Εὐξείνῳ
πόντῳ, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ, πρὸς μεσημβρίαν
δὲ Αἰθιοπία. τοσαύτη δὲ γενομένη μιᾷ γνώμῃ τῇ Κύρου
ἐκυβερνᾷτο, καὶ ἐκεῖνός τε τοῖς ὑφ' ἐαυτῷ ὥσπερ ἐαυτοῦ πατ-
δας ἐτίμα τε καὶ ἐθεράπευεν, οἳ τε ἀρχόμενοι Κύρου ὡς
πατέρα ἐσέβοντο. ἐπεὶ μέντοι Κῦρος ἐτελεύτησεν, εὐθὺς μὲν 2
αὐτοῦ οἱ παῖδες ἐστασίαζον, εὐθὺς δὲ πόλεις καὶ ἔθνη ἀφί-
σταντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐτρέπετο. ὡς δ' ἄληθῇ λέγω,
ἄρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων. οἶδα γάρ, ὅτι πρότερον μὲν
βασιλεὺς καὶ οἱ ὑπ' αὐτῷ καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν εἴτε
ὄρκους ὁμόσαιεν, ἡμπέδουν, εἴτε δεξιὰς δοῖεν, ἐβεβαίουν. εἰ 3
δὲ μὴ τοιοῦτοι ἦσαν καὶ τοιαύτην δόξαν εἶχον, ὥσπερ οὐδὲ
νῦν πιστεύει οὐδὲ εἷς ἔτι, ἐπεὶ ἔγνωσται ἡ ἀσέβεια αὐτῶν,
οὕτως οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν ἂν οἱ τῶν σὺν Κύρῳ ἀναβάντων
στρατηγῶν· νῦν δὲ τῇ πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες ἐνε-

28. τοὺς φίλους — τοὺς ἐχθρούς, sich an den Feinden zu rächen ebenso wie den Freunden Gutes zu erweisen gehört nach Sokratischer wie nach griechischer Vorstellung überhaupt zur Tugend und zur Glückseligkeit. Vergl. §. 7. Mem. II, 1, 19. 28. — καὶ χαίρετε, und nun —. — τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε (näml. χαίρειν) ὡς παρ' ἐμοῦ, matri vestrae salutem nuntiate verbis meis. — οὕτως ἐτελεύτησεν. S. d. Einleit. §. 14.

8. Inhalt: Bald nach Kyros Tode fing Sitte und Zucht der Perser an zu entarten. Mit der Scheu vor den Göttern schwand der Sinn für Gerechtigkeit, Nüchternheit, Abhärtung durch Jagd und strenge Erziehung. Sie fröhnen der Weichlichkeit und Ueppigkeit und ihr Kriegswesen ist so entartet, dass sie auf eigene Hand kaum noch

Krieg führen. Ueber dieses Capitel s. d. Einleit. §. 10, Anm. 16.

1. μὲν. Man erwartet γὰρ oder μὲν γὰρ. — πρὸς ἔω — Αἰθιοπία, fast wörtlich wiederholt aus VIII, 6, 21. Im folgenden Satz dieselben Gedanken wie I, 1, 4. 5. VIII, 1, 44. 2, 9.

2. οἱ παῖδες ἐστασίαζον. Ebenso Herod. III, 30. Ktesias Pers. 10. Tanaoxares wurde von seinem Bruder ermordet. — πάντα — ἐτρέπετο, zumal mit εὐθὺς verbunden, widerspricht dem Folgenden, nach welchem bis zur Zeit von Kyros d. Jüngeren die Perser im besten Rufe standen. Uebrigens wird ein solcher Ruf und ein Vertrauen auf denselben durch Anab. II, 5 keineswegs bezeugt. — καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσι, Meyer: selbst den ärgsten Uebelthätern.

- χείρισαν ἑαυτούς, καὶ ἀναχθέντες πρὸς βασιλέα ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλὰς. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συστρατευσάντων βαρβάρων
- 4 ἄλλοι ἄλλαις πίστεσιν ἐξαπατηθέντες ἀπώλοντο. πολὺ δὲ καὶ τὰδε χεῖρονες νῦν εἰσι. πρόσθεν μὲν γὰρ εἴ τις ἢ διακινδυνεύσειε προ βασιλέως ἢ πόλιν ἢ ἔθνος ὑποχείριον ποιήσειεν ἢ ἄλλο τι καλὸν ἢ ἀγαθὸν αὐτῷ διαπραΐξειεν, οὗτοι ἦσαν οἱ τιμώμενοι· νῦν δὲ καὶ ἦν τις ὥσπερ Μιθριδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδούς, καὶ ἦν τις ὥσπερ Ρεομίθρης τὴν γυναικα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ὁμήρους παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ ἐγκαταλιπὼν καὶ τοὺς μεγίστους ὄρκους παραβάς βασιλεῖ ἰδόξῃ τι σύμφορον ποιῆσαι, οὗτοί εἰσιν οἱ
- 5 ταῖς μεγίσταις τιμαῖς γεραιρόμενοι. ταῦτα οὖν ὁρῶντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες ἐπὶ τὸ ἀσεβὲς καὶ ἄδικον τετραμμένοι εἰσίν· ὅποιοί τινες γὰρ ἂν οἱ προστάται ᾧσι, τοιοῦτοί καὶ οἱ ἐπ' αὐτοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίνονται. ἀθεμιστότεροι δὲ νῦν ἢ πρόσθεν ταύτῃ γεγέννηται.
- 6 Εἰς γε μὴν χρήματα τῇδε ἀδικώτεροι· οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολλὰ ἡμαρτηκότας, ἀλλὰ ἤδη τοὺς οὐδὲν ἡδικηκότας συλλαμβάνοντες ἀναγκάζουσι πρὸς οὐδὲν δίκαιον χρήματα ἀποτίειν· ὥστε οὐδὲν ἤττον οἱ πολλὰ ἔχειν δοκοῦντες τῶν πολλὰ ἡδικηκότων φοβοῦνται· καὶ εἰς χεῖρας οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσι τοῖς κρείττοσιν ἵεναι. οὐδέ γε ἀθροίζεσθαι εἰς βασιλικὴν στρατιὰν
- 7 θαρροῦσι. τοιγαροῦν ὅστις ἂν πολεμῇ αὐτοῖς, πᾶσιν ἐξεστὶν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἀναστρέφεσθαι ἄνευ μάχης ὅπως ἂν βούλωνται διὰ τὴν ἐκείνων περὶ μὲν θεοὺς ἀσέβειαν, περὶ δὲ ἀνθρώπους ἀδικίαν. αἱ μὲν ἴδῃ γινῶμαι ταύτῃ τῷ παντὶ χεῖρους νῦν ἢ τὸ παλαιὸν αὐτῶν.

3. ἐρεχείρισαν ἑαυτούς und ἀπετμ. τ. κεφ. Dieselben Worte Anab. III, 2, 8 u. II, 6, 1.

4. εἴ τις —, οὗτοι. S. zu I, 2, 2. — Ἀριοβαρζάνην, Statthalter von Lydien, Ionien und ganz Phrygien. Nepos. Dat. II, 5. — τῷ Αἰγυπτίῳ, dem König von Aegypten Tachos, an welchen Rheomithres vom Ario-barzanes, um Hülfe für seinen Aufstand gegen den Perserkönig (362 v. Ch.) zu erlangen, gesandt war. Diodor XV, 90 ff.

5. οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες, auffal-

lende Uebertreibung. — ὅποιοί τινες. S. zu I, 1, 1. Dieselben Worte Vect. I, 1. Vergl. oben VIII, 1, 8. — οἱ ἐπ' αὐτούς. S. zu I, 5, 3. — ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, plerumque.

6. γε μὴν, ferner. S. I, 2, 2. — τῇδε, insofern. — οὐδ' οὗτοι, die Reichen. — εἰς χεῖρας — ἵεναι, in die Gewalt — gerathen. Die Worte erinnern an Anab. I, 2, 26. Vergl. oben VII, 4, 10.

7. ὅστις —, πᾶσιν. S. zu I, 6, 11. — αὐτοῖς, den Persern. — ἄνευ μάχης, bis zur Unwahrheit übertrieben, wie Anab. I, 8. III, 3, 6 ff.

Ὡς δὲ οὐδὲ τῶν σωμάτων ἐπιμέλονται ὥσπερ πρόσθεν, 8
νῦν αὖ τοῦτο διηγῆσομαι. νόμιμον γὰρ δὴ ἦν αὐτοῖς μήτε
πτύειν μήτε ἀπομύττεσθαι. δῆλον δέ, ὅτι ταῦτα οὐ τοῦ ἐν
τῷ σώματι ὑγροῦ φειδόμενοι ἐνόμισαν, ἀλλὰ βουλούμενοι δια
πόνων καὶ ἰδρωτὸς τὰ σώματα στερεοῦσθαι. νῦν δὲ τὸ μὲν
μὴ πτύειν μηδὲ ἀπομύττεσθαι ἔτι διαμένει, τὸ δ' ἐκπονεῖν
οὐδαμοῦ ἐπιτηδένεται. καὶ μὴν πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονο- 9
σιτεῖν νόμιμον, ὅπως ὅλη τῇ ἡμέρᾳ χρῶντο καὶ εἰς τὰς πρά-
ξεις καὶ εἰς τὸ διαπονεῖσθαι· νῦν γε μὴν τὸ μὲν μονοσιτεῖν
ἔτι διαμένει, ἀρχόμενοι δὲ τοῦ σίτου, ἡνίκαπερ οἱ πρωιαίτατα
ἀριστῶντες, μέχρι τούτου ἐσθίοντες καὶ πίνοντες διάγουσιν
ἔσπετερ οἱ ὀψιαίτατα κοιμώμενοι.

Ἦν δ' αὐτοῖς νόμιμον μηδὲ προχοῖδας εἰσφέρεισθαι εἰς 10
τὰ συμπόσια, δῆλον ὅτι νομίζοντες τὸ μὴ ὑπερπίνειν ἤττον
ἂν καὶ σώματα καὶ γνώμας σφάλλειν· νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσ-
φέρεισθαι ἔτι αὖ διαμένει, τοσοῦτον δὲ πίνουσιν, ὥστε ἀντὶ
τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπειδὴν μηκέτι δύνωνται ὀρ-
θούμενοι ἐξιέναι.

Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ πορευο- 11
μένους μήτε ἐσθίειν μήτε πίνειν μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγ-
καίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι· νῦν δ' αὖ τὸ μὲν
τούτων ἀπέχεσθαι ἔτι διαμένει, τὰς μέντοι πορείας οὕτω βρα-
χείας ποιοῦνται, ὥς μηδὲν ἂν ἔτι θανυμάσαι τὸ ἀπέχεσθαι τῶν
ἀναγκαιῶν.

Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοσαντάκις ἐξῆγε- 12
σαν, ὥστε ἀρκεῖν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις γυμνάσια τὰς θήρας·

Hellen. IV, 8, 18 ff. u. a. St. be-
zeugen.

8. πτύειν — ἀπομύττεσθαι. Vgl.
I, 2, 16, mit welcher Stelle das
hier Folgende in grellem Wider-
spruch steht, da dort das μὴ πτύειν
erklärt wird, εἰ μὴ — τὸ ὑγρὸν
ἐκπονοῦντες ἀνήλυσκον, während
hier das ἐκπονεῖν als gar nicht
mehr vorkommend, das μὴ πτ. μ.
ἀπομ. aber als noch fortdauernd
angegeben wird.

9. μονοσιτεῖν. Herod. VII, 120:
βασιλεὺς Ξέρξης οὐδὲς ἐκάστης
ἡμέρας ἐνόμισε σίτον αἰρέεσθαι.
Damit stimmt aber die Kyropädie

nicht; denn I, 2, 11. VIII, 1, 44
ist vom ἄριστον die Rede. — ἡνί-
καπερ — ἀριστῶντες, näml. ἄρχον-
ται. — ἔσπετερ — κοιμώμενοι, näml.
ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν.

10. προχοῖδας, decentes Wort für
ἀμίδας. Andere nehmen es für
κύλικας. — νομίζοντες, als ob vor-
her nicht ἦν — αὐτοῖς νόμιμον,
sondern ἐνόμιζον gesagt wäre. Vgl.
V, 4, 34. — εἰσφέρειν. Die active
Form war nöthig wegen des Ge-
gensatzes. Das Wortspiel ist etwas
plump. Die Worte καὶ σώμ. u. γν.
σφάλλειν u. δύνωνται ὀρθοῦμενοι
scheinen aus I, 3, 10 entlehnt.

- ἐπεὶ δὲ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦιτους τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκέτι ὁμοίως οὔτε αὐτοὶ ἐξήεσαν οὔτε τοὺς ἄλλους ἐξήγον ἐπὶ τὰς θήρας· ἀλλὰ καὶ εἰ τινες φιλόπονοι γενόμενοι καὶ σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς ἱππεῦσι θαμὰ θηρῶεν, φθονοῦντες αὐτοῖς θῆλοι ἦσαν καὶ ὥς βελτίονας αὐτῶν ἐμίσουν.
- 13 Ἀλλὰ τοι καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι ἐπὶ ταῖς θύραις ἔτι διαμένει· τὸ μέντοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε διὰ τὸ μὴ ἰέναι ὅπου ἂν ἀποφαινόμενοι εὐδοκμοῖεν. καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούοντες ἐκεῖ πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζόμενας ἐδόκουν μανθάνειν δικαιοσύνην, καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀνέστραπται· σαφῶς γὰρ ὁρῶσι νικῶντας ὁπότεροι
- 14 ἂν πλεῖον διδῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῶν φρομένων ἐκ τῆς γῆς τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως τοῖς μὲν ὠφελίμοις χρῶντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοντο· νῦν δὲ εὐόκασι ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλείεστα κακοποιῶσιν· οὐδαμοῦ γοῦν πλείους ἢ ἐκεῖ οὔτε ἀποθνήσκουσιν οὔτε διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων.
- 15 Ἀλλὰ μὲν καὶ θρυπτικώτεροι πολὺ νῦν ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσί. τότε μὲν γὰρ ἔτι τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ ἐχρῶντο, τῇ δὲ Μήδων στολῇ καὶ ἀβρότῃ· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν καρτερίαν περιορῶσιν ἀποσβεννυμένην, τὴν δὲ τῶν Μήδων
- 16 μαλακίαν διασώζονται. σαφηνίσει δὲ βούλομαι καὶ τὴν θρύψιν αὐτῶν. ἐκείνοις γὰρ πρῶτον μὲν τὰς εὐνὰς οὐ μόνον ἀρκεῖ μαλακῶς ὑποστόρνυσθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλινῶν τοὺς πόδας ἐπὶ δαπίδων τιθέασιν, ὅπως μὴ ἀντερείδῃ τὸ δάπεδον,

12. Ἀρταξέρξης, mit dem Beinamen *Μνήμων*, Bruder des jüngeren Kyros. Ueber ihn s. Plutarch. Artax. 6. Vgl. Herod. I, 133: οἶνω δὲ κάρτα προσκείται. — οὐκέτι ὁμοίως, wie früher. Ebenso I, 4, 4. Der Tadel widerspricht VIII, 1, 36: καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς u. s. w. und vollends dem, was Anab. I, 9, 6 von Kyros d. J. erzählt wird.

13. ἔτι διαμένει, wie auch Anab. I, 9, 3 bezeugt. — ἀποφαινόμενοι, nämlich τὰ ἱππικά. Das hier Gesagte ist wieder übertrieben, wonach sie nur noch in geschlossenen Räumen ritten. — καὶ ὅτι, und das anlangend, dasz. Vergl. Hier. IV, 5: τοῖς δὲ τυράννοις καὶ

τοῦτο ἔμπαιιν ἀνέστραπται, inversa est ratio. Oben I, 2, 6 wird das μανθάνειν δικαιοσύνην als noch bestehend geschildert. Vgl. Anab. I, 9, 3—5.

14. δυνάμεις, Kräfte.

15. θρυπτικώτεροι. Ueber die ἀλαζονεία der Perser s. Ages. IX, 1ff. Aber I, 3, 2: ἐν Πέρσῃσι δὲ τοῖς οἶκοι καὶ νῦν ἔτι πολὺ καὶ ἐσθῆτες φανυλότεραι καὶ αἱ διαίται εὐτελέστεραι. — τῇ δὲ Μήδων στολῇ. S. VIII, 1, 40.

16. οὐ μόνον steht bei ἀρκεῖν, wo wir nur die Negation erwarten, μόνον gehört aber zu dem, was nicht genügt (hier zu τὰς εὐνὰς μαλακῶς ὑποστόρνυσθαι). So §. 17.

ἀλλ' ὑπείκωσιν αἱ δάπιδες. καὶ μὴν τὰ πεττόμενα ἐπὶ τράπεζαν ὅσα τε πρόσθεν εὔρητο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφήρηται, ἄλλα τε αἰ καὶνὰ ἐπιμηχανῶνται· καὶ ὅσα γε ὡσαύτως· καὶ γὰρ καινοποιητὰς ἀμφοτέρων τούτων κέτηνται. ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ 17 χειμῶνι οὐ μόνον κεφαλὴν καὶ σῶμα καὶ πόδας ἀρκεῖ αὐτοῖς ἐσκεπάσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς χερσὶ χειρῖδας δασείας καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν. ἐν γε μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς οὐθ' αἱ τῶν δένδρων οὐθ' αἱ τῶν πετρῶν σκιαί, ἀλλ' ἐν ταύταις ἐτέρας σκιάς ἄνθρωποι μηχανῶμενοι αὐτοῖς παρεστᾶσι. καὶ μὴν ἐκπώματα ἦν μὲν ὡς πλείστα ἔχωσι, τούτῳ 18 καλλωπίζονται· ἦν δ' ἐξ ἀδίκου φανερώς ἢ μεμηχανημένα, οὐδὲν τοῦτο αἰσχύνονται· πολὺ γὰρ ἠϋξῆται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀδικία τε καὶ αἰσχροκέρδεια.

Ἀλλὰ καὶ πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιχώριον αὐτοῖς μὴ ὀραῖσθαι 19 περὶ πορευομένοις, οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκα ἢ τοῦ ὡς ἱππικωτάτους γίνεσθαι· νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἱππων ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν· οὐ γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως, ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι ἐπιμέλονται. τά γε μὴν πολεμικὰ πῶς οὐκ 20 εἰκότως νῦν τῷ παντὶ χείρους ἢ πρόσθεν εἰδίν; οἷς ἐν μὲν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐπιχώριον εἶναι ὑπῆρχε τοὺς μὲν τὴν γῆν ἔχοντας ἀπὸ ταύτης ἱππότας παρέχεσθαι, οἱ δὲ καὶ ἐστρατεύοντο, τοὺς δὲ φρουροῦντας πρὸ τῆς χώρας μισθοφόρους εἶναι· νῦν δὲ τοὺς τε θυρωροὺς καὶ τοὺς σιτοποιοὺς καὶ τοὺς

Memor. I, 4, 13: οὐ — μόνον ἤρησε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλὰ καὶ —. Hellen. III, 2, 21: καὶ οὐ μόνον ταῦτ' ἀρκεῖ, ἀλλὰ καὶ —. — οὐδὲν αὐτῶν, partitive Apposition zu τὰ πεττόμενα, wie VI, 3, 34. — καινοποιητὰς. Vergl. Ages. IX, 3: τῷ μὲν γὰρ Πέρσῃ πᾶσαν γῆν περιέρχονται μαστεύοντες, τί ἂν ἡδέως πίοι, μύριοι δὲ τεχνῶνται, τί ἂν ἡδέως φάγοι. ὅπως γε μὴν καταδάσθοι, οὐδ' ἂν εἴποι τις ὅσα πραγματεύονται. Cic. Tusc. V, 7: Xerxes, inquit, prae-mium proposuit ei, qui invenisset novam voluptatem.

17. οὐ μόνον. S. §. 16. Vergl. Herod. VII, 61: Πέρσαι περὶ μὲν τῆσι κεφαλῇσι εἶχον τήρας καλεομένους, πῖλους ἀπαγέας, περὶ δὲ τὸ σῶμα κινῶνας χειριδωτοὺς ποι-

κίλους, λεπίδος σιδηρέης ὅσιν ἰχθυοειδές, περὶ δὲ τὰ σκέλεα ἀναξυρίδας. — ἐτέρας σκιάς, durch Sonnenschirme. Deren bedienten sich in Griechenland nur die Frauen; Handschuhe aber waren dort wie bei den Römern ganz unbekannt.

18. Die ἀδικία u. αἰσχροκέρδεια sind bereits §. 5. 6. 13 satssam geegelselt. — ἐξ ἀδίκου. S. zu VIII, 5, 12.

19. περὶ. Ueber die Sache s. IV, 3, 22. Dorthor scheint die Stelle entlehnt.

20. εἶναι ὑπῆρχε. So findet sich einigemal εἶναι bei ὑπάρχειν um ein thatsächliches Vorhandensein zu bezeichnen, z. B. Rep. Athen. III, 9: ὥστε — ὑπάρχειν δημοκρατίαν μὲν εἶναι, ἀρκούντως δὲ τοῦτο ἐξευρεῖν, ὅπως δὲ βέλτιον πολιτεύσονται.

- ὀψοποιούς καὶ οἰνοχόους καὶ λουτροχόους καὶ παρατιθέντας καὶ ἀναιροῦντας καὶ κατακοιμίζοντας καὶ ἀνιστάντας, καὶ τοὺς κοσμητάς, οἳ ὑποχρῖουσί τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτοὺς καὶ τὰλλα ὀνθυμίζουσι, τοὺτους πάντας ἱππέας οἱ δυνάσται πεποιήκασιν,
- 21 ὅπως μισθοφορῶσιν αὐτοῖς. πλῆθος μὲν οὖν καὶ ἐκ τούτων φαίνεται, οὐ μέντοι ὄφελός γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πόλεμον· δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ γιννόμενα· κατὰ γὰρ τὴν χώραν αὐτῶν ὄξον
- 22 οἱ πολέμιοι ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται. καὶ γὰρ δὴ ὁ Κῦρος τοῦ μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύσας, θωρακίσας δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ ἵππους καὶ ἐν παλτὸν ἐκάστω δοὺς εἰς χεῖρα ὁμοῦθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο· νῦν δὲ οὔτε ἀκροβολίζονται ἔτι οὔτ' εἰς χεῖ-
- 23 ρας συνιόντες μάχονται. καὶ οἱ πεζοὶ ἔχουσι μὲν γέροα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις ὥσπερ ἐπὶ Κύρου τὴν μάχην ποιησόμε-
- 24 νοι· εἰς χεῖρας δὲ ἰέναι οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσιν. οὐδὲ γε τοῖς ὄρεπανηφόροις ἄρμασιν ἔτι χρῶνται ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποιήσατο. ὁ μὲν γὰρ τιμαῖς ἀνέξήσας τοὺς ἡνιόχους καὶ ἀγαθοὺς ποιήσας εἶχε τοὺς εἰς τὰ ὅπλα ἐμβαλοῦντας· οἱ δὲ νῦν οὐδὲ γιννώσκοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄρμασιν οἶονταί σφισιν ὁμοίους
- 25 τοὺς ἀνασκήτους τοῖς ἡσκηκόσιν ἔσεσθαι. οἱ δὲ ὁρμῶσι μὲν, πρὶν δ' ἐν τοῖς πολεμίοις εἶναι οἱ μὲν ἄκοντες ἐκπίπτουσιν, οἱ δ' ἐξάλλονται, ὥστε ἄνευ ἡνιόχων γιννόμενα τὰ ξεύρη
- 26 πολλάκις πλεῖω κακὰ τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους ποιεῖ. ἐπεὶ μέντοι καὶ αὐτοὶ γιννώσκουσιν, οἷά σφισι τὰ πολεμιστήρια

ται, οὐ δάδιον. — τοὺς δὲ φρουροῦντας. Nach diesen Worten steht in einigen Handschriften εἰ δέοι στρατεύεσθαι, wodurch wohl πρὸ τῆς χώρας erklärt werden sollte; diese Worte sind aber mit φρουροῦντας zu verbinden wie V, 3, 11: τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας. — παρατιθέντας, die die Speisen auftragen. — ὑποχρῖουσι τε καὶ ἐντρίβουσιν. S. I, 3, 2 zu ὀφθαλμῶν ὑπογραφεῖ καὶ χρώματος ἐντρίψει. — τοὺτους πάντας ἱππέας. S. Hellen. VII, 1, 38: ὁ Ἀντίοχος ἀπήγγειλε πρὸς τοὺς μυρίους, ὅτι βασιλεὺς ἀρτοκόπους μὲν καὶ ὀψοποιούς καὶ οἰνοχόους καὶ θνρωρούς παμπληθεῖς ἔχει, ἀνδρας δὲ, οἳ μάχονται ἂν Ἑλλησι, πάνιν ζητῶν οὐκ ἔφη δύνασθαι ἰδεῖν.

21. ὄξον — ἀναστρέφονται, wiederum eine alberne Uebertreibung.

22. θωρακίσας — καὶ ἐν παλτὸν. Vergl. II, 1, 9. VI, 2, 16. — εἰς χεῖρα — εἰς χεῖρας, Wortspielerei. Die Behauptung ist unwahr.

24. ἐφ' ᾧ, zu dem Zweck, zu welchem. — ἀγαθοὺς, kampf-tüchtig, wie VII, 1, 11. Dindorf ἀγαστοὺς. — εἰς τὰ ὅπλα, d. i. εἰς τοὺς ὀπλίτας, wie Anab. II, 2, 4.

25. ὥστε ἄνευ ἡνιόχων. Dazu giebt ein Beispiel Anab. I, 8, 20: τὰ δ' ἄρματα ἐφέροντο τὰ μὲν δι' αὐτῶν τῶν πολεμίων, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων κενὰ ἡνιόχων.

26. τὰ πολεμιστήρια bezeichnet die Krieganstalten im Allgemeinen.

ὑπάρχει, ὑφίενται, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ἑλλήνων εἰς πόλεμον καθίσταται, οὔτε ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσιν οὔτε ὅταν οἱ Ἕλληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύωνται· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἐγνώκασιν μεθ' Ἑλλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι.

Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι ἅπερ ὑπεθέμην ἀπειργάσθαι μοι. φημὶ ²⁷ γὰρ Πέρσας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς καὶ ἀσεβεστέρους περὶ θεοῦς καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς ἄλλους καὶ ἀνάνδροτέρους τὰ εἰς τὸν πόλεμον νῦν ἢ πρόσθεν ἀποδεδεῖχθαι· εἰ δέ τις τὰ ἐναντία ἔμοι γιγνώσκοι, τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπισκοπῶν εὐρήσει αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἔμοις λόγοις.]

— ὑφίενται, sie geben es auf, nämlich den Krieg selbst allein zu führen; so ohne Infinitiv oder Genitiv auch Hellen. VII, 2, 4: οὐδὲ ὡς ὑφίεντο, ἀλλὰ καὶ —. — ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσι, sowie der jüngere Kyros in der Anabasis seine Hauptstärke an den 10,000 Hellenen hat. — ὅταν οἱ Ἕλληνες, wie in dem Kampfe der Lakedämonier unter Thibron, Derkyllidas u. Agesilaus gegen die Perser in Kleinasien 399—395 vor Chr. In der Schlacht bei Issos 333 vor Chr. waren 30,000 Griechen im Persischen Heer, von denen Curt. III,

9, 2 sagt: hoc erat haud dubie robur exercitus.

27. ἀποδεδεῖχθαι, nachgewiesen zu haben. — Man sieht aus dem νῦν ἢ πρόσθεν, was den Epilog hervorgerufen hat. Xen. sagt von den altpersischen Institutionen, die er schildert, häufig, sie beständen noch. Dem Verfasser des Epilogs entging, dasz damit nicht gesagt ist, dasz in jenen Einrichtungen auch der altpersische Geist noch lebe. Dasz dies nicht der Fall war, das sollte der Epilog im Einzelnen darthun.

KRITISCHER ANHANG.

V, 1, 1. Κύρος ἐκέλευσε G. Die Worstellung ist immer diesem codex entlehnt. — ἔφη, ἐγὼ δέχομαι G. — ἔγωγε, ἔφη G. — οἶομαι libri. — 4. ἐώρακας libri. — 6. γεραίτατος D. Hertl. (nothwendig §. 7: τοῖς ἄλλοις ἅπασιν) für γεραίτερος. — τὸ ἀπὸ τοῦδε Hertl. f. ἀπὸ τ. — 8. A. D. πεισθήσομαι ἐλθεῖν θεασόμενος gestellt nach dem Folgenden. — Pantazides ὀφθεῖς f. αὐθις. — καθοίμην G. A. D. καθήμην K. καθήμην. Dind. — 10. τοιοῦτο G. A. — αὐτίκα, ἔφη G. — G. A. om. ἐρᾷ vor ἀδελφός. — 11. ὁγοῦν libri. S. z. I, 4, 28. — Hirschig οὐδεὶς ἂν φόβος δυνηθείη. — 12. G. pr. A. ὀρᾷς f. ἐώρακα. — G. pr. κλάοντας. — 13. αἰεὶ G. A. So immer wenn nichts anderes angegeben wird. — 15. ἐώρακός libri. — 17. ἐπιμελοῦ libri. — 18. ἐπιμελούμενοι G. —